

STVARANJE EUROPSKE ZAJEDNICE ZA UGLJEN I ČELIK

Kuzmić, Mario

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:593719>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

**STVARANJE EUROPSKE ZAJEDNICE ZA UGLJEN I ČELIK
DIPLOMSKI RAD**

MARIO KUZMIĆ

Split, prosinac, 2023

ODSJEK ZA POVIJEST
DVOPREDMETNI STUDIJ POVIJESTI I NJEMAČKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI

STVARANJE EUROPSKE ZAJEDNICE ZA UGLJEN I ČELIK

Diplomski rad

Student: Mario Kuzmić

Mentor: prof. dr. sc. Aleksandar Jakir

Split, prosinac 2023.

SAŽETAK

Ovaj rad se bavi procesom stvaranja Europske zajednice za ugljen i čelik (EZUČ-a), prve dugoročno funkcionalne organizacije isključivo europskih država, iz koje je nastala EU. Iako su prethodni pokušaji europskog povezivanja bili neuspješni, doprinijeli su razvoju europske ideje, kao i prvi pokušaji poslijeratnih integracija koji su uslijed poslijeratnih i hladnoratovskih okolnosti bivali sve intenzivniji. Međutim, nemogućnost povezivanja na nadnacionalnoj osnovi i loši njemačko-francuski odnosi potkopavali su suradnju. Francuska je svoju poslijeratnu sigurnost i ekonomski razvoj temeljila na ograničavanju njemačke industrije čelika i korištenju njenog (ruhrskog) ugljena (resursi ključni za ratovanje i razvoj industrije). Budući da su uslijed hladnoratovskih okolnosti SAD i UK željeli jaku Njemačku unutar zapadnog bloka, oni će francuske planove potkopati inzistiranjem na istom. Stoga će Francuska morati naći novo rješenje prihvatljivo SAD-u i Njemačkoj, a naći će ga u Monnetovom memorandumu Schumanu i Schumanovoj deklaraciji koji predlažu ujedinjavanje sektora ugljena i čelika, što će omogućiti konačno zbližavanje ovih dviju zemalja i pozvati druge europske zemlje na sudjelovanje u europskoj organizaciji. Nakon završenih pregovora šest će europskih zemalja potpisati Pariški sporazum, u kojem će, na temelju Schumanove deklaracije, prihvatiti stvaranje nadnacionalne zajednice kojoj će prepustiti dio suvereniteta i na taj način osigurati dugoročnu suradnju izgrađenu na međusobnom povjerenju.

Ključne riječi: EZUČ, europska integracija, francusko-njemački odnosi, Jean Monnet, Schumanova deklaracija, Visoka vlast, Pariški sporazum.

SUMMARY

This paper deals with the process of creating the European Coal and Steel Community (ECSC), the first long-term functional organization made of European states, from which the EU was born. Although previous attempts of European integration were unsuccessful, they contributed to the development of the European idea, as well as the first attempts of post-war integration, which became more and more intense due to post-war and Cold War circumstances. However, the impossibility of connecting on a supranational basis and poor German-French relations undermined cooperation. France based its post-war security and economic development on limiting the German steel industry and on use of its (Ruhr) coal (resources crucial to warfare and industrial development). Since the USA and the UK due to the Cold War circumstances wanted a strong Germany within the Western bloc, they will undermine French plans by insisting on abolition of every control that was put upon Germany after War. Therefore, France will have to find a new solution acceptable to the USA and Germany, and it will find it in Monnet's memorandum to Schuman and in the Schuman Declaration that followed, which proposed the unification of the coal and steel sectors, which will enable the final rapprochement of these two countries and invite other European countries to participate in newly established European organization. After the negotiations, six European countries will sign the Paris Agreement, in which, based on the Schuman Declaration, they will accept the creation of a supranational community to which they will cede part of their sovereignty and thus enable long-term cooperation built on mutual trust.

Key words: ECSC, European integration, franco-german relations, Jean Monnet, Schuman Declaration, High Authority, Treaty of Paris

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. IDEJE EUROPSKE INTEGRACIJE	3
2.1. Kratki pregled ideja europske integracije do 20. stoljeća	3
2.2. Paneuropska unija Coudenhove-Kalergija.....	5
2.3. Europska federacija Aristida Brianda	7
2.4. Ventotenski manifest Altiera Spinellija i Ernesta Rossija.....	10
2.5. Churchillove Ujedinjene Europske Države	12
3. PITANJE EUROPSKIH INTEGRACIJA NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA 15	
3.1. Politička integracija	16
3.1.1. Proeuropski pokreti.....	16
3.1.2. Stvaranje Vijeća Europa.....	19
3.3. Ekonomska integracija (OEEC)	23
3.4. Vojna integracija (BTO i EDC)	26
4. FRANCUSKA POSLIJERATNA POLITIKA PREMA NJEMAČKOJ	28
4.1. Monnetov plan u kontekstu francuske poslijeratne politike prema Njemačkoj	29
4.2. Francuska politika prema Njemačkoj u okviru hladnoratovskih okolnosti.....	31
4.3. Monnetovo rješenje njemačkog pitanja	38
5. DOKUMENTI KLJUČNI ZA NASTANAK EZUČ-a	44
5.1. Monnetov memorandum	44
5.2. Schumanova deklaracija	47
6. PARIŠKI SPORAZUM	51
6.1. Pregovori	51
6.2. Sadržaj	57
6.3. Ratifikacija.....	61
7. ZAKLJUČAK	68
8. LITERATURA	70
9. ILUSTRACIJE	76

1. UVOD

Ovaj diplomski rad bavi se stvaranjem Europske zajednice za ugljen i čelik (EZUČ-a), odnosno organizacije na čijim je temeljima stvorena Europska unija. Pokušat će se istražiti svi ključni procesi koji su doveli do osnivanja ove organizacije i prikazati uzročno posljedične veze među njima, počevši od početnih ideja o europskim integracijama pa do ratifikacije Pariškog sporazuma, nakon čega je EZUČ počeo sa svojim radom. K tome će se pokušati procijeniti utjecaj hladnoratovskih okolnosti, prethodnih pokušaja integracija i proeuropskih ideja na konačnu realizaciju ove organizacije i ponuditi razlozi zašto je baš EZUČ uspio ostvariti poticajnu europsku suradnju, budući da su mnogi pokušaji prije bili neuspješni. Pritom će se objasniti francusko-njemački odnosi koji se izdvajaju kao ključni za stvaranje mira i prosperiteta na kontinentu. Istaknut će se doprinos ključnih skupina i pojedinca, poput Jeana Monneta i Roberta Schumana, čiji će se dokumenti analizirati, s naglaskom na ključne prijedloge, poput spajanja sektora ugljena i čelika, stvaranja institucije Visoke vlasti i novog (funkcionalnog) oblika ujedinjenja. Namjera ovog rada je pružanje uvida u početak procesa stvaranja Europske unije te pokušaj obuhvaćanja ključnih dijelova koji su doveli do stvaranja EZUČ-a.

Europske zemlje do dva svjetska rata nisu imale potrebu za bliskom suradnjom i ujedinjenjem, ali kada su neke druge sile počele preuzimati svjetski primat, njihova suradnja je postala nužna, ukoliko su im željele biti ravnopravne. Ta je suradnja mogla biti učinkovita jedino ako bi zemlje pokazale međusobno povjerenje stvaranjem zajedničkih organizacija i institucija kojima bi prepustile dio vlastitog nacionalnog suvereniteta. No, za Ujedinjeno Kraljevstvo to je bilo neprihvatljivo, a ratom pogođenoj Francuskoj glavna je preokupacija bila zaštita od Njemačke i vlastiti ekonomski interesi. Naime, snažna i učinkovita europska organizacija mogla je biti stvorena jedino na temelju dobrih odnosa Francuske i Njemačke, do kojih je došlo zahvaljujući hladnoratovskim okolnostima koje su natjerale Francuze da nađu novi put suradnje sa Zapadnom Njemačkom. Povrh svega važnu je ulogu odigrala američka diplomacija kojoj je u interesu bilo stvoriti jaki zapadni blok. Pitanje industrijski razvijenog i ugljenom bogatog Ruhra dugo je vremena predstavljalo problem, ali i priliku da se umjesto straha od Njemačke, koji generira nove sukobe, krene putem zbližavanja i suradnje. Istovremeno se polazi od pretpostavke da je EZUČ rezultat nadogradnje europske ideje, a ne da je nastao *ex nihilo*. Dakle, sve ideje prije Drugog svjetskog rata i pokušaji integracija nakon njega doveli su do sazrijevanja europske

ideje i sve većeg uključivanja političkih aktera, što je bilo nužno za ostvarenje europske integracije. Međutim, one su sve imale određene nedostatke; za neke vrijeme nije sazrilo ili se nisu poklopile presudne stvari, neke nisu imale podršku ključnih aktera ili država, neke su predlagale neučinkovite mjere ili su imale pogrešan pristup itd. Za razliku od njih Monnetova i Schumanova inicijativa za stvaranje EZUČ-a imala je potencijal da zadovolji sve te preduvjete.

Ovaj diplomski rad će za početak prikazati prve ideje o ujedinjenoj Europi i one nešto relevantnije u prvoj polovici 20. stoljeća. Te su ideje inspirirale i kasnije aktere, stoga će se potom prikazati pokušaji rješavanja pitanja europskih integracija nakon Drugog svjetskog rata. Pritom će se opisati brojni pokreti koji su imali za cilj stvaranje europske federacije, odnosno pokretanje političke suradnje među europskim zemljama. Usto će biti prikazani pokušaji vojne i ekonomske integracije, koji, iako u konačnici nedovoljno poticajni za proširivanje europske suradnje, su ipak bile dijelom sazrijevanja na europskom putu. Budući da je francusko-njemačko zbližavanje činilo temelj bilo kakve europske suradnje, sljedeće će poglavlje biti posvećeno evoluciji njihovih odnosa nakon rata, od Monnetovog plana obnove i modernizacije, ciljanog da Francuska prosperira na račun njemačkih resursa do Monnetovog prijedloga za Schumana, ciljanog da se u ime pomirenja i suradnje spoje njihove industrije ugljena i čelika. Potom će se detaljnije prikazati Monnetov plan i Schumanova deklaracija, jer se ipak radi o dva ključna dokumenta za stvaranje EZUČ-a. Zatim će biti opisan tijek pregovora na putu prema potpisivanju Pariškog sporazuma kojim je stvoren EZUČ, kao i ključni dijelovi ugovora, uključujući institucije buduće organizacije. Prije nego se naposljetku ponudi zaključak, spomenuti će se kako je u konačnici došlo do ratifikacije sporazuma u parlamentima zemalja sudionica.

2. IDEJE EUROPSKE INTEGRACIJE

2.1. Kratki pregled ideja europske integracije do 20. stoljeća

Veliki dio Europe je još u doba Rimskog Carstva bio ujedinjen pod istom vlašću, a svaka osoba s građanskim pravom je uživala zaštitu rimske države. U kasnom Carstvu je kršćanstvo postalo glavna spona u Europi. Politički razjedinjeni, ali s istom vjerom, Europljani su se tijekom kasne antike i srednjeg vijeka uspjeli oduprijeti vaneuropskim osvajačima i sačuvati jednake kršćanske vrijednosti. Franačka država Karla Velikog bila je pokušaj ujedinjenja pod istim kršćanskim vladarom koji je zbog lokalnih pripadnosti dugoročno bio osuđen na propast, kao i prijedlog pravnog savjetnika francuskog kralja iz ranog 14. st. Pierrea Duboisa za stvaranje zajedničkog kongresa europskih zemalja s papom na čelu (Efron i Nanes 215-216).

Potreba za stvaranjem međunarodnog prava i mira u Europi je od 17. do 20. st. iznjedrila mnoštvo ideja o jedinstvu Europe, kao što je ideja univerzalne kršćanske republike vojvode od Sullya iz 1638. William Penn je 1673. predložio zajednički parlament europskih država, dok je John Bellers 1710. izrazio potrebu za oformljivanjem europske države. Svakako je značajan i rad Abbe de St. Pierrea koji je predlagao trajni savez i zajedničke financije europskih zemalja. On je ostavio utisak na Rousseaua koji je 1756. napisao da je potrebno uspostaviti federalnu vladu revolucionarnim putem i tako osigurati jedinstvo nacija, koje je nužno za mir u Europi (Efron i Nanes 216).

Immanuel Kant je krajem 18. stoljeća u svom djelu „Vječni mir” razvio ideju o okupljanju europskih političkih subjekata u federaciju, odnosno svojevrijedno udruživanje u saveze slobodnih nacija. Naime, Kant je smatrao da potreba za ekonomskom sigurnosti i zajedničkim trgovačkim interesima mora nadjačati besmislene sukobe među nacijama, odnosno da je poticanje međunarodne trgovine put prema ujedinjenju, blagostanju i očuvanju mira. Pritom je držao da je važno uskladiti pravne regulative, a trgovinski interesi i gospodarska sigurnost bili bi uneseni u prve članke prilikom pravno-ekonomskog povezivanja država članica. Vrijeme će pokazati da će upravo EZUČ postati središnja točka od koje je započela takva vrsta udruživanja europskih država, koje se sa šest država i ekonomske suradnje dalje širilo, slično kao što je Kant zamislio kad je spominjao europsko udruživanje (Brown 673-675).

Sve navedene ideje bile su teško ostvarive u datom vremenu. Osim toga, malo je ljudi uopće bilo upoznato s njima, a i oni koji su znali za njih, nisu ih smatrali provedivim. Naime,

stvaranje svjetskog mira političkim ujedinjenjem i ekonomskom suradnjom europskih zemalja bilo je oprečno vremenu stalnih sukoba među nacijama i merkantilizma, a jedini način ujedinjenja je bio putem podčinjavanja slabijeg političkog subjekta. Takav je pokušaj bio i Napoleonov na početku 19. stoljeća. Iako je to stoljeće iznjedrilo mnoštvo novih pro liberalnih i pro demokratskih ideja o europskim integracijama, kao što je Mazzinijeva i Cobdenova o federativnoj Europi ili Hugova i von Suttnerova o Ujedinjenim Europskim Državama, za njihovo provođenje je također bilo prerano. One su se utopile u brzo rastući nacionalizam u ekonomskom i političkom smislu. Budući da tada nije postojala ni jedna izvanoeuropska sila koja može ugroziti nacije starog kontinenta, one nisu vidjele potrebu za većom ekonomskom suradnjom, a garancija sigurnosti provodila se tradicionalno vojnim putem. Osim toga, ideje međunarodne suradnje i ujedinjenje europskih država nisu nailazile na potporu šire javnosti, kao ni novih prevladavajućih političkih struja. Naime, lijeve su struje gledale isključivo na ujedinjenje radnih klasa, a desno orijentirane nisu bile spremne na promjene (Efron i Nanes 216-217). S druge strane, 19. stoljeće je ipak vidjelo ekonomsko i političko ujedinjenje političkih entiteta koji su imali jednak nacionalni predznak. Primjerice stvaranje Carinske unije njemačkih zemalja (Zollvereina) te ujedinjenje Njemačke i Italije.

U prvoj polovici 20. stoljeća je zabilježena još nekolicina kvalitetnih ideja koje nisu zaživjele, ali su doprinijele stvaranju europskog jedinstva i suradnje koje će biti ostvareno u tom istom stoljeću. Prije svega potrebno je spomenuti von Suttnerovog asistenta Alfreda Frieda koji je za vrijeme Prvog svjetskog rata razradio ideju za stvaranje nove organizacije - Europske administrativne unije (Zweckverband). Fried je, po uzoru na postojeću Panameričku uniju, zamislio okupljanje europskih država na temelju zajedničkih vrijednosti i interesa. Takva suradnja bi bila bazirana na međunarodnim zakonima, kojih bi se svi držali jer bi uvidjeli korist od toga. U početku bi ta suradnja bila neobvezujuća i nepolitička, ali njezini bi uspjesi na ekonomskom, prometnom i društvenom polju „doveli do političke međuvladine organizacije”. Njegovu ideju će nakon Prvog svjetskog rata dalje razraditi potomak stare austrijske plemićke obitelji Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi. Naime, nakon Prvog svjetskog rata europske sile su prepustile prvenstvo naglo rastućim ekonomijama SAD-a i SSSR-a, stoga je polako sazrijevalo vrijeme međueuropske suradnje te su novonastale ideje europskih integracija bile sve relevantnije (Ziegerhofer 30-32). S obzirom na to da je nemoguće ovim radom pokriti sve ideje i inicijative nastale na ovu temu, sljedeći podnaslovi bazirat će se na samo neke od njih.

2.2. Paneuropska unija Coudenhove-Kalergija

Richard von Coudenhove-Kalergi bio je jedan od brojnih intelektualaca koji su nakon Prvog svjetskog rata komentirali politički život Europe. Naime, u to vrijeme se u velikoj mjeri počinju koristiti časopisi kao medij za plasiranje ideja, što će stvoriti široki raspon novih pogleda na europski identitet i omogućiti sagledavanje geopolitike tog doba iz različitih uglova. Većina časopisa nije imala političku orijentaciju, ali su se u njima pojavljivale nove političke ideje te su svoj prostor nalazili autori različitih svjetonazora (Gusejnova 239-240). Coudenhove je na tom valu osnovao vlastiti časopis „Paneuropa” i izdavačku kuću, preko kojih je tražio načine dopiranja do većeg broja ljudi i povećanja vlastitog utjecaj na kulturnu, ekonomsku i političku stvarnost, odnosno na širenje vlastitih europeističkih ideja. Historiografija zbog toga na njega često gleda kao na „političkog influencera u postimperijalnom svijetu” (Gusejnova 229-231).

Kako bi Europu doveo nazad u prvi red svjetskih sila, ovaj filozof je skovao pojam Paneuropejstva, odnosno plan za ujedinjenje svih europskih zemalja. Za centar djelovanja je odredio Beč,¹ gdje je 1926. i registriran Paneuropski pokret kao društvo, a s vremenom su izgrađena sjedišta po svim glavnim europskim gradovima i New Yorku. U djelu „Pan-Europa” iz 1923. predstavio je program djelovanja (Ziegerhofer 32) koji se bazirao na demokratskom idealu orijentiranom prema grupnim interesima europskih nacija, njihovom pomirenju i pacifizmu. Europu je vidio kao federaciju utemeljenu na ekonomskim, sentimentalnim i političkim vezama (Gusejnova 230, 232). Pritom je zagovarao stvaranje europskog ustava i formiranje paneuropske vlade (Ziegerhofer 32). Neke od glavnih zamisli bile su: stvaranje carinske unije i ukidanje svih granica među europskim državama, usklađivanje paneuropskog školstva, stvaranje zajedničke valute, stvaranje dugoročnog mira u Europi revizijom Versajskog ugovora po pitanju

¹ Beč je odabrao za centar Paneuropske unije jer je po njemu Austrija predstavljala simbol postimperijalnog vremena. Naime, radi se o nasljednici imperija, koju nedostatak supremacijskih težnji kvalificira za lokaciju nove i drugačije Europe. U svoj postimperijalni pokret je ugradio pozitivne stvari iz Austro-Ugarske, ali i svoju odbojnost prema radikalnim nacionalnim pokretima, koji su doveli do njezine propasti 1918. Unutar Paneuropske unije nije vidio Britanski Commonwealth, Tursku i SSSR, koji, kao nasljednici Britanskog, Osmanskog i Ruskog Carstva, nisu razriješili svoje težnje za hegemonijom i prema tome se nisu uklapale u paneuropski poredak. Također, Coudenhove-Kalergijeva Paneuropa imala je jasno označene granice prema drugim svjetskim regijama, odnosno azijskim zemljama i Panamerici (Gusejnova 236-238).

kažnjavanja Austrije i Njemačke, zabrana riječi mržnje u medijima i osiguravanje prava manjinama te stvaranje zajedničke vojske i mornarice (Gusejnova 234).

Po svemu sudeći je za ideju Paneuropske unije bio inspiriran nacrtom rumunjskog političara Aurela Popovicia iz 1906., odnosno prijedlogom za rješenje nacionalnih problema Austro-Ugarske oformljivanjem nadnacionalne federacije (Ziegerhofer 29). Međutim, inspiraciju je također crpio iz radova raznih autora poput Nietzschea, Dantea, Comeniusa, Grotiusa pa čak i Napoleona, ali i već spomenutim autorima važnim za razvoj ideje Paneuropeizma poput Mazzinija, Kanta i Hugoa. Govor Victora Hugoa o ujedinjenju Europe čak je citiran na prvoj konferenciji Paneuropskog kongresa. Pritom se Coudenhove-Kalergi nije libio u svoje ideje ugrađivati ponešto od socijaldemokrata, liberala i nacionalista ističući usto kozmopolitski ideal Europe koju zastupa. Za njega je zajedničko naslijeđe velikih europskih ličnosti predstavljalo sentimentalni dio europskih nacija, koji je htio povezati sa zajedničkim praktičnim projektima i time ojačati međusobnu pripadnost europskih nacija (Gusejnova 233-237).

Coudenhoveu je bilo jasno da mir u Europi počiva na rješenju njemačkih odnosa sa susjedima. Stoga je, za primjer, sastavio napredni tehnološki projekt, kojim je ponudio praktično rješenje jednog konkretnog problema. Naime, bezuspješno je predlagao rascjepkanost njemačkog teritorija i poljski izlaz na more, na zadovoljstvo svih strana, riješiti izgradnjom podzemnog tunela, tako da se njemački teritoriji spoje, a da ne idu preko poljskog teritorija (Gusejnova 234-235). Usto je Coudenhove anticipirao mogući novi sukob između Francuske i Njemačke te ga je htio spriječiti iniciranjem monetarne, ekonomske i političke unije europskih zemalja. Osim toga, htio je osigurati vojnu obranu Europe od mogućih prijetnji iz SSSR-a i ekonomsku od britanske i američke industrije, a rješenje je vidio u europskoj suradnji na polju zaštite, obrane i vanjske politike (Ziegerhofer 32-33).

Coudenhove je koristio svaku priliku da promovira ideju Paneuropske unije među narodima i da potakne europski patriotizam te je pritom koristio sve relevantne medije, čak je smislio himnu, moto i zastavu. Između ostalog je za svoju ideju lobirao kod mnogih uvaženih državnika onog doba i tražio sponzore među bogatim industrijalcima. Stoga će počasnim predsjednikom njegove organizacije biti proglašen francuski ministar vanjskih poslova Aristide Briand, ali njihovi će se putevi, unatoč sličnim ciljevima, razići. Nakon što su u Njemačkoj došli nacisti na vlast Paneuropski pokret je zabranjen, a Coudenhove je nekoliko godine poslije

emigrirao u New York, ali nije odustajao od ideje ujedinjene Europe (Ziegerhofer 34-35), već je podržavao i sudjelovao u proeuropskim inicijativama nastalim poslije Drugog svjetskog rata.

1. Slika – Primjerak naslovnice časopisa „Paneuropa” iz 1924.

2.3. Europska federacija Aristida Brianda

Američki povjesničar Carl Pegg je u svom djelu „Evolution of the European Idea 1914-1932” naveo nekoliko važnih pitanja koja su obilježavala sve proeuropske pokrete u ovom razdoblju, a to su pomirenje Njemačke i Francuske, ekonomska integracija i „povezanost između europske ideje i mirovnih inicijativa”. On tako za proeuropski pokret 20-ih godina kaže da je „jedan od najkreativnijih i najkonstruktivnijih pokreta u Europi između dva svjetska rata”. Upravo postojanje jakih paneuropskih struja, poput spomenutog pokreta Coudenhove-Kalergija, je prema Lipgensu bio glavni razlog okretanja francuskog političara Aristida Brianda ideji stvaranja Europske federacije (Erent-Sunko et al. 336, 338). Briand je dugo odbijao uključivanje u Coudenhoveovu Paneuropsku organizaciju smatrajući da je u službi jačanja Njemačke. No, u međuvremenu će uvidjeti njene benefite i mogućnost da jačanjem francuskog ogranka stvori proeuropsko ozračje u domovini (Boyce 87-88).

Briand je još 1922. shvaćao potrebu za integracijom europskog tržišta jer je industrijski potencijal SSSR-a i SAD-a djelovao superiorniji od potencijala europskih zemalja, a ekonomsku situaciju u Europi je dodatno otežavala američka ekonomska politika protekcionizma. Briandu je bilo jasno da rastuća njemačka ekonomija i vojni potencijal također dugoročno nadilazile francuske potencijale (Boyce 88-89). Osim toga, SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo svojim su izbjegavanjem uplitanja u njemačko pitanje ostavile Francusku samu u rješavanju problema isplate ratnih reparacija, na što je Francuska odgovorila okupacijom Ruhra s ciljem striktno

provedbe Versajskog mirovnog sporazuma i time pogoršala odnose s UK-om. Premda su obje tada postojeće struje u Francuskoj stremile očuvanju versajskog poretka i zadržavanju francuske dominacije nad Njemačkom, Poincarova struja je vodila politiku nepopuštanja prema istoj, dok je Briandova zastupala politiku pomirenja i suradnje. Briandova je struja zbog navedenih okolnosti bila prihvatljivija i na kraju je prevagnula (Erent-Sunko et al. 338-340).

Briand je u razdoblju od 1925. pa do smrti 1932. obnašao funkciju ministra vanjskih poslova u francuskoj vladi (Boyce 85).² Njegova politika će dovesti do prekida okupacije Ruhra i prihvaćanja Dawesova plana, odnosno ublažavanja ratnih reparacija Njemačkoj. Briand je još na početku mandata u listopadu 1925. uz pomoć njemačkog ministra vanjskih poslova Stresemanna i britanskog ministra vanjskih poslova Chamberleina potpisao Sporazum u Locarnu. Tim sporazumom je Njemačka primljena u Ligu naroda te je započelo ozbiljno približavanje Njemačke i Francuske, čiji su odnosi još od rata bili narušeni (Dinan, *Europe Recast*, 3). Konačno je otvoren put francusko-njemačkoj ekonomskoj suradnji. Štoviše, ovim je putem Francuska popravila odnose s UK-om i SAD-om, Njemačka se mirnim putem ponovo integrirala u međunarodni poredak, a UK se mogao posvetiti drugim problemima nakon što je zapadna Europa stabilizirana (Erent-Sunko et al. 340-341).

2. Slika - Briand i Stresemann prilikom primanja Njemačke u Ligu naroda

Briand je u međuvremenu uspio potaknuti osnivanje mnogih udruženja međueuropske suradnje poput Europskog kartela čelika³ ili primjerice neformalnog tijela za suradnju akademika,

² Tu je funkciju preuzeo od Herriota koji se također zalagao za europsku integraciju. (Dinan, *Europe Recast*, 3).

³ U to vrijeme je kartelizacija predstavljala poželjan model poslovanja u europskoj industriji.

novinara i industrijalaca Francusko-njemački komitet informacija i dokumentacija. Nakon što je zaključio da je sazrelo vrijeme za političku i ekonomsku suradnju europskih država, u lipnju 1929. na Vijeću Lige naroda započeo je nove pregovore sa Stresemannom, pokušavajući ga pridobiti za ideju Europske federacije. Za tu akciju također je dobio podršku Coudenhove-Kalergijeve Paneuropske unije, čiji je i sam bio predsjednik (Erent-Sunko et al. 336).

Sve veći trgovinski deficit u odnosu na SAD, američka politika protekcijonizma, padanje francuskih firmi u ruke Amerikanaca i nemogućnost postizanja bilateralnog ugovora o sigurnosti su u javnosti i političkim krugovima izazvali nepovjerenje prema SAD-u i sve glasnije zahtjeve prema europskim integracijama (Erent-Sunko et al. 342). Stoga je, nakon što je saznao da SAD podiže carinske tarife, Briand odlučio održati govor u Vijeću Lige naroda (Boyce 87-88), u kojem je u rujnu 1929. u Ženevi iznio plan za Europsku federaciju. Liga naroda ga je zatim zadužila da sastavi „Memorandum za izgradnju Europske unije”, koji je u svibnju 1930. poslao svim mogućim sudionicima. Međutim, države su prijedlog odbile. Nakon toga će unutar Lige naroda biti oformljen komitet za pitanje ujedinjenja, ali on do svog raspuštanja 1937. nije postigao gotovo ništa (Ziegerhofer 34-35).

Potrebno je zapitati se zbog čega je memorandum u konačnici odbijen, ako znamo da je Briandov plan za europsko jedinstvo i zajedničko suprotstavljanje globalnim silama u početku zvučao tako primamljivo. Prije svega treba napomenuti kako je Briand do izdavanja memoranduma ponajviše stavljao naglasak na ekonomskoj integraciji koja bi pomogla jačanju europskih gospodarstava, da bi u memorandumu, niti godinu dana poslije, ekonomsku integraciju podredio političko-sigurnosnim pitanjima i time je osudio na propast. Iako nema pisanih tragova koji bi posvjedočili o razlozima nagle promjene smjera u Briandovoj politici, postoji svjedočenje jednog Briandovog suradnika. On kaže da je vladalo uvjerenje kako bi se europske države mogle upustiti u ekonomske reforme i prilagodbu domaćih tržišta tek nakon što bi se stvorio sigurnosni sustav povjerenja. Neka od brojnih nagađanja razloga promjene prihvatljivije originalne ideje su: bojazan od njemačke dominacije unutar federacije, udovoljavanje UK-u koji se protivio federaciji, protivljenje francuskih poljoprivrednika i industrijalaca koji su zastupali politiku protekcijonizma domaće trgovine (Boyce 87-89) te izbjegavanje dojma da se pokreće trgovinski sukob protiv SAD-a. Osim toga, njemačko gospodarstvo nije moglo bez američkih zajmova pa se stječe dojam da je emancipiranoj Njemačkoj ovakav prijedlog federacije bilo samo još lakše odbiti jer bi vjerojatno odbili i isključivo ekonomsku zajednicu, pogotovo nakon smrti

Briandovog najbližeg političkog suradnika u Njemačkoj - Stresemanna. Također ni UK nije htio ugroziti dobre odnose sa SAD-om i trgovinu s vlastitim kolonijama, a postojala je i bojazan da bi ovaj projekt doveo do slabljenja Lige naroda i moguće emancipacije naroda unutar Carstva. Stoga je UK, po svemu sudeći, direktno utjecao na mnoge države da odbace Briandov plan (Erent-Sunko et al. 343-344).

Je li Briand bio svjestan implikacija promijenjenog memoranduma, nejasno je, ali je kritika nacionalista, koji su smatrali da je posrijedi bio pokušaj uspostave francuske nadmoći u Europi, jasno artikulirana, kao i razočaranje dotadašnjih pristaša Europske federacije (Boyce 90). Sve izraženija radikalizacija nacionalističkih pokreta nakon velike svjetske krize koja je u međuvremenu uslijedila nije nikako išla na ruku Briandovom memorandumu o Europskoj federaciji (Erent-Sunko et al. 343-344). Umjesto približavanja i suradnje europskih naroda doći će do procesa razdvajanja i nepovjerenja, odnosno buđenja nacionalnih pokreta koji su u konačnici doveli do novog velikog svjetskog sukoba. Svakako je Briandova ideja u povijest ušla kao jedan od značajnijih pokušaja europske suradnje i preteća poslijeratnih federalnih pokreta, koji su, ako išta, bili svjesni posljedica neuspjeha Briandove inicijative.

2.4. Ventotenski manifest Altiera Spinellija i Ernesta Rossija

Ova dva lijevo orijentirana političara su 1941. u zatočeništvu na otoku Ventotene za vrijeme rata „sastavili jedan od prvih dokumenata europskih integracija”. Dokument kritizira neuspjeh pronacionalnih politika, nadilazi stranačka ograničenja te zagovara međunarodnu suradnju u vidu stvaranja Ujedinjenih Europskih Država (Späth 698). Tekst će se proširiti diljem Europe među antifašističkim pokretima, a na njegovim temeljima će 1943. biti osnovan Europski federalistički pokret (Movimento Federalista Europeo - MFE). To će inspirirati nastanak brojnih proeuropskih pokreta i označiti početak kontinuiranih proeuropskih aktivnosti (Pistone 12-13). Važnost ovog teksta za europske integracije leži ponajviše u drugom poglavlju Ventotenskog manifesta, budući da se to poglavlje posebno bavi zagovaranjem europskog jedinstva. Stoga treba obratiti pažnju na ključne točke tog poglavlja, a razvoj pokreta europskih federalista će se sažeti u sljedećem poglavlju ovog rada.

U prvom poglavlju Ventotenskog manifesta nazvanom „kriza moderne civilizacije” autori objašnjavaju kako se društvo dovelo do stanja u kojem se našlo. Kao prvo spominju kako je pojam nacije iz nečeg pozitivnog, što je nastalo da štiti prava čovjeka u prijašnjim vremenima,

izraslo u nešto eksploatirajuće. Nacionalne države su iz nesigurnost započinjale nove sukobe za životni teritorij te su ratovi postali neizbježni. S druge strane, nedostaci liberalnog društva doveli su do pojave totalitarnog sustava, društvene nejednakosti i kontrole nad pojedincem koji se odriče slobode i građanskih prava te se podčinjava državi, a mnoge uspostavljene civilizacijske norme dovode se u pitanje (Spinelli i Rossi 19-25).

Sljedeće poglavlje „Poslijeratni zadaci. Europsko jedinstvo” poziva na stvaranje europske federacije. Za autore teksta postoji samo jedna stvarna podjela u društvu: reakcionarne snage koje žele obnoviti stari svijet apsurdnosti i borbe za moć i progresivne snage koje žele stvoriti novi svijet i koje će nacionalnu vlast podrediti cilju izgradnje međunarodne zajednice. Budući da će demokratskim i komunističkim pokretima trebati vremena za uspostavu društveno funkcionalnih institucija, a i pitanje je hoće li uspjeti naći zajednički jezik, autori smatraju da će, nakon sloma totalitarnog režima koji razdire Europu, reakcionarne snage u sklopu nacionalnih država pokušati očuvati nadmoć. Naime, veće mase imaju političkog iskustva jedino unutar nacionalnog konteksta te ih je tako najlakše izmanipulirati, a ostane li Europa ograničena na nacionalne države samo je pitanje vremena kada će ih reakcionarne snage ponovo odvesti u nove sukobe. Stoga autori zagovaraju iskorištavanje momentuma, trenutka kada stanovnici gotovo svih krajeva Europe imaju isti cilj, za ukidanje nacionalnih podjela i stvaranje federalne Europe. Osim toga, modus operandi Lige naroda, da svaki narod bira svoj individualni put, pokazao se neuspješan zbog oprečnih sustava i nerazumijevanja među državama, a rezultiralo je katastrofalnim posljedicama. Prema tome, oni pozivaju na ujedinjenje svih antifašističkih pokreta, s ciljem stvaranja zajedničke europske federacije, koja će spriječiti ratovanje u budućnosti i ekonomsku zatvorenost. Ta bi federacija trebala razvijati društvo u skladu s čitavim svijetom, uz autonomiju razvijanja lokalnih područja prema geografskim karakteristikama (Spinelli i Rossi 26-33).

U zadnjem podnaslovu autori predlažu mjere kojima bi se poboljšao život stanovništva nakon rata, kao što su ukidanje privatnog vlasništva, kolektivizacija, školstvo za sve, pravo na rad itd. Zatim predstavljaju vlastitu sliku budućeg europskog pokreta, u kojoj intelektualci i radnička klasa imaju ključne zadaće u izgradnji bolje budućnosti. To bi bio progresivni pokret sa zadaćom ujedinjenja različitih slojeva društva i političkog opredjeljenja koji bi stvorio demokratsko društvo, mada po njima vladajuća stranka mora biti homogena po ključnim pitanjima (Spinelli i Rossi 34-41).

2.5. Churchillove Ujedinjene Europske Države

Churchill je još u intervjuu iz 1930. zastupao ideju europske integracije jer ju je vidio kao tampon zonu prema SSSR-u, za razliku od stajališta vlastite domovine koja je u to vrijeme sabotirala Briandov pokušaj stvaranja Europske federacije. Nakon rata nastavio je promovirati ideju europske obnove i zajedništva, a u govoru održanom pred Belgijskim parlamentom je u studenom 1945. pozvao na stvaranje Ujedinjenih Europskih Država te da se na krilima pobjede, slobode i demokracije ostvari napredak kroz međueuropsku suradnju. Govorom u Fultonu ponovno će spomenuti europsko zajedništvo i integraciju Njemačke, a tu će također prvi put spomenuti spuštanje željezne zavjese nad Europom (Anta 3-5). Iz ove perspektive jasno je da Churchill poziva na ujedinjenje Europe iz sličnog razloga kao i 1930., odnosno da što veći dio Europe završi u zapadnoj, a ne sovjetskoj sferi utjecaja.

U rujnu 1946. Churchill je održao znameniti govor u Zürichu, gdje još jednom poziva na izgradnju „neke vrste Sjedinjenih Europskih Država”. Ovaj govor najbolje odražava njegovu ideju i doprinos europskim integracijama. On u tom govoru spominje zajedničko kulturno i povijesno naslijeđe te izražava strah od neizvjesne budućnosti ako europske zemlje ili veći dio njih ne uvide da su suradnja i ujedinjenje put prema slobodi, miru i sigurnosti. Churchill tu javno iznosi informaciju da europske integracije imaju potporu američkog predsjednika Trumana te upozorava da se prilika za ujedinjenjem iz tridesetih ne smije ponovo propustiti. U tom smislu ističe veliki doprinos za europske integracije grofa Coudenhove-Kalergija i Aristida Brianda te napominje kako su države prije rata sa svojom inertnosti dozvolile ratnu katastrofu. Churchill smatra da Njemačku treba kazniti, ali da joj uskoro nakon toga treba oprostiti, jer će prema njemu jedino tako Europa biti spašena od novih sukoba. Pritom Churchill napominje nužnost partnerstva između Francuske i Njemačke za uspješnu Europu jer shvaća da se jedino zbližavanjem ove dvije zemlje može stvoriti mir i prosperitet u Europi, a s druge strane se to, kao i poziv drugim zemljama, također može pripisati želji za jačanjem zapadnog bloka. Kada spominje potrebnu potporu europskoj integraciji od strane SAD-a, UK-a i „vjerujem Sovjetskog Saveza”, s jedne strane se može shvatiti kao izražavanje nade da će SSSR poduprijeti tu ideju, a s druge strane pokazuje da ne zna što očekivati od dojučerašnjeg partnera. („Winston Churchill - Zurich Speech”).

3. Slika - Churchillov govor u Zürichu

Mnogi krugovi u UK-u bili su oduševljeni održanim govorom te je na tom valu oduševljenja osnovan Ujedinjeni europski odbor (United European Committee – UEC), koji je uskoro prerastao u Pokret ujedinjene Europe (United European Movement - UEM). Taj pokret će svojim djelovanjem potaknuti druge proeuropske pokrete (Ritsch, *Part One*, 76). U sastavljanju Churchillovog govora u Zürichu je sudjelovao i Coudenhove-Kalergi koji je smatrao da ga europske vlade neće moći ignorirati. Paul-Henri Spaak smatrao je da će taj govor potaknuti sve zagovornike europskog jedinstva na djelovanje te Churchilla naziva „pionirom europskog jedinstva”. Međutim, on također primjećuje da Churchill nije bio konkretan kod geografskog određivanja sudionika buduće unije te da nije bio jasan po pitanju britanske uloge, koje će uskoro postati aktualno (Anta 6-7). Mnogi u Francuskoj su iz govora protumačili da Ujedinjeno Kraljevstvo ne bi bilo dio zajednice i negativno su reagirali na sami spomen stvaranja nove Njemačke, dok je sovjetska kritika govora bila očekivana (Ritsch, *Part One*, 75). Međutim, Churchill će u svom govoru u Londonu napomenuti da UK želi biti partner Francuskoj u stvaranju europske zajednice („Churchill Advocates” 41-44), premda on u tom trenutku iz opozicije nije bio u poziciji davati takva obećanja, što će se pokazati u kasnijem dijelu rada.

UEM je, pod vodstvom Churchilla i njegovog zeta Duncana Sandysa, započeo s radom 14.5.1947. na konferenciji u Albert Hallu u Londonu (Pistone 39). Tom prilikom je Churchill održao još jedan znameniti govor, u kojem je naglasio da Europa stoji pred trenutkom povijesne odluke i koliko je po njemu važno da jedinstvo obilježi novo poglavlje europske budućnosti. Churchill je zatim istaknuo važnost rješavanja njemačkog pitanja kroz europske integracije te gotovo proročki rekao da, ako Njemačka usmjeri znanje i resurse prema zajedničkim interesima, može donijeti prosperitet čitavom kontinentu, no ukoliko joj se bude branio razvoj, može doći do

novih sukoba koji nisu nikome u interesu. U sličnom tonu Churchill spominje i Italiju i njezinu potrebu za boljim danima kroz europske integracije, a Francusku vidi kao glavnog pokretača tih procesa. Potonja po Churchillu mora za vlastiti interes i interese cijele Europe prevladati ono što se dogodilo u prošlosti, ako želi mir i napredak, ističući njezinu „povijesnu poziciju u europskom vodstvu”. Ponovo poziva sve zemlje Europe na sudjelovanje i vidi budućnost Europe bez granica među njima, a i vlastitu domovinu vidi djelom velike europske obitelji. Također, on u svom govoru želi uvjeriti Sovjetski Savez da cilj nije stvaranje bloka protiv njih, već da je cilj demokratska i prosperitetna Europa oslobođena od ratova te izražava nadu da SSSR neće stajati na putu takvoj integraciji. Štoviše, on daje do znanja kako je svjestan sovjetske skeptičnosti po ovom pitanju, ali da njihovo uplitanje ne smatra prihvatljivim („Churchill Advocates” 41-44). Dakle, može se primijetiti da, bez obzira na Churchillov pokušaj umirivanja Sovjeta, postoji pozadinska borba za sferu utjecaja. Također, za razliku od govora u Zürichu, ovdje pooštrava ton i više ne traži sovjetsku podršku jer zna da je neće dobiti.

Churchill u to vrijeme nije na vlasti i pitanje je koliko toga je bilo ostvarivo s njegove strane, ali sa svojim je statusom pokušao utjecati na što više faktora. Stoga je iskoristio svaku priliku da pokuša utjecati na tadašnjeg premijera Atleeja podsjetivši ga na njegove riječi prije rata da se „Europa mora federalizirati ili nestati” te da nema razloga sada ne držati se tih riječi kada je federalizacija „pred nosom” („Churchill Advocates” 41-44). Međutim, Atleejevi laburisti nisu podupirali ideje opozicije, već su se posvetili vlastitim projektima poput NATO-a (Anta 7-8). Po svemu sudeći u političkim krugovima UK-a je vrijedilo nepisano pravilo da je svaka inicijativa od političkog suparnika loša, makar nekad bila vlastita.

To Churchilla neće obeshrabriti da i dalje pokuša svoju zemlju vezati uz kontinent, čije će ujedinjenje nastaviti zagovarati, ponajviše zbog straha od sovjetske opasnosti. U svibnju 1948. će čak presjedati Haškim kongresom, na kojem će proeuropski pokreti raspravljati o budućoj zajednici europskih zemalja i osnivanju Vijeća Europe. Tom će prilikom izraziti zadovoljstvo prisustvom njemačkih delegata jer je bio svjestan da će se njemačko pitanje rješavati europskim jedinstvom, o čemu je više puta govorio (Anta 8-11). Bez obzira na mogućnost postojanja skrivenih namjera i nedorečenosti po pitanju britanske uloge u nekim trenutcima, Churchill je bio jedan od prvih koji je jasno iskomunicirao potrebu za europskom suradnjom i važnost uključivanja Njemačke u europsku inicijativu te je svojim djelovanjem dao izniman doprinos razvoju ideje europske integracije, kao i prethodno spomenuti pojedinci i njihove ideje.

3. PITANJE EUROPSKIH INTEGRACIJA NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

Nakon što se versajski poredak srušio i rezultirao Drugim svjetskim ratom koji je Europu ostavio u ruševinama, postavilo se pitanje kako obnoviti kontinent i urediti odnose između europskih zemalja, a pogotovo između Njemačke i ostatka kontinenta, s ciljem sprječavanja prethodnih događaja u budućnosti („Europska zajednica za ugljen i čelik”). Međutim, uskoro je postalo svima jasno da među europskim državama više nema svjetskih sila i da one više ne mogu samostalno odlučivati o vlastitoj budućnosti (Ritsch, *Part One*, 70). Naime, Europa se spuštanjem „željezne zavjese” podijelila na dva bloka i dvije sfere utjecaja jedinih dviju preostalih svjetskih sila, SAD-a i SSSR-a. Ova će podjela također ostaviti posljedice na razvoj europskih integracija nakon rata. S jedne strane, SSSR je svoje satellite, države istočne Europe, držao čvrsto uz sebe ne dajući im prostora za emancipaciju. S druge strane, SAD se s Trumanovom doktrinom odlučio suprotstaviti širenju sovjetskog utjecaja te ostati vojno i ekonomski angažiran na kontinentu (Pistone 29-30). Naime, katastrofalno stanje u Europi nagnalo je Trumanovu administraciju da pomisli kako je sovjetska ekspanzija realna mogućnost („Europska zajednica za ugljen i čelik”). Stoga je Truman smatrao da je SAD-u potrebna jedinstvena koalicija zemalja na zapadnu kontinenta te će Marshallovim planom pokušati potaknuti ekonomsku suradnju i obnovu europskih zemalja (Georgiev 77). Također, SAD će ulagati velike napore u svrhu stvaranja vojne koalicije, koja bi trebala biti protuteža Sovjetima i jedno od glavnih mehanizama za uvođenje zapadnog dijela Njemačke u zapadni blok (Larres 83).

Drugi svjetski rat pokazao je razorne posljedice koje država sa snažnim nacionalističkim predznakom u kombinaciji s modernim naoružanjem može prouzročiti. Stoga će se nakon rata ponovno pojaviti želja Europljana za stvaranjem zajedničke institucije koja bi mogla kontrolirati države i spriječiti sukobe u budućnosti. U tu svrhu na međunarodnoj je sceni već 1945. osnovan UN. Međutim, on je imao sličnu funkciju kao Liga naroda prije rata, što bi značilo da se europske zemlje nisu mogle pouzdati isključivo u njega te su trebale pronaći načine uže suradnje (Cuyvers 25-26). Osim toga, već spomenuti napeti odnosi između SAD-a i SSSR-a uvelike su otežavali europsku potrebu za stvaranjem uvjeta dugoročnog mira na kontinentu. No, Europljani su postali svjesni inferiornosti samostalnog djelovanja europskih država u poslijeratnim okolnostima, što će dovesti do pojave novih vizija o stvaranju Europe kao treće sile. Sličnu viziju imale su i važne ličnosti iz prethodnog poglavlja, ali okolnosti su tad bile ponešto drugačije. Naime, osim potpuno inferiornog položaja, Europljani su nakon rata imali iskustvo

međueuropske suradnje unutar pokreta otpora te su ih povezivale posljedice ratnih stradanja (Ritsch, *Part One*, 70-73). Stoga će nakon rata nastati različiti proeuropski pokreti i organizacije koji će rješenje vidjeti u ekonomskom i političkom ujedinjenju Europe. Iako će ti prvi pokušaji integracija nakon rata biti uglavnom neuspješni te se oko njihovog doprinosa još uvijek spore brojni autori (Georgiev 74-75), oni su svakako činili dio proeuropskog puta i sazrijevanja ideje o europskom jedinstvu.

3.1. Politička integracija

3.1.1. Proeuropski pokreti

Nakon rata su osnovani brojni proeuropski pokreti koji će gotovo samostalno održavati ideju europskog jedinstva i koji će u oslobođenoj Europi dobiti mogućnost slobodnog djelovanja sazivanjem brojnih konferencija (Pistone 22). U nastavku će se navesti najbitniji pokreti i kongresi/konferencije te njihova uloga u procesu europskih integracija pred kraj i nakon Drugog svjetskog rata:

- Kongres u Ženevi - organiziran još 1944. od strane ujedinjenih antifašističkih pokreta, iz kojih će nastati brojni proeuropski pokreti. Usvojit će Ženevsku deklaraciju o Europi ujedinjenoj na federalnim principima, nastaloj na temeljima već spomenutog Ventotenskog manifesta iz 1941. („Europska zajednica za ugljen i čelik”).
- Unija europskih federalista (Union of European Federalists - UEF) – stvorena u prosincu 1946., ujedinila je brojne europske federalne pokrete i povezala razne proeuropske pokrete organiziranjem konferencija, poput one u Montreauxu, na kojima će se okupljati europski uglednici i voditi rasprave o izgledu europske federacije (Pistone 22, 27-29).
- Konferencija u Montreauxu (1947) – na ovoj se konferenciji raspravljalo o uključivanju ujedinjene Njemačke u europski projekt te se čak tri godine prije Schumanove deklaracije spominjalo „da bi se gospodarska suradnja u Saarlandu i ruhrskoj regiji trebala odvijati u korist svih Europljana i postupno se proširivati na sve resurse i sredstva za proizvodnju koje Europa posjeduje“ (Pistone 39). Na njoj su se okupili svi istaknuti proeuropski pokreti, uključujući demokršćanske Nove internacionalne timove (Nouvelles Equipes Internationales – NEI) i Europsku parlamentarnu uniju (European Parliamentary Union – EPU) (Pistone 40).

- EPU - osnovan na inicijativu Coudenhove-Kalergija na konferenciji održanoj mjesec dana prije Montreuxa u švicarskom Gstaadu. Ova je organizacija imala za cilj objediniti proeuropske grupacije nastale u parlamentima država na zapadu kontinenta. Naime, Coudenhove-Kalergi odlučio se na osnivanje ovakve organizacije nakon što je još 1946. poslao anketu parlamentarcima u europskim državama, u kojoj ih je pitao „jesu li su za Europsku federaciju unutar okvira UN-a?“, na što je velika većina parlamentaraca kontinentalne Europe dala potvrdan odgovor. Mjesec dana poslije Montreuxa na još je jednoj konferenciji u Gstaadu EPU uspješno okupio veliki broj parlamentaraca iz deset europskih zemalja (Pistone 40-41).
- Nezavisna liga za europsku suradnju (Independent League of European Co-operation – ILEC) – prvi poslijeratni organizirani pokret za promicanje međueuropske suradnje (1946.). ILEC je promovirao odstranjivanje ekonomskih poteškoća putem europske ekonomske suradnje, s konačnim ciljem političkog ujedinjenja (Ritsch, *Part One*, 73).
- Međunarodni odbor pokreta za europsko jedinstvo (International Committee of Movements for European Unity – ICMEU kasnije preimenovan u European Movement - EM) – osnovan suradnjom spomenutog britanskog pokreta UEM i francuskog pokreta Francusko vijeće za Europsku uniju (Conseil Français pour l'Europe Unie). ICMEU će se pridružiti ILEC i UEF te će u svibnju 1948. organizirati Haški kongres, kojeg će također podržati i EPU i NEI (Ritsch, *Part One*, 81-82).

4. Slika - Zastava federalista/ICMEU-a/EM-a⁴

Na konferencijama ovih pokreta proces europskog ujedinjenja dobio je potreban vjetar u leđa, ali ostalo je mnoštvo otvorenih pitanja koja će se u sljedećim godinama pokrenuti. Ipak, svi

⁴ U početku je slovo „E“ bilo crvene boje, ali iza Haškog kongresa zamijenjeno je zelenom. EM je u međuvremenu promijenio zastavu, ali zato UEF još uvijek koristi ovu zastavu kao svoju.

navedeni pokreti u periodu do 1948. formirali su vlastite programe, započeli suradnju s drugim pokretima te su imali zajednički cilj europskog jedinstva. Također ih je povezivala želja za rješavanjem njemačkog pitanja i izgradnjom Europe kao treće svjetske sile, a razdvajale su ih različite preferencije. Primjerice, parlamentarci su bili za stvaranje europskog parlamenta, federalisti za europsku federaciju iniciranu od naroda, ne od vlada, a britanski UEM i ILEC su promovirali integraciju utemeljenu na suradnji među vladama. Stoga će za usklađivanje njihovog djelovanja i stvaranje europskog jedinstva biti organiziran Haški kongres popraćen velikim entuzijazmom u javnosti, među političkim strankama i vladama. Utjecaj koji su ovi pokreti zajedno imali više nitko nije mogao zanemariti jer su izgradili do tada „najveći i najdinamičniji pokret ujedinjenja u europskoj povijesti” (Ritsch, *Part One*, 80-82).

Stranačka pripadnost u ovom je procesu stavljena po strani i nije slučajno da su članovi spomenutih pokreta raznolikog političkog spektra. Političke stranke nisu se direktno miješale u rad proeuropskih pokreta i nisu izražavale svoje mišljenje o njima. NEI, koji je okupljao demokršćanske stranke i poticao ih na suradnju, bio je prva politička grupacija koja je formalno podržala put prema europskom ujedinjenju (Ritsch, *Part One*, 79). Naime, u gotovo svim državama na zapadu Europe stvorene su nove demokršćanske stranke te je djelovanje njihovih članova bilo izraženo na Haškom kongresu („Europska zajednica za ugljen i čelik”). S druge strane, prvi su se glasovi protiv ujedinjenja mogli čuti iz redova socijalista predvođenih britanskim laburistima. Iako prije 1948. nisu zauzimali stajalište o proeuropskim pokretima, a mnogi od njih bili su na ključnim pozicijama velikih pokreta, mnoge socijalističke stranke nisu htjele takvu vrstu konzervativne Europe koju su smatrali da ICMEU na Haškom kongresu planira stvoriti. Stoga su osnovali vlastiti Odbor za socijalističke ujedinjene države Europe (Committee of the Socialistic United States of Europe - USSE), koji neće imati veliku podršku te će se u konačnici pridružiti drugim pokretima za ujedinjenje. No, u međuvremenu su laburisti ipak uspjeli spriječiti lijevo orijentirane stranke u Europi da podrže kongres (Ritsch, *Part One*, 82-86). Od ovog trenutka demokršćani će preuzeti glavnu inicijativu po pitanju europskih integracija i, kako će se vremenom pokazati, u europsku zajednicu uvesti države u kojima su bili na vlasti.

Neki istraživači smatraju da su proeuropski pokreti na neki način nosioci novih europskih rješenja te da su igrali važnu ulogu u mijenjanju politike prema Njemačkoj. Međutim, većina se istraživača ipak slaže da je doprinos ovih pokreta poprilično ograničen zbog njihovog malog

utjecaja na unutarnju i vanjsku politiku vlastitih zemalja. Također će se pokazati uvjerljiviji narativ koji tvrdi da je do promjene politike prema Njemačkoj došlo jer će Angloamerikanci uslijed hladnoratovskih okolnosti inzistirati na njenom jačanju (Georgiev 75-76). Chira-Pascanut čak iznosi podatak da začetnik ideje o EZUČ-u Monnet nije sudjelovao u tim pokretima, niti je bio pod njihovim utjecajem te da je njegova vizija Europe bila drugačija, što će se vidjeti u kasnijim poglavljima (Chira-Pascanut 101-102). No, iako će se već u sljedećem potpoglavlju moći primijetiti da spomenuti pokreti nisu ostvarili značajan utjecaj na brze i kratkoročne promjene u europskim političkim okolnostima, njihovo je djelovanje povezalno mnoge i otvorilo put nekim novim proeuropskim promišljanjima i budućim inicijativama.

3.1.2. Stvaranje Vijeća Europa

Mnogi su proeuropski pokreti smatrali da je osnivanje snažne europske organizacije glavni preduvjet za ujedinjenje Europe (Ritsch, *Part One*, 69). Stoga je ICMEU organizirao Haški kongres (Ritsch, *Part One*, 81) na kojem se planiralo osnovati takvu organizaciju i pokrenuti proces ujedinjenja. Na samom početku kongresa Churchill je pozvao na stvaranje Europske skupštine, koja je trebala predstavljati ključnu stepenicu na putu prema političkom ujedinjenju Europe i glavnu temu rasprava (Ritsch, *Part One*, 87). Međutim, treba napomenuti da političari prisutni na kongresu, kao i mnogi drugi uglednici iz brojnih europskih zemalja i sektora djelovanja, nisu došli u svojstvu službenih predstavnika vlasti pa prema tome ni donesene odluke nisu mogle imati političku legitimnost (Ritsch, *Part One*, 90). S druge strane, na ovom kongresu važnu su ulogu imali članovi nekadašnjeg antifašističkog pokreta Adenauer, de Gasperi i Schuman, koji su tada bili predvodnici svojih demokršćanskih stranaka, a koji će se pokazati ključnim akterima u budućem uspjehu EZUČ-a („Europska zajednica za ugljen i čelik”).

Političkom odboru Haškog kongresa predano je izvješće sa razmatranjima i preporukama otvorenim za raspravu. U njemu je preporučeno da se zemlje odreknu dijela suvereniteta kako bi europski projekt bio uspješan, rješenje njemačkog pitanja je predviđeno unutar europskih integracija, a predloženo je i da kad-tad u projekt treba uključiti zemlje pod sovjetskom sferom utjecaja. Najvažniji dio je bio prijedlog osnivanja nove europske organizacije - Vijeća Europe preko kojeg bi se provelo ujedinjenje. Za pomoćno tijelo predloženo je osnivanje Savjetodavne skupštine, u početku izabrane od strane državnih parlamenata, a kasnije općim glasanjem. Iako

će Politički odbor usvojiti većinu prijedloga, pitanja oko Vijeća Europe i Savjetodavne skupštine ostat će otvorena za daljnju raspravu (Ritsch, *Part One*, 88-89).⁵

U daljnjim raspravama oko načina ujedinjenja iskristalizirale su se dvije struje: unionistička struja predvođena britanskom delegacijom, koja se zalagala za postepeno ujedinjenje, i federalistička struja koja se zalagala za brzo ujedinjenje. Ova potonja je preko bivšeg francuskog premijera Paula Reynauda čak predložila preskakanje svih državnih institucija i brzo održavanje izbora za europsku skupštinu diljem kontinenta. No, unionisti su ih uskoro uvjerali da kongres za to nema ovlasti i da nije mudro proizvoljno donositi odluke bez konzultacije s vladama europskih država, odnosno zadirati u nacionalne suverenitete. Iz istog razloga odbačen je i prijedlog za stvaranjem Vijeća Europe. Međutim, napravljen je kompromis te je prihvaćen prijedlog da se, kao prvi korak prema uniji, državama uputi prijedlog za osnivanje Savjetodavne skupštine pod upravom europskih vlada. Time su priznali autoritet nacionalnim vladama, a politički procesi ujedinjenja su ipak pokrenuti (Ritsch, *Part One*, 89-91).⁶

5. Slika - Haški kongres

⁵ Za više informacija o tijeku Haškog kongresa pogledaj: Ritsch, Frederick F. „ORIGINS OF THE COUNCIL OF EUROPE: Part One: The Post-War Unity Movements to the Hague Congress.” *Il Politico*, sv. 35, br. 1, 1970, str. 69–94.

⁶ ICMEU je pokrenuo kampanju s ciljem da vlade europskih država zainteresira za zaključke Haškog kongresa. Iako se mnogo očekivalo od UK-a, laburistička vlada nije bila zainteresirana, ali zato su imali jakog odjeka među kontinentalnim državama, pogotovo u Francuskoj. Većina važnih političara u Francuskoj je bilo za osnivanje europske skupštine, uključujući tadašnjeg premijera Roberta Schumana. Potonjem je pitanje europskih integracija predstavljalo važnu preokupaciju u premijerskom mandatu, a pogotovo kada je u ljeto 1948. postao ministar vanjskih poslova (Ritsch, *Part Two*, 204-205).

ICMEU je dobio dopuštenje od vlasti uključenih država da zaključke Haške konferencije memorandumom prezentira vijeću Organizacije briselskog sporazuma (Brussels Treaty Organisation - BTO). U memorandumu je predloženo da ova već etablirana europska vojno-sigurnosna organizacija preuzme na sebe zadatak stvaranja skupštine sastavljene od parlamentarnih zastupnika država budućih članica. Ova inicijativa je zatim, osim u francuskoj, s oduševljenjem pozdravljena u talijanskoj, nizozemskoj i belgijskoj vladi, ali ne i u britanskoj. Naime, laburistička vlada je inzistirala na stvaranju Vijeća Europe potpuno kontroliranog od strane državnih vlasti, uključujući i delegiranje zastupnika u Savjetodavnoj skupštini, dok se ne stvore ekonomski i sigurnosni uvjeti za užu političku suradnju. Prijedlog je u tom trenu i Francuzima bilo prihvatljiv, budući da se činilo da je svima konačan cilj stvaranje nadnacionalnog parlamenta (Ritsch, *Part Two*, 205-209).

ICMEU je u međuvremenu, po napucima Haškog kongresa, zamijenila organizacija za promicanje europskog jedinstva s jednostavnim nazivom Europski pokret (European Movement - EM),⁷ koji se zalagao za postepenu integraciju. EM pritom nije radio pritisak na vlade i nije inzistirao na prebacivanju državnih suvereniteta. Nadalje, EM je Britancima predložio kompromis da se uz Savjetodavnu skupštinu sastavljenu od parlamentarnih zastupnika država sudionica, osnuje i međuvladina institucija Vijeće ministara pa bi prvo navedeno tijelo putem drugog bilo u koordinaciji s vladama. Na pripremnoj konferenciji započetoj u studenom 1948., takozvanom Vijeću osamnaestorice, program su EM-a prihvatili predstavnici francuske i ostalih vlada. No, predloženo imenovanje zastupnika skupštine od strane državnih parlamenata, ne vlada, Britanci su i dalje opstruirali. Rasprava će se protegnuti na dva mjeseca i nijedna strana neće popuštati (Ritsch, *Part Two*, 210-214).⁸ Ipak, UK je na Savjetu ministara BTO-a u Londonu, pod sve većim pritiskom, ponajviše američkih predstavnika, pristao na kompromisno osnivanje Vijeća Europe sastavljenom od dva tijela, Savjetodavne skupštine i Vijeća ministara (Ritsch, *Part Two*, 218-219).

⁷ S obzirom na to da je EM naslijedio onaj pokret (ICMEU) koji je BTO-u predao memorandum, njegov status su priznale europske vlade te je postao glavni predstavnik proeuropskih pokreta. Pritom su mu se priključili gotovo svi pokreti pa čak i USSE koji se sada preimenuo u Socijalistički pokret za ujedinjene europske države (Socialist Movement for United States of Europe – SMUSE) (Ritsch, *Part Two*, 211).

⁸ Za više informacija o razvoju pregovora pogledaj: Ritsch, Frederick F. „ORIGINS OF THE COUNCIL OF EUROPE: Part Two: The Governments Take Action.” *Il Politico*, sv. 35, br. 2, 1970, str. 201–233.

Zemljama Beneluksa, Francuskoj i UK-u pridružile su se Danska, Norveška, Irska, Švedska i Italija te su sljedećih nekoliko mjeseci provedene pripreme za pokretanje nove organizacije. U međuvremenu su uključene Turska i Grčka. Od ožujka do svibnja u Londonu su uspješno usuglasili detalje, kao što je primjerice izgled budućeg statuta organizacije. Iako su neki zazivali naziv Europska unija, na inicijativu Britanaca na kraju je prihvaćen naziv Vijeće Europe, a za središnjicu je određen Strasbourg. Prvi statut ove organizacije usvojen je 5. 5. 1949., te je to postao službeni datum postojanja (Ritsch, *Part Two*, 223-226).

Stvaranjem Vijeća Europe proeuropejci su ostvarili glavni cilj Haškog kongresa, odnosno dobili su zeleno svjetlo od političkih institucija za osnivanje nekakve vrste parlamenta europskih zemalja unutar okvira europske organizacije. U svrhu osnivanja tog parlamenta napravljeni su veliki koraci, ali i kompromisi i modifikacije, te se činilo da je mnogo postignuto u smjeru europskog političkog jedinstva (Ritsch, *Part Two*, 222).⁹ Međutim, već je statut Vijeća Europe otkrio da Savjetodavna skupština neće imati velike ovlasti i da će biti u potpunosti podložna međuvladinoj instituciji Vijeća ministara, za koju se činilo da joj je osnovna svrha postojanja bila onemogućavanje efikasnog rada Savjetodavne skupštine. Ova potonja će s druge strane bezuspješno pokušavati promicati suradnju među članicama s ciljem da Vijeće Europe preraste u organizaciju koja će provesti političko ujedinjenje Europe. Dakle, kompromisna politika iz prijašnjih mjeseci nije riješila neslaganja između suprotnih tabora (Ritsch, *Part Two*, 226-227).

Slabosti usvojenog statuta Vijeća Europe s vremenom će sve više dolaziti do izražaja te će rezultirati dugoročnom neefikasnošću ove organizacije (Ritsch, *Part Two*, 227) koja neće uspjeti stvoriti „institucionalne mehanizme da djeluje kao nadnacionalna zajednica koja nameće jedinstvena pravila” (Georgiev 82). Najveći uspjeh Vijeća Europe bit će donošenje Europske povelje o ljudskim pravima, no, osim toga, ova institucija, iako je imala velike integracijske ambicije, nikada neće postići značajnije rezultate na putu prema europskim integracijama (Cuyvers 26). No, određeni procesi ipak su započeti, a s vremenom će se pojaviti treći put, odnosno funkcionalni oblik ujedinjenja, od dna prema vrhu, kojeg su osmislili demokršćanski predstavnici i kojeg će kasnije razraditi Jean Monnet. To bi značilo da se prelijevanjem uspješne suradnje s početne točke suradnje (ugljen i čelik) na druge točke (ekonomske sektore i države) s vremenom stvara potreba i za političkim ujedinjenjem („Europska zajednica za ugljen i čelik”).

⁹ Schuman je u tolikoj mjeri polagao nade u budući rad Vijeća Europe da je mislio kako će joj s vremenom države prepustiti određene suverene ovlasti (Ritsch, *Part Two*, 224).

3.3. Ekonomska integracija (OEEC)

Europske zemlje iz rata su izašle s katastrofalnim ekonomskim posljedicama: uništena infrastruktura, gubitak radne snage, inflacija, enorman pad proizvodnje itd. Politička nestabilnost bila je jedna od nuspojava brojnih gospodarskih problema i obrnuto. Obnova je u tom trenutku bila moguća samo financijskim poticajem od neke vanjske sile. Sovjetski Savez, koji je vojnim putem širio svoj utjecaj na istočnu Europu, na zapadu kontinenta uglavnom nije bio prihvatljiva opcija. Iako je loše stanje utjecalo na jačanje komunističkih stranaka, pogotovo u Francuskoj i Italiji, vodeći političari zemalja zapadne Europe nisu htjeli sovjetsku premoć i nametanje sistema. Štoviše, prijetnja od širenja sovjetskog utjecaja pokazat će se poticajnom za stvaranje antisovjetskih koalicija (Efron i Nanes 222). S druge strane, SAD je unutar vlastite sfere utjecaja nudio konkretnu ekonomsku pomoć i mogućnosti zadržavanja autonomnog djelovanja (Pistone 36). Naime, Marshallov plan europske obnove bio je prilika zapadnoeuropskim političkim akterima da istovremeno sačuvaju političko uređenje i obnove gospodarstva svojih država, ali i putokaz prema ekonomskoj suradnji (Efron i Nanes 223).

Nakon rata SAD je europskim zemljama davao pomoć bilateralnim putem, ali to nije puno pomoglo u rješavanju njihovih gospodarskih problema i zaustavljanju širenja sovjetskog utjecaja, a nije ni poticalo suradnju među tim zemljama. Stoga su Amerikanci u Marshallovom planu vidjeli rješenje navedenih problema (Leimgruber i Schmelzer 29). Sovjetima nije smetala američka pomoć bilateralnim putem, ali shvaćali su da uspostava multilateralne suradnje s SAD-om znači uvlačenje europskih država u zapadnu sferu utjecaja. Stoga su države zapadne Europe morale birati stranu i izabrale su američki plan obnove gospodarstva i suradnje te udaljavanje od SSSR-a (Efron i Nanes 223-224). Naime, glavni politički akteri u zapadnoj Europi u američkoj su pomoći vidjeli način za smanjivanje utjecaja koji su Sovjeti imali u tim državama putem komunističkih partija te put prema očuvanju liberalne demokracije i kapitalističkog društva, dok je jačanje zapadnoeuropskih tržišta i kapitalističkog sistema za SAD dugoročno značilo jačanje vlastite ekonomije i kapitalističkog tržišta, a posljedično i zapadnog vojnog bloka (Pistone 31-32). Dakle, Trumanova administracija smatrala je da će, jednom kada europske ekonomije stanu na noge, moći izdvojiti financije za vojna ulaganja, a budući da bi se našle u zapadnoj sferi

utjecaja, Amerikanci bi mogli s vremenom smanjiti vlastitu vojnu prisutnost u Europi (Larres 85).¹⁰

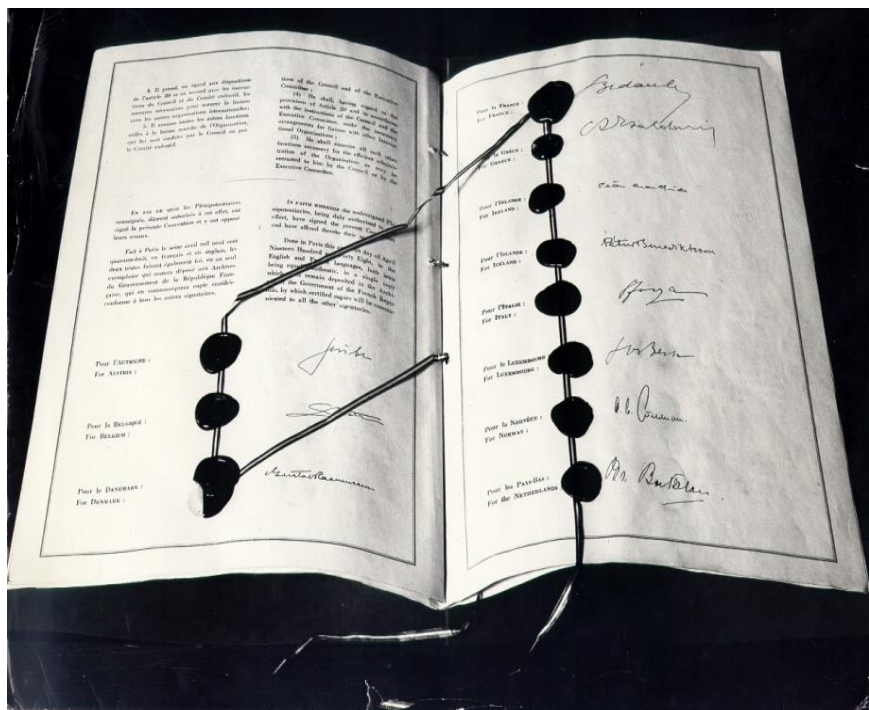
Marshallov plan su osim Sovjetskog Saveza odbile i zemlje istočne Europe, odnosno sovjetski sateliti, a 16 zemalja mahom zapadne Europe su ga prihvatile. One su zatim na inicijativu UK-a i Francuske za potrebe provedbe Marshallova plana osnovale Odbor za europsku ekonomsku suradnju (Committee of European Economic Co-operation - CEEC), koji je u travnju 1948. preimenovan u Organizaciju za europsku ekonomsku suradnju (Organisation for European Economic Co-operation – OEEC), sa sjedištem u Parizu. SAD je očekivano imao ključni utjecaj na ovu organizaciju, iako su oni i Kanađani u početku pozvani samo kao promatrači. Štoviše, SAD je redovito poticao trgovinu među članicama, što je pridonosilo ekonomskoj suradnji i rastu gospodarstava (Leimgruber i Schmelzer 29-31).

U svrhu poticanja trgovinske razmjene, OEEC je osnovao Europsku platnu uniju (European Payments Union - EPU), koja je imala zadatak potaknuti međunarodnu europsku trgovinu reguliranjem konvertibilnosti valuta i time ograničiti probleme nastale deficitom dolara. U međuvremenu se preko OEEC-a uspješno razvijala suradnja unutar raznih privrednih područja te je time djelovanje ove organizacije postajalo sve učinkovitije. Stoga se činilo se da je stvoren dugoročni poligon za razmjenu ideja i iskustava u svrhu sveobuhvatne ekonomske suradnje i napretka. Međutim, ova organizacija nije bila dovoljno poticajna po pitanju europskih integracija. Francuski i američki pokušaji prenošenja suverenih državnih ovlasti na tijela međunarodnih institucija, odnosno OEEC-a, će propasti. S vremenom će se mnogi političari poput Jean Monneta razočarati u njezinu efikasnost te će se okrenuti drugim rješenjima za pronalazak puta europskih integracija, a to će, nakon neuspješnog davanja važnosti ovoj organizaciji, u konačnici učiniti i prvi glavni tajnik OEEC-a Robert Majorlin. Također, slabljenje ove organizacije neki povezuju s američkim i britanskim zanemarivanjem, odnosno preusmjeravanjem pažnje prema NATO-u nakon izbijanja Korejskog rata. Stoga će OEEC, kako bi nastavio postojati, svoje djelovanje vezati uz ekonomsko funkcioniranje NATO saveza i tako gubiti na važnosti (Leimgruber i Schmelzer 30-32). Također je u to vrijeme već stvoren Schumanov plan te su

¹⁰ Iako je inicijalna ideja bila obuhvatiti što veći broj europskih država, Amerikanci će se morati zadovoljiti zapadnom Europom. Dakle, kao što su Sovjeti uz pomoć vojske uveli istočnu Europu u svoju sferu utjecaja nametnuvši im društveno, ekonomsko i političko uređenje, tako su Amerikanci namjeravali učiniti sa zapadnom ekonomskim putem i kvalitetnom diplomacijom.

započeti pregovori oko stvaranja EZUČ-a. S obzirom na to da je Schumanova i Monnetova inicijativa bila puno konkretnija od OEEC-a, preuzeti će glavnu ulogu u provedbi ekonomskog ujedinjenja zapadne Europe.

Efron i Nanes smatraju da bi stvaranje europskih integracija bez Marshallovog plana bilo nemoguće. Po njima to označava početak planiranja europskog jedinstva i ključan faktor za obnovu europskih ekonomija i političku stabilnost (Efron i Nanes 224). S obzirom na to da je OEEC nastao zbog provođenja Marshallovog plana, oni su u kontekstu europske ekonomske integracije neodvojivi. Prema tome je OEEC prema Milwardu „prva faza u političkoj i ekonomskoj integraciji Zapadne Europe, embrionalna nada za zapadnoeuropsku vladu”. U svakom slučaju, OEEC u konačnici nije uspio ostvariti nijednu vrstu integracija, a istjecanjem Marshallovog plana izgubio je glavni razlog postojanja. Pritom nije uspješno transformiran u organizaciju za razvoj europskih integracija, već će tu zadaću u konačnici odraditi EZUČ (Leimgruber i Schmelzer 29-31).

6. Slika Povelja o osnivanju OEEC-a

3.4. Vojna integracija (BTO i EDC)

Kroz prethodna potpoglavlja može se primijetiti da vojna integracija ima mnoštvo dodirnih točaka s političkom i ekonomskom integracijom.¹¹ Prva unutareuropska vojna organizacija stvorena je nadogradnjom Ugovora iz Dunkirka potpisanog između Francuske i UK-a 1947. Naime, nakon što su im se pridružile zemlje Beneluksa u ožujku 1948., potpisan je Ugovor iz Brisela (Brussels Treaty), kojim će biti stvoren WU (Western Union) ili BTO (Brussels Treaty Organization) (Ilinca 42). Za glavne ciljeve ove organizacije postavljeno je povećanje vojne, ekonomske i kulturne suradnje te kontrola naoružavanja Njemačke (Lee 109). Ova organizacija potom je stvorila posebno odjeljenje za obrambeno-sigurnosna pitanja nazvano Obrambena organizacija Zapadne unije (Western Union Defence Organisation – WUDO). Međutim, vrijeme će pokazati da suradnja među članicama neće biti proširena na veće razine, već će se bazirati na obranu protiv Sovjeta te se prema tome s vremenom potpuno inkorporirati u NATO. Također, europskim zemljama bila je zanimljivija ekonomska obnova i suradnja unutar OEEC-a, koja će, za razliku od vojne suradnje unutar BTO-a, privući veći broj država (Ilinca 42).

Grčka i turska kriza, berlinska blokada i državni udar u Čehoslovačkoj Amerikance će uvjeriti da su odnosi sa SSSR-om potpuno narušeni, zbog čega će učiniti ključne korake da ojačaju vojni savez na zapadu kontinenta i ostanu vojno prisutni u Europi. Zbog navedenih međunarodnih okolnosti zemlje BTO-a će biti uvjerenе da postoji stvarna opasnost od izbijanja novog sukoba te će početi razmišljati o proširenju razine suradnje. Stoga će se one s još nekoliko država zapadne Europe vojnim putem povezati sa SAD-om i Kanadom u zajedničku vojno-obrambenu Organizaciju sjevernoatlantskog ugovora (North Atlantic Treaty Organisation – NATO), koja je nastala 1949. potpisivanjem Sjevernoatlantskog sporazuma u Washingtonu (Franceschini 9).

¹¹ ICMEU je memorandum sa zaključcima Haškog kongresa predao upravo vijeću BTO-a - prve europske organizacije zadužene za vojno-obrambena pitanja. Također, na sastanku BTO-a je, uz američki pritisak, konačno donesena odluka o osnivanju Vijeća Europe. Po svemu sudeći SAD je imao ključnu ulogu u promicanju europske političke i ekonomske suradnje u svrhu stvaranja jačeg vojnog bloka. Marshallov plan je bio jedan od tih sredstava za jačanje europskih gospodarstava, što bi posljedično omogućilo i ulaganja u vojnu industriju. Britanci su imali slične interese, ali su vladajući laburisti izbjegavali stvaranje političke unije i prijenos suvereniteta na međunarodne organizacije. Dakle, glavni razlog britanskog i američkog poticanja europske suradnje, pogotovo obrambeno-sigurnosne suradnje, bila je sovjetska prijetnja. Iz toga će također proizaći sve akcije u procesu vojnih integracija.

SAD je, zbog straha od izbijanja sukoba sa Sovjetima, prvi započeo poticanje ekonomske obnove i naoružanja Zapadne Njemačke, koja je od kraja rata bila potpuno razoružana. U tome je zapadnonjemački kancelar Adenauer vidio priliku prema postizanju autonomije okupirane zemlje. Ideja o naoružavanju Zapadne Njemačke će izbijanjem sukoba u Koreji postati primamljiva i zemljama zapadne Europe. To će izazvati žustru francusku reakciju jer im je sama pomisao na to bila odbojna. Kao rezultat takvog razvoja događaja francuski će premijer Rene Pleven rješenje vidjeti u izgradnji europske vojske, odnosno Europske obrambene zajednice (European Defence Community- EDC), a ideja je po njemu nazvana Plevenov plan. Naime, Pleven je smatrao da se ovim putem zapadna Europa može osamostaliti od vojnog utjecaja SAD-a, zaštititi eventualnog sovjetskog napada, a da se pritom Zapadna Njemačka integrira u europski vojni sistem. Novostvorena europska vojska bi upravljala ljudstvom i naoružanjem svih članica, a Zapadna Njemačka nikada ne bi dobila mogućnost upravljanja vlastitom vojskom. Stoga se EDC tada činio kao zgodna prilika za umiriti francuske strahove od njemačkog naoružanja, a da se pritom zadovolje njemačke ambicije i američki zahtjevi. EDC će poput EZUČ-a predstavljati put prema europskoj integraciji koji će prihvatiti zagovornici tog procesa, ali će ga francuski parlament pod utjecajem de Gaulleove vlade i komunista odbiti ratificirati i time osuditi na propast (Philipps 207-209).

Dugo se raspravljalo o načinima provođenja europske integracije, ali će neuspjeh Vijeća Europe, OEEC-a i BTO-a u stvaranju snažnije europske suradnje pokazati proeuropejcima da organizacije utemeljene na suradnji među vladama nisu djelotvorne, već da budući put integracija treba tražiti u stvaranju nadnacionalne organizacije. Stoga će i glavni akteri budućih integracija poput Monneta put prema uspješnoj suradnji tražiti u formiranju organizacije s autoritetom provođenja odluka (Lee 110). No, prije svega, svaki uspjeh buduće europske zajednice ovisio je o rješenju njemačkog pitanja i njenih odnosa s Francuskom.

4. FRANCUSKA POSLIJERATNA POLITIKA PREMA NJEMAČKOJ

U centru gotovo svake ideje o europskom jedinstvu i suradnji stajali su francusko-njemački odnosi. Naime, ove dvije države su u prvoj polovici 20. stoljeća svojom geografskom veličinom i vojnom snagom dominirale kontinentalnom Europom te su imale veliki politički značaj i ekonomski potencijal. No, Nijemci su svoju snagu uglavnom koristili u svrhu podčinjavanja svojih zapadnih susjeda. S obzirom na to da ove dvije zemlje vuku sukobe još od prijašnjeg stoljeća, koji su se nastavili s dva svjetska rata, njihovo pomirenje i suradnja nisu bili laka zadaća, premda im je to prije Drugog svjetskog rata pod vodstvom Aristida Brianda zamalo pošlo za rukom. Kao i tada i u ovome razdoblju je glavnim političkim akterima postalo jasno da se europska integracija može postići samo suradnjom ovih dviju država. Mnogi su uvidjeli benefite njihove suradnje za cijeli kontinent, ali je ratom teško stradala Francuska, iz straha, u početku svoju dobrobit tražila u kontroliranju susjeda, a ne u putevima ravnopravne suradnje.

Dva svjetska rata su poprilično zakomplicirala odnose između ovih dviju zemalja te su u Francuskoj mnogi politički akteri aktivno tražili rješenje njemačkog pitanja, a velika većina bila je uvjerena da bi obnova Njemačke dovela do novog sukoba. Dakle, opcija za očuvanje mira tako da se vjeruje Njemačkoj, odnosno da neće iskoristiti snagu protiv Francuske jednom kada ojača, nije bila prihvatljiva jer je već jednom zakazala. Druga opcija je bila saveznička kontrola njemačkih resursa nužnih za ratovanje i industrijski razvoj. Pokazat će se kako su Francuzi u početku izabrali upravo tu strategiju koja bi im omogućila kontroliranje njemačke snage na način da joj se ograniči razvoj industrije ugljena i čelika, odnosno da se upravo njima dodijele velike količine ruhrskih resursa s kojima bi obnovili i modernizirali vlastitu industriju. Međutim, SAD će uslijed hladnoratovskih okolnosti imati potrebu za snažnom Njemačkom te će tražiti da se poveća njena proizvodnja čelika. Te okolnosti će u konačnici natjerati francusku diplomaciju da potraži treće rješenje, a pronaći će ga u europskim integracijama, odnosno stvaranju nadnacionalne organizacije kojoj će obje države, a i druge, povjeriti upravo nad tim u tom trenutku ključnim resursima. Rezultat toga su Monnetov plan i Schumanova deklaracija, kojima je postignuto da ratovanje bude „ne samo nezamislivo, nego materijalno nemoguće” (Eilstrup-Sangiovanni i Verdier 104-105). Promjena francuske politike prema Njemačkoj uzrokovane hladnoratovskim okolnostima konačno će dovesti do njihove suradnje i početka jedne nove ere u europskoj politici, čiji će početni stadij biti stvaranje EZUČ-a.

4.1. Monnetov plan u kontekstu francuske poslijeratne politike prema Njemačkoj

Francuski zahtjevi prema Njemačkoj neposredno nakon rata bili su poprilično strogi. Smatralo se da okupacija zemlje mora potrajati dugo vremena, a ponovno naoružavanje Njemačke nije bila opcija u skorom vremenskom periodu, kao ni uspostavljanje bilo kakvog oblika centralne vlasti u Njemačkoj (Parsons 11). Naime, pitanje obuzdavanja Njemačke bilo je prioritet francuske politike jer se smatralo da je ključno za očuvanje mira na kontinentu (Hungdah 29). Samo zadnjih 75 godina doživjeli su tri njemačke agresije (Georgiev 79). Pritom im se činilo da opasnost sve više raste, budući da je oporavak Njemačke u francuskoj, američkoj i britanskoj okupacijskoj zoni išao neočekivano brzo. Primjerice, proizvodnja njemačkog ugljena se u godinu dana nakon rata povećala za pet puta („Europska zajednica za ugljen i čelik”). Osim straha za sigurnost, važnu ulogu su imali i ekonomski interesi (Georgiev 79).

Ugljen i čelik su predstavljali ključne resurse za uspješno ratovanje, ali također su bili ključni za poslijeratnu obnovu i modernizaciju industrije (Eilstrup-Sangiovanni i Verdier 104). No, Francuska je nakon rata imala ogroman deficit ugljena i koksa, koji su bili potrebni za obnovu industrije čelika. Ona je u tom trenutku uvozila skupi ugljen iz SAD-a jer joj je ruhrski ugljen bio nedostupan (Lynch 235). S obzirom na takve okolnosti francuske industrije čelika i ugljena ne bi mogle biti konkurentne obnovljenoj njemačkoj industriji. Stoga su rješenje vidjeli u mogućnosti „institucionalnog oblika kontrole” nad njemačkom proizvodnjom u spomenutim sektorima i u korištenju ruhrskih (njemačkih) resursa za potrebe vlastitog gospodarstva. To bi posljedično Francuskoj omogućilo istovremeno sigurnost od Njemačke i ekonomski napredak nauštrb nje i to uz pomoć njenih vlastitih resursa (Georgiev 79).

Francuzi su, zbog prethodno navedenih razloga, trebali uvjeriti saveznike predvođene SAD-om da prihvate internalizaciju Ruhra i njegovo odvajanje od ostatka Njemačke.¹² Prema tome ekonomski je savjetnik pri ministarstvu vanjskih poslova Herve Alphand dao Amerikancima do znanja da Francuzi nisu zadovoljni preraspodjelom ruhrskog ugljena, koji u prevelikoj mjeri ide njemačkoj industriji, dok je istovremeno na unutrašnjem planu skretao pažnju na žurno rješenje njemačkog pitanja. Stoga je predložio stvaranje francuskog petogodišnjeg ekonomskog plana kojim bi se obnovila i modernizirala francuska industrija i dokazala njena potrebu za ruhrskim ugljenom, a koji bi se potom prezentirao saveznicima na

¹² Ruhr je bio industrijski izuzetno razvijeno područje Njemačke, koje je bogato ugljenom i koksom.

međunarodnim pregovorima. U tu svrhu je početkom 1946. osnovan Ured za opće planiranje (Commissariat Général au Plan) s Jeanom Monnetom¹³ na čelu. Iako je Monnet nakon rata bio zadužen za uvoz robe u Francusku, shvaćao je da je korištenje njemačkog ugljena od krucijalnog nacionalnog interesa, jer onaj iz SAD-a nije bio dugoročno rješenje (Lynch 235-238).

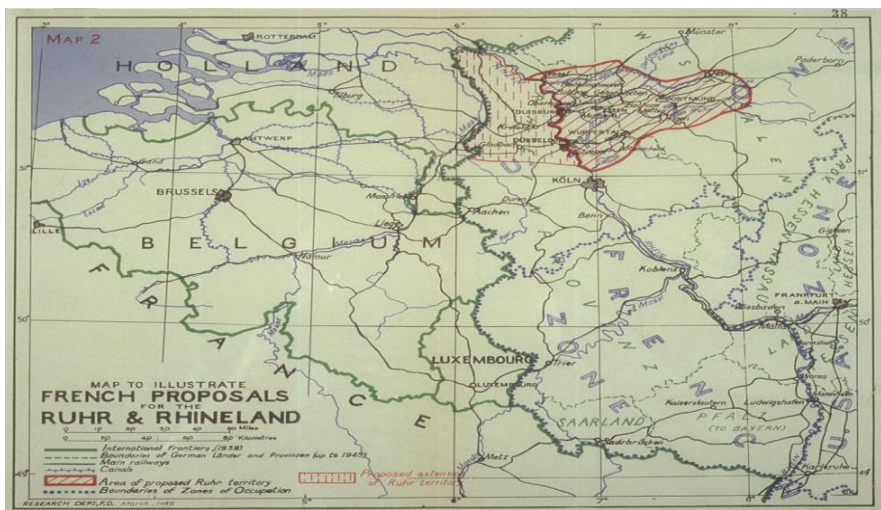
Monnetov plan obnove i modernizacije će se fokusirati upravo na tome da se saveznicima, prvenstveno SAD-u, dokaže francuska ovisnost o ruhrskim resursima. Plan će zahtijevati osnivanje međunarodnog tijela za kontrolu ugljena i koksa iz Ruhra i odvajanje istog od Njemačke te da se Francuskoj sljedećih 20 godina svake godine osigura po 20 milijuna tona ruhrskog ugljena. Drugim riječima, Francuzi su namjeravali europsko ekonomsko okružje oblikovati po vlastitim potrebama, odnosno osigurati si njemački ugljen i da njezina industrija čelika ostane snažnija od ograničene njemačke industrije, što bi Francuskoj također omogućilo da se nametne na njemačkom i okolnim tržištima (Lynch 229, 239).

Plan je inauguriran u ožujku 1946., a prve projekcije pokazivale su da uz pomoć ruhrskog ugljena i koksa francuska industrijska produktivnost može dosegnuti najveće razine u povijesti i nadmašiti produktivnost njemačke industrije. S obzirom na navedene projekcije, na njegovu apolitičnu narav i na to da je odbijanje plana predstavljeno kao put ka dekadenciji, plan su prihvatile sve političke stranke u Francuskoj (Lynch 237-238). Osim toga, svi politički lideri u zemlji su bili složni po pitanju stroge politike prema Njemačkoj (Parsons 11).

No, zbog hladnoratovskih okolnosti Amerikanci će htjeti ojačati njemačku industriju te će uvjetovati Francuzima da, kako bi dobili financijsku pomoć putem Marshallova plana, pristanu na povećanje njemačke proizvodnje čelika. Ti zahtjevi ugrozit će samu bit Monnetova plana jer u konačnici neće ograničiti njemačku proizvodnju čelika, ni njene industrijske potencijale (Eilstrup-Sangiovanni i Verdier 104-105). Drugim riječima, plan neće dobiti odobrenje od saveznika jer oni neće pristati na to da Francuska razvije svoju industriju nauštrb njemačke industrije koju su Amerikanci odlučili ojačati Marshallovim planom pomoći, a kojim se paradoksalno financirao i Monnetov plan. Francuska će stoga biti prisiljena drugačije pristupiti

¹³ Svestrani iskusni francuski poduzetnik i diplomat Jean Monnet dokazano je posjedovao mnoge vještine („bio je briljantan ekonomist i analitičar“) i stekao brojna poznanstva. Za vrijeme rata je, primjerice, bio u najužem krugu Rooseveltovih savjetnika te je „bio ključan u pribavljanju pomoći francuskoj vladi u izbjeglištvu“. Stoga ne treba čuditi zašto je de Gaulle upravo njemu dao zadatak da pokuša modernizirati Francusku i normalizirati njezine ekonomske tokove („Europska zajednica za ugljen i čelik“).

rješavanju njemačkog pitanja i pronaći druge načine da dobije pristup ruhrskim resursima. Prema Lynchu je čak i nadolazeći Monnetov/Schumanov plan nastao iz francuske potrebe za oblikovanjem europske ekonomije prema vlastitim potrebama, odnosno iz potrebe za korištenjem ovih, za francusku industriju i sigurnost, nužnih resursa (Lynch 242).

7. Slika – Francuski plan za Ruhr

4.2. Francuska politika prema Njemačkoj u okviru hladnoratovskih okolnosti

U fokusu francuske politike nakon rata, kao što je već spomenuto, bilo je uglavnom onesposobljavanje eventualne njemačke agresije, što su namjeravali postići kontrolom njezinog vojnog i ekonomskog razvoja. Pitom je važnu ulogu imala okupacija Saara i stavljanje Ruhra pod međunarodnu kontrolu (Hitchcock 606).¹⁴ Međutim, pogoršanje odnosa između SAD-a i SSSR-a sredinom 1946. utjecalo je na to da obje sile odluče zadobiti njemačke simpatije i privuku je u svoj tabor na način da zagovaraju formiranje centralnih vlasti u Njemačkoj. Iako ni jedni ni drugi nisu bili skloni francuskoj oštroj politici prema Njemačkoj i odvajanju Ruhra od nje, sovjetsko odbijanje da priznaju francusku okupaciju Saara i zbacivanje komunista iz francuske vlade u svibnju 1947. Francusku će približiti SAD-u. Osim toga, Francuzi su u međuvremenu uspjeli od Angloamerikanaca dobiti pravo na povezivanje sa Saarom i korištenje većih količina ruhrskog ugljena, a usto su ovisili o američkoj financijskoj i sigurnosnoj pomoći

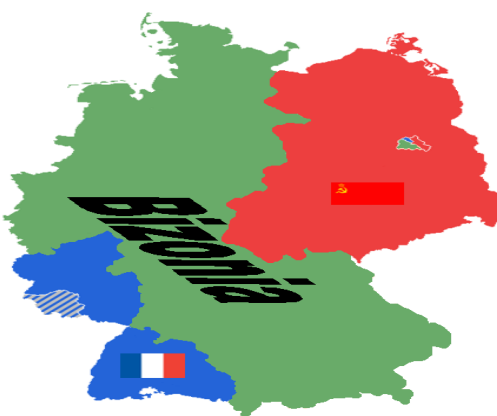
¹⁴ Saar su Francuzi okupirali odmah nakon rata. Radi se o također o području bogatom ugljenom.

(Parsons 13-14). Međutim, kako se odnosi istočnog i zapadnog bloka budu pogoršavali, tako će angloamerički zahtjevi prema Francuskoj, u namjeri da ojačaju vlastiti blok, rasti.

Francuzi su, kao jedna od četiri snage sa svojom zonom upravljanja u Njemačkoj, poziciju u Saveznom vijeću kontrole (Allied Control Council – ACC) koristili u svrhu ograničavanja njemačke moći. Sve pokušaje razvoja Njemačke koje su predlagale američka i britanska strana, koje su od početka 1947. svoje zone ujedinile u jednu zonu – takozvanu Bizonu, su odbijali. Iako im je to narušavalo odnose sa saveznicima, jačanje Njemačke je bilo u suprotnosti s njezinom politikom prema istoj. Međutim, kao što je već navedeno u prethodnim poglavljima, sve lošiji odnosi SAD-a i SSSR-a (Hitchcock 606-607) natjerat će SAD da inzistira na razvoju Njemačke čiju bi snagu iskoristio za jačanja zapadnog bloka te je predložio povećanje njezine proizvodnje čelika i industrijskih kapaciteta (Eilstrup-Sangiovanni i Verdier 105). To je direktno ugrožavalo francusku politiku prema Njemačkoj i Monnetov plan, zbog čega su prijetili prekidom suradnje s OEEC-om (tadašnjim CEEC-om).¹⁵ Naime, Francuska je bezuspješno pokušavala dokazati SAD-u da sa zemljama Beneluksa¹⁶, uz pomoć ruhrskog koksa, mogu proizvesti dovoljne količine čelika za potrebe zapadne Europe te da nema potrebe da se poveća udio proizvodnje njemačkog čelika. SAD neće popuštati, već će, kako bi privoljeo Francusku na nastavka suradnje unutar OEEC-a, uzeti u obzir internalizaciju Ruhra (Lynch 241-242).

8. Slika – Okupacijske zone i Saar

9. Slika - Bizona

¹⁵ Iako su im američki krediti bili važni, oni se nisu mogli mjeriti sa strahom od jake Njemačke (Lynch 241).

¹⁶ Belgija i Luksemburg su još od 1921. međusobno ugovorile ekonomsku uniju, a kada im se pridružila Nizozemska, ove tri države su 1944. ugovorile osnivanje carinsku uniju Beneluksa koja je četiri godine kasnije počela sa svojim radom. Time je europskim državicima, odnosno predvodnicima europske integracije, pružen primjer funkcioniranja zajednice među europskim zemljama („Europska zajednica za ugljen i čelik”).

Propali pregovori Konferencije velike četvorke i Čehoslovački puč dodatno su pogoršali odnose istoka i zapada pa su Francuska i UK u ožujku 1948. bili primorani zatražiti sigurnosne garancije od SAD-a. Amerikanci će situaciju iskoristiti da pojačaju pritisak na Francusku po pitanju njezine politike prema Njemačkoj. Od tri zone kojima ne upravljaju Sovjeti (Parsons 16) su namjeravali stvoriti snažnu tampon zonu prema istima, pogotovo nakon što su Sovjeti istupili iz ACC-a (Hitchcock 607), a na Londonskoj konferenciji održanoj u prvoj polovici 1948. Angloamerikanci su natjerali Francuze da povuku sve pripremljene zahtjeve i prihvate njihove zahtjeve (Parsons 16-17). Neki od tih zahtjeva bili su spajanje Rajnskog područja s ostatkom Njemačke i stvaranje njemačke vlade i ustava. Jedino što je francuska delegacija uspjela osigurati na ovim konferencijama je saveznička garancija određenog stupnja kontrole nad Njemačkom planiranim osnivanjem tijela Međunarodne vlasti za Ruhr (International Authority for the Ruhr - IAR). Tadašnji ministar vanjskih poslova Francuske Bidault je uvjeravao stranačke i koalicijske suradnike da je to najviše što su mogli u tom trenu izvući, ali je bio izložen snažnim kritikama. Međutim, to je bio samo početak pritisaka na Francusku te je Schuman od Bidaulta preuzeo ured vanjskih poslova u poprilično teškom obrambenom položaju (Hitchcock 607-608).

Njemačka diplomacija će iskoristi mogućnost sve samostalnijeg političkog djelovanja i početi tražiti sve veće ustupke, u čemu će im pomagati bizonalni upravitelji, dok će se Francuzi osjećati sve ugroženije. Naime, bizonalni vojni upravitelji Britanac Bryan Robertson i Amerikanac Lucius Clay su, za razliku od francuskog kolege Pierrea Koeniga, od početka zagovarali autonomnost njemačkih vlasti i njezinu samostalnost od okupacijskih vlasti. Štoviše, bizonalni upravitelji izbjegavali su suradnju s Francuzima te su ih izostavili iz bizonalnog odbora za ugljen, koji je privremeno obnašao funkcije koje se planiralo da IAR preuzme u budućnosti. Francuska diplomacija čitavu je situaciju okarakterizirala kao „kolaps naših pozicija u Njemačkoj”. Dakle, premda je Francuska učinila ustupke na Londonskim konferencijama, sve manje ju se pitalo za riječ i pritisak je sve više rastao. Razlog tome je nastavak pogoršanja odnosa sa Sovjetima, tako da su Angloamerikanci sve veći naglasak stavljali na obnovi i jačanju svojih okupacijskih dijelova Njemačke i svaku buduću strategiju donosili u skladu s tim. Stoga se u Francuskoj na stalno prisutan strah od buđenja njemačkog nacionalizma nadovezao strah da američki prioritet više nije obnova čitave zapadne Europe, već isključivo Njemačke. S jedne strane, Francuzi su shvaćali potrebu za stvaranjem tampon zone prema Sovjetima, dok su se s

druge strane osjećali ranjivo zbog novog američko-njemačkog prijateljstva, za koje su smatrali da direktno prijeti njihovim sigurnosnim i ekonomskim interesima (Hitchcock 608-610).

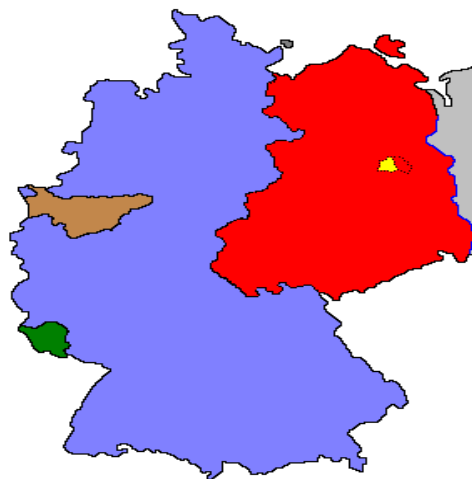
Francuski interesi i utjecaj u okupacijskoj politici dodatno su ugroženi kada su u studenom 1948. bizonalne vlasti donijele Zakon 75, odnosno plan za njemačku obnovu. Naime, one su s ciljem poticanja njemačke industrije čelika i ugljena dale budućim njemačkim vlastima pravo odlučivanja o vlasništvu nad ruhrskim rudnicima. To je bio veliki udarac za Francuze, koji su od početka zagovarali međunarodno vlasništvo nad rudnicima. Štoviše, ovaj plan je doveo Francuze pred gotov čin neposredno prije nego je trebala biti održana tripartitna konferencija po pitanju IAR-a. S druge strane su bizonalne vlasti smatrale da su Francuzi tijekom ljeta 1948. upoznati s njihovim stavom o nemogućnosti međunarodnog vlasništva (Hitchcock 611). Na to se još nadovezalo neuspješno pretvaranje OEEC-a u sredstvo kontrole nad Njemačkom unutar okvira europske suradnje, na što ponajviše utjecalo britansko odbijanje prenošenja širih ovlasti na OEEC.¹⁷ U tom trenutku se činilo da je ovakav razvoj događaja usporio proces europske suradnje, ali će se pokazati da ga je na duge staze ubrzao jer je prisilio francusku vanjsku politiku da od suradnje s UK-om, koji je kočio stvaranje nadnacionalnih međunarodnih institucija, svu pažnju usmjeri na buduću suradnju s Njemačkom (Hitchcock 613-614).

Spomenute međunarodne okolnosti počele su navoditi francusku diplomaciju na mijenjanje tradicionalnog pristupa prema Njemačkoj i stvaranje novog oblika partnerstva na bilateralnoj i multilateralnoj razini. Budući da su se prijašnji pokušaji kontrole Njemačke pokazali nedjelotvornim, francuska diplomacija predložila je zamjenu taktike ograničavanja i prisile s taktikom konstruktivne suradnje i pomirbe. Drugim riječima, negativan pristup Njemačkoj trebalo je zamijeniti pozitivnim. Primjerice, umjesto ograničavanja proizvodnje čelika i općenitog razvoja Njemačke, ujediniti proizvodnju ovih dviju zemalja i uvesti zajedničku

¹⁷ U međuvremenu su Francuzi polagali nade u OEEC te su smatrali da bi uz pomoć ove organizacije mogli jednim udarcem obnoviti vlastito gospodarstvo i kontrolirati proces njemačkog razvoja na način koji im osigurava prednost nad njom. S obzirom na to da su OEEC vidjeli kao sredstvo za uspostavu političke i ekonomske ravnoteže i suradnje u Europi, a sebe kao predvodnika tog procesa, njemačku suradnju sa zapadnom Europom planirali su provesti po vlastitom tempu i potrebama. Međutim, kao što je spomenuto u prethodnom poglavlju, OEEC nije bio dovoljno poticajan jer zemlje članice nisu bile zainteresirane za produblјivanje međueuropske suradnje i prilagođavanje nacionalnih interesa pa tako nije uspjela ni posredovati u njemačko-francuskim odnosima. Osim toga, sama Francuska je teško usklađivala nacionalni Monnetov plan obnove i modernizacije s međunarodnim potrebama (Hitchcock 612-613).

upravu nad europskom proizvodnjom čelika. Njemačka obnova mogla bi postati zajednički interes, a ne prijetnja. Osim toga, Francuzima je postalo jasno da trebaju djelovati dok još imaju prednost pregovaranja, odnosno dok su još uvijek jači od Njemačke koja će s vremenom ionako bivati sve snažnija i samostalnija. Stoga je Schuman usvojio prijedloge vlastite diplomacije i pristao na povećanje njemačke autonomije te tako otvorio vrata politici povjerenja i građenja boljih odnosa (Hitchcock 614-616).

Promjene u francuskoj diplomaciji i strah od jedinstvene Njemačke te njezinog nacionalizma i mogućeg ulaska cjelovite Njemačke u sovjetsku sferu utjecaja doveli su do toga da upravo Francuzi predvođeni Schumanom podrže uspostavu zapadnonjemačke vlade. Dakle, na pregovorima između Schumana, britanskog ministra vanjskih poslova Bevina i američkog državnog sekretara Achesona, dva dana nakon potpisivanja Sjevernoatlantskog sporazuma (travanj 1949.), je po pitanju Njemačke postignuto više nego u nekoliko prijašnjih mjeseci: Francuzi su konačno prihvatili angloameričku inicijativu da se njihova zona spoji s Bizonom, dogovoreno je stvaranje Okupacijskog statuta kojim bi se budućoj njemačkoj vladi dalo političku suverenost, konkretizirani su dogovori o osnivanju IAR-a, reparacijama itd. Kada su u svibnju 1949. Sovjetima predstavili svoje uvjete ujedinjenja s njihovom zonom, očekivano je bilo da će oni biti odbijeni, što je dovelo do konačne podjele Njemačke. Od ujedinjenih triju zona stvorena je Federalna Republika Njemačka (Zapadna Njemačka) koju su saveznici sada konačno mogli uvesti u zapadnu sferu utjecaja. Na ovaj način Francuska je poboljšala svoju poziciju tako što je u okviru suradnje sa saveznicima primaknula Zapadnu Njemačku bliže sebi i zapadnoj Europi, a pritom se riješila sovjetskog utjecaja i potpunog ujedinjenja Njemačke (Hitchcock 616-618).

10. Slika - Zapadna Njemačka (plavo), Istočna Njemačka (crveno), Ruhr/IAR (smeđa), Saar (zeleno) 1949.

Uvođenje Zapadne Njemačke u zapadnu sferu utjecaja pokazat će se dugotrajnim procesom. Naime, situaciju je otežavalo to što nova država nije bila član nijedne političke europske organizacije, a ekonomska organizacija OEEC¹⁸ je bila je neefikasna. Štoviše, u početku su im jedine prave poveznice s ostatkom zapadne Europe bili okupacija i Marshallov plan. Probleme je također stvaralo to što su nove njemačke vlasti na čelu s Adenauerom odbijale suradnju s IAR-om i tražile potpunu samostalnost u upravljanju vlastitom industrijom. Stoga su britanski i američki predstavnici predvođeni Achesonom predložili Schumanu da uloži dodatne napore u politiku pomirenja na način da se Zapadna Njemačka uvede u europske poslove prihvaćanjem u članstvo Vijeća Europe i da se pristane na ukidanje mjera koje ograničavaju razvoj njezine industrije. S druge strane, Francuska bi i dalje mogla kontrolirati njemačku industriju čelika i ugljena jer bi se očekivalo da Zapadna Njemačka za uzvrat surađuje s IAR-om i Vojno sigurnosnim odborom (Military Security Board - MSB). Schuman je znao da ovaj prijedlog nosi rizike, ali također je znao da se još veće opasnosti kriju u prekidanju nove politike suradnje i pomirenja. Stoga je plan predložio pri francuskoj vladi, koja je na čelu s Bidaultom prihvatila prijedlog. Nakon što su se u studenom 1949. u Parizu predstavnici triju država Schuman, Acheson i Bevin usuglasili oko prethodno navedenih prijedloga, isti je predstavljen Adenaueru na brdu Petersbergu pokraj Bonna. Adenauer je Sporazum iz Petersberga prihvatio i nazvao velikim uspjehom jer se Zapadna Njemačka prvi put tretirala kao jednaka. To je također bio uspjeh američke vanjske politike koja je uspjela u namjeri da konačno započne ozbiljno približavanje Francuske i Zapadne Njemačke (Hitchcock 618-620).

Kada se činilo da je došlo do usuglašavanja, odnose ovih dviju država zakomplicirala je situacija sa Saarom. Naime, Francuska ga je legitimno okupirala i s vremenom povezala s ostatkom zemlje, na što je novoformirana Zapadna Njemačka protestirala te su se odnosi u ranoj 1950. opet pogoršali. Nakon iznesenih oprečnih stavova na sastanku Schumana i Adenauera, činilo se da bi svi postignuti sporazumi mogli propasti.¹⁹ Drugi problem u njihovim odnosima stvorilo je proglašenje Istočne Njemačke i detonacija atomske bombe od strane SSSR-a. Naime, Adenauer će takvu situaciju iskoristiti da za svoju zemlju izvuče što više tražeći garanciju za

¹⁸ Zapadna Njemačka se pridružila OEEC-u 1949., iste godine kada je i sama nastala (Leimgruber i Schmelzer 30).

¹⁹ Iako je Francuska imala službenu potporu saveznika po ovom pitanju, kritiziran je trenutak rješavanja ovog problema (Hitchcock 622).

njezinu sigurnost, što će naletjeti na plodno tlo kod SAD-a i UK-a koji su također aktivno razmišljali o naoružavanju Zapadne Njemačke. Takvo nešto Francuzima je bilo neprihvatljivo, ali je strah od SSSR-a rastao te su UK, SAD i Zapadna Njemačka sve više vršili pritisak nad Francuskom pa je politika postupnog naoružavanja u međuvremenu zamijenjena s potrebom za skorim naoružavanjem Zapadne Njemačke (Hitchcock 621-624).

Za svibanj 1950. dogovoren je sastanak Vijeća NATO-a u Londonu na kojem se trebalo odlučivati o pitanju njemačkog naoružavanja (Hitchcock 624).²⁰ Na pripremnim razgovorima za Londonsku konferenciju pokazale su se točnima francuske slutnje da saveznici upravo planiraju podizanje svih ograničenja Zapadnoj Njemačkoj. Naime, UK i SAD su pokrenuli raspravu o preispitivanju Okupacijskog statuta, što su Francuzi htjeli izbjeći pod svaku cijenu jer je on predstavljao ključni mehanizam za kontrolu Zapadne Njemačke. Drugim riječima, činilo se da sve čega su se Francuzi odrekli prijašnjih mjeseci i dalje neće biti dovoljno. Štoviše, britanski stav je bio da Zapadnu Njemačku treba čim prije naoružati, uvesti u NATO i dati joj slobodne ruke, bez obzira na stav Francuske, jer bi im u sukobu s SSSR-om jaka Zapadna Njemačka potencijalno bila bolji jamac sigurnosti od Francuske. Naime, ovo stajalište je iznio zamjenik ministra vanjskih poslova Ivone Kirkpatrick. On je na tim razgovorima mijenjao bolesnog Bevina, koji inače nije bio pobornik brzog naoružanja Zapadne Njemačke. Francuzi su mogli samo naslutiti da takvo stajalište dijele i Amerikanci te da će s Britancima na službenoj konferenciji za nekoliko dana pred Schumana staviti teške zahtjeve. To je natjeralo francusku diplomaciju da počne razmišljati u smjeru smišljanja plana kojim bi se pristupilo Zapadnoj Njemačkoj na bilateralnoj razini, prije nego Angloamerikanci predlože nešto što je za Francusku potpuno neprihvatljivo (Hitchcock 626-627).

²⁰ Pred taj sastanak šef europskog odsjeka pri ministarstvu vanjskih poslova Francuske, François Seydoux, u memorandumu je iznio svoje viđenje rješenja njemačkog pitanja. On je pritom pretpostavio da se Angloamerikanci spremaju povući sve oblike kontrole nad Zapadnom Njemačkom. Iako je smatrao da je došlo vrijeme za uvođenja Zapadne Njemačke u europske poslove, ono je prema njemu trebalo biti odrađeno pomnim nadziranjem tog procesa i putem neke vrste „nacionalne vlasti“. Time bi se po njemu riješilo njemačko pitanje na zadovoljstvo obje države, a Angloamerikancima bi se pokazalo da je Francuska nema namjeru držati u podređenom položaju. Francuska bi se također odrekla dijela suvereniteta u korist novostvorene institucije, što bi bila mala cijena, budući da bi ostvarila način kontrole Zapadne Njemačke, koja u nijednom slučaju dobila potpunu nezavisnost i mogućnost upravljanja nad sobom. Međutim, Seydoux je predlagao da nacionalna institucija bude stvorena u okviru Vijeća Europe, čiji rad nije bio poticajan, pogotovo jer je UK odbijao njegovo jačanje (Hitchcock 624-626).

Iako su u ministarstvu vanjskih poslova bili svjesni da su im pozicije ugrožene i da im je potrebno brzo rješenje, nema nikakvih dokaza da su zaista radili na pripremi konkretnog plana. Stoga je pojavljivanje Monnetova memoranduma, koji između ostalog predlaže zajedničku upravu nad industrijama čelika i ugljena, iznenadilo Schumana. On će prepoznati vrijednost Monnetova plana, koji će po Hitchcocku: dati Francuskoj priliku postići dogovor sa Zapadnom Njemačkom na bilateralnoj razini, preuzeti inicijativu od Angloamerikanaca te dokazati UK-u da je europsko jedinstvo moguće. Dakle, plan za sjedinjavanje industrije ugljena i čelika pružit će Schumanu priliku da spasi sve dotad postignuto, osigura učinkovitu i dugoročnu kontrolu nad njemačkim resursima i postigne dogovor za stvaranje ravnoteže moći koji svima odgovara (Hitchcock 627-628). Monnet je pritom, na tragu Seydouxova prijedloga, osmislio način na koji bi europska organizacija uz pomoć neovisne, nadstranačke i nadnacionalne institucije Visoke vlasti kontrolirala industriju ovih dvaju ključnih resursa („Europska zajednica za ugljen i čelik”).

4.3. Monnetovo rješenje njemačkog pitanja

Jean Monnet bio je čovjek od ideje i akcije kojeg su zanimali konkretni rezultati, a ne slava, koju je prepuštao političarima koji su provodili njegove inicijative. Osobno nije sudjelovao u radu političkih stranaka da se ne bi činilo kako ima skrivene motive i da ga to ne bi diskreditiralo prilikom uvjeravanja drugih. Usto je smatrao da nestranački pojedinci nisu opterećeni politikom stranke te se prema tome mogu bolje posvetiti rješavanju problema i ostvarenju ideja. Upravo mu je nepripadnost omogućila da su ga političari svih opredjeljenja bili spremni saslušati jer se pritom nisu osjećali ugroženi. Iako je imao uski krug prijatelja s kojima je surađivao, on je bio ta osoba koja je imala sposobnost da ključne ljude pridobije za svoju stvar i „proda” im ideju. Toga je i sam bio svjestan te je tražio povoljne okolnosti i trenutak kada je visoka politika trebala odvažnu i smionu ideju. Također, ključnim je smatrao identifikaciju osobe koja ima moć donošenja odluke za određena pitanja i posrednika koji bi takvoj osobi predstavio ideju. On bi te pojedince dobro proučio i dugo bi prepravljao svoje izlaganje dok ne bi bio siguran da će im odgovarati. Međutim, Monnet je inzistirao na dosljednosti ideje i prenošenju jednake poruke svim uključenima jer se time stvaralo okruženje povjerenja (Chira-Pascanut 104-108). Sve ove karakteristike pokazat će se korisnima tijekom rješavanja njemačkog pitanja.

Monnet je u zahladnjenju odnosa SSSR-a i zapada vidio ratnu opasnost, ali i priliku da njemačko pitanje pretvori u prvi korak europske suradnje (Mayne 356-357), premda je i on u periodu neposredno nakon rata zagovarao kažnjeničku politiku prema Njemačkoj. Tijekom 1949-50. tragao je za rješenjem njemačkog pitanja koje bi bilo prihvatljivo Nijemcima i u skladu sa željama Angloamerikanaca, ali će inzistiranje istih da se krene s naoružavanjem Zapadne Njemačke po svemu sudeći u Monnetu probuditi strah od njemačkog nacionalizma (Hungdah 30-31). Osim toga, brzi razvoj njemačke industrije Monnetu će dodatno angažirati da pronade rješenje kontrole Zapadne Njemačke u okvirima europske integracije, odnosno na način da je se pridobije „da ona radi za zapadnu Europu, a ne protiv nje” („Europska zajednica za ugljen i čelik”). Rješenje koje je našao bit će predloženo u memorandumu prema kojemu će nastati deklaracija ministra vanjskih poslova, Roberta Schumana (Mayne 357). U njemu će, između ostalog, predložiti put europske suradnje ujedinjenjem industrije čelika i ugljena (Hitchcock 630).

Po svemu sudeći Monnet je još u travnju 1950. smišljao plan te se posavjetovao s profesorom Paulom Reuterom po pitanju stvaranja europskog nadnacionalnog tijela za upravljanje resursima ugljena i čelika. Zatim je uključio svoje suradnike iz Ureda za opće planiranje Pieera Urija i Etinennea Hirscha, s kojima je „sastavio grubu skicu memoranduma” (Yondorf 886). Monnet je na međunarodnoj sceni s planom upoznao svoje bliske suradnike i važne političke aktore toga vremena, američkog državnog sekretara Achesona i visokog predstavnika za Njemačku McCloya, koji su razmišljali jednako kao on i koji će par dana prije iznošenja Schumanove deklaracije doći u Pariz na konzultacije (Chira-Pascanut 103). Ova su dogovaranja vođena u potpunoj diskreciji jer je Monnet smatrao da plan ima veću šansu za uspjeh ako se izbjegne standardni protokol diplomatskih konzultacija (Chira-Pascanut 110). Naime, pribojavao se da plan ne bi došao u krive ruke jer je u Francuskoj još bilo mnogo tvrdolinijaša kojima nije padalo napamet pomirenje s Njemačkom i koji bi plan srezali u korijenu (Dinan, *The Treaty of Paris*).

Monnet je bio upućen u to da je Schumanova pozicija u ministarstvu ugrožena i da mu pritisak raste. To mu je olakšavao kontakt s visokim dužnosnicima, poput Achesona, preko kojih je bio upućen u diplomatske tokove i Schumanove potrebe (Chira-Pascanut 121). Osim toga, njemu je bilo poznato da Schuman traži plan za povezivanje Francuske i Njemačke (Dinan, *The Treaty of Paris*). Stoga je logično da je upravo Schumana identificirao kao ključnu osobu za provedbu plana, ali mu je trebala osoba preko koje mu može pristupiti. Naime, kao što je rečeno,

Monnet je imao iskustva u identifikaciji osoba koje su u stanju i mogućnosti njegovu ideju predstaviti donositeljima odluka, ali radilo se o vrlo delikatnom zadatku te je morao biti siguran u izbor. Trebao je hrabru osobu sa sposobnošću uvjeravanja, upoznatu sa situacijom, a da je pritom i bliska Schumanu. Pronašao ju je u liku šefa kabineta pri ministarstvu vanjskih poslova i jednom od Schumanovih najcjjenjenijih savjetnika, Bernardu Clappieru (Chira-Pascanut 118).

Monnet je prvi put u drugoj polovici travnja 1950., preko Clappiera, pokušao pristupiti Schumanu. Budući da neko vrijeme nije dobio povratnu informaciju, pretpostavio je da je odbijen pa je 28. travnja pristupio šefu kabineta premijera Bidaulta, Falaizeu. Međutim, opet nije dobio povratnu informaciju, ali istog je dana dobio informaciju od Clappiera da je upoznao Schumana s idejom. Navodno zahtjev Clappiera Monnetu da napismeno sastavi službeni memorandum za Schumana nije došao do Monneta te je tu nastao nesporazum. Zatim je Monnet sastavio i predao memorandum Clappieru koji ga je istog dana proslijedio Schumanu. Potonji je preko vikenda proučio memorandum i javio da ga prihvaća te da će ga upotrijebiti (Chira-Pascanut 118-119).

Chira-Pascanut ističe da je osim pogodnih okolnosti za nastanak ovog plana važnu ulogu odigrao Clappier koji se potrudio da Schuman dobije memorandum u ruke, pritom ga je savjetovao i razbio dvojbe te naglasio njegovu važnost za Francusku. Naime, Clappier je znao da Schuman traži rješenje i da bi mu ovaj plan mogao biti zadnja prilika da spasi vlastitu politiku prema Njemačkoj i poziciju ministra. Schumanu je vrijeme isticalo, a žudio je za nekakvim planom koji bi pripremio za Londonsku konferenciju, što objašnjava njegovu pozitivnu reakciju kada je u ruke konačno dobio konkretan i smislen plan. On s tim planom nije imao ništa za izgubiti, a mogao je mnogo toga dobiti (Chira-Pascanut 120-121).

Schuman je francuskom kabinetu ministara Monnetov plan iznio 3. svibnja 1950. i to u vrlo kratkim crtama. U međuvremenu su ministri Pleven i Mayer detaljnije upoznati s planom, jer je Schuman trebao podršku unutar vlade. Schuman se pribojavao da bi premijer Bidault mogao potkopati plan te ga je upoznao s memorandumom tek dan prije sljedećeg sastanka, na kojemu je Schuman planirao kabinetu ministara iznijeti detalje. Stoga Bidault nije stigao reagirati i pripremiti eventualne argumente protiv plana (Yondorf 886-887), već je Schuman na sastanku u jutro 9. svibnja brзом prezentacijom zaskočio prisutne ministre koji su nepripremljeni dali zeleno svjetlo za provođenje plana (Mayne 357).

Budući da je Monnetova grupa radila poprilično diskretno i da su smatrali kako je direktan pristup ključnim ljudima najdjelotvorniji, oni nisu koristili klasične diplomatske puteve ni prilikom kontaktiranja Konrada Adenauera, nego su u Bonn na tajnu misiju poslali Schumanovog suradnika Roberta Mischlicha. Monnet i Schuman su znali da diskrecija povećava šanse uspjehu plana, iako je postojala opasnost od diplomatske afere (Chira-Pascanut 110). Srećom po Schumana, Adenauer je, za razliku od njegovog političkog suparnika Kurta Schumachera, bio svjestan da je europsko jedinstvo izglednije od njemačkog jedinstva. Stoga mu je to bio politički prioritet u nadi da, nakon pet godina okupacije, osigura Njemačkoj potpunu ravnopravnost na međunarodnom planu (Georgiev 77). Tako da je Adenauer s oduševljenjem prihvatio plan. Schuman je time dobio odobrenje obaju strana da krene u akciju te je istog popodneva 9. svibnja 1950. na press-konferenciji u *Salon de l'Horloge* pri Ministarstvu vanjskih poslova pročitao sastavljenu deklaraciju (Fontaine 13).

11. Slika – Schumanova deklaracija 9. svibnja 1950. u *Salon de l'Horloge*

Kao što se u ovom radu može primijetiti, dugo vremena su se u Francuskoj i nakon rata pribojavali njemačke opasnosti, a s obzirom na to da su čelik i ugljen bili glavna sredstva za vođenje rata i obnovu industrije, prijedlog za ujedinjavanje ova dva sektora konačno je mogao smiriti Francuze (Eilstrup-Sangiovanni i Verdier 105-106). Štoviše, s obzirom na to da je plan imao proeuropsku komponentu, njega su s oduševljenjem dočekali i mnogi u drugim državama zapadne Europe. Pogotovo kad se zna da je u to vrijeme vladala oskudica čelika, a da je Zapadna

Njemačka sa svojom industrijom čelika i rudnicima ugljena u Ruhru imala najbolje predispozicije da u novim uvjetima spuštenih restrikcija nad njenom industrijom izdominira tržište i susjedne države ostavi zakinite za obnovu njihovih industrija (Alter i Steinberg 90-91). Ovaj plan je riječima nizozemskog ministra vanjskih poslova omogućavao „Europi da profitira od njemačke snage, a da je ona ne ugrozi”. Srećom za čitavu zapadnu Europu, reakcije na Schumanovu deklaraciju u Zapadnoj Njemačkoj također su bile uglavnom pozitivne. Naime, Nijemci su ovim putem dobili priliku da pokažu miroljubljive namjere prema susjedima i to na najbolji mogući način, da ujedine industrijske sektore potrebne za vođenje rata i razvoj industrije. Također su uviđali i vlastite prednosti ukidanjem savezničkih restrikcija nad ovim sektorima (Eilstrup-Sangiovanni i Verdier 105-106). Pomalo paradoksalno zvuči da bi Zapadna Njemačka odricanjem od dijela suvereniteta u korist nadnacionalnog tijela konačno stekla vanjskopolitičku neovisnost i uklonila ekonomska ograničenja saveznika, što je po Dinanu ponajviše učinilo ovaj plan primamljivim Nijemcima (Dinan, *The Treaty of Paris*).

Osim što je Monnet osigurao da plan bude prihvaćen u Francuskoj i Zapadnoj Njemačkoj, uz pomoć svojih kontakata dobio je pozitivnu reakciju iz SAD-a, što je ionako bilo očekivano, s obzirom na to da su dugo zagovarale zbližavanje Zapadne Njemačke i Francuske. Međutim, Monnet je plan skrivao od Ujedinjenog Kraljevstva jer je na temelju svojih kontakata i prijašnjih iskustava pretpostavljao da bi ono pokušalo sabotirati prosperitet plana ovakve vrste. Naime, nadnacionalno europsko tijelo bilo je UK-u neprihvatljivo od samih početaka poslijeratnih razgovora o europskim integracijama. (Dinan, *The Treaty of Paris*).²¹ Osim toga, u UK-u je vladalo uvjerenje da bi zapadna Europa u slučaju rata s SSSR-om brzo bila pregažena te su Britanci iz sigurnosnih razloga željeli zadržati kontrolu nad resursima ključnim za ratovanje. Također, oni su upravo završili program modernizacije te su im troškovi proizvodnje čelika bili niži nego oni na kontinentu (Eilstrup-Sangiovanni i Verdier 106). Uz sve to laburisti nisu htjeli podržati inicijativu koja je dolazila s druge strane političkog spektra.

²¹ Britanci su neobavještanje shvatili kao uvredu, ali Schuman ih je uvjeravao da ih se nije obavijestilo zbog žurnosti situacije. Pritom ih je pozvao na sudjelovanje u budućim pregovorima ako budu bili spremni nadnacionalnom tijelu prepustiti suverenosti nad sektorima ugljena i čelika (Dinan, *The Treaty of Paris*). No, Monnet je dobro pretpostavljao da će laburistička vlada taj poziv odbiti. Herbert Morrison je u vremenu kada je prijedlog došao do britanske diplomacije jedini bio dostupan od ključnih ljudi na vlasti te je izjavio sljedeće; ”nije to dobro, mi to ne možemo učiniti, to se ne bi svidjelo našim rudarima” („Europska zajednica za ugljen i čelik”).

Iako je britanska sumnja u francuske namjere ponovno udaljila ove dvije zemlje, to neće obeshrabriti Schumana i Monneta da nastave s novim metodama, odnosno da ekonomskim putem unutar europskih integracija riješe političke probleme i postignu ravnotežu francusko-njemačkih odnosa. Ono što francuskoj politici nije uspjelo posljednjih pet godina. Osim toga, SAD je konačno našao zajednički jezik s Francuskom po pitanju njemačke politike jer su upravo političko zbližavanje Zapadne Njemačke i Francuske i europska ekonomska integracija bili važni američki vanjskopolitički ciljevi, zbog čega je plan imao njihovu veliku podršku. Štoviše, plan je bio prihvatljiv Zapadnoj Njemačkoj jer joj je omogućavao ravnopravno sudjelovanje u zajedničkoj europskoj organizaciji, a Francuskoj je omogućavao dugoročnu kontrolu Zapadne Njemačke i korištenje njemačkih resursa potrebnih za obnovu Francuske, na način prihvatljiv svima, uključujući Nijemcima. Što je najvažnije, plan je promovirao europsku suradnju. Budući da je Monnet Schumanu iznio plan neposredno prije nego se krenulo rješavati pitanje njemačkog naoružavanja, što Schuman nikako nije uspijevaio riješiti, plan će u konačnici njegovu i općenito francusku vanjsku politiku u zadnji tren od neuspješne transformirati u veliki uspjeh. Naime, Francuskoj će Schumanova deklaracija omogućiti preuzimanje jedne od vodećih političkih uloga u izgradnji jakog europskog ekonomskog bloka (Hitchcock 628-630). Kao što se može vidjeti, Monnetov memorandum i Schumanova deklaracija ostavili su izniman utjecaj na razvoj političkih odnosa među državama, stvaranje prve nadnacionalne europske zajednice i ekonomski razvoj, stoga je potrebno posebno analizirati njihov sadržaj i izdvojiti ključne točke.

12. Slika – Jean Monnet i Robert Schuman

5. DOKUMENTI KLJUČNI ZA NASTANAK EZUČ-a

Schumanova deklaracija i Monnetov memorandum ne označavaju samo plan kojim je stvorena jedna europska organizacija, već im moramo pripisati i mnoge druge zasluge. Kao prvo, ovim je putem omogućeno konačno zbližavanje dviju ekonomski i vojno najjačih kontinentalnih europskih država ključnih za održavanje mira u Europi. Naime, nakon brojnih sukoba između ove dvije države koji su duboko destabilizirali Europu, ovaj plan će omogućiti postizanje dugotrajnog mira i prosperiteta na kontinentu ujedinjavanjem resursa ugljena i čelika. Budući da se radi o resursima nužnim za ratovanje, isto će biti gotovo onemogućeno. Također će ovim činom započeti proces dugoročne multilateralne ekonomske suradnje među europskim državama i konstruktivnije korištenje ključnih resursa za obnovu zapadne Europe. U tom procesu konačno će biti stvoreno nadnacionalno europsko tijelo kojem će države članice prepustiti dio svog suvereniteta nad spomenutim sektorima i tako započeti suradnju na višoj razini. Štoviše, bit će stvorena prva dugoročno funkcionalna europska zajednica koja će zaista ujediniti šest država na zapadu Europe i započeti dugi proces njihove bliske suradnje. Stoga ne treba čuditi da se datum iznošenja deklaracije (9. svibnja) i danas slavi danom Europe. Iz svih navedenih razloga, ali i mnogih drugih, potrebno je pobliže predstaviti ishodišnu točku europske integracije, Monnetov memorandum i Schumanovu deklaraciju te analizirati njihove ključne dijelove.

5.1. Monnetov memorandum

Monnet se u memorandumu Schumanu neće voditi nekim romantičarskim idealima o europskoj zajednici, već će mu na jasan i sažet način iznijeti konkretne argumente zbog čega je stvaranje nadnacionalne zajednice, koja bi povezala ključne industrije, od najveće važnosti za francusku politiku i budućnost kontinenta („Europska zajednica za ugljen i čelik”). Memorandum je podijelio na pet ključnih točaka: opasnost od izbijanja rata sa SSSR-om, njemačko pitanje, francuski oporavak, organizacija buduće Europe i uloga Francuske (Monnet). Iako se radi o franko centričnom pristupu, što je logično budući da je namijenjen francuskoj visokoj politici, rješavanju francuskih problema i njemačkog pitanja, problematika je također bazirana na međueuropskoj suradnji i pozivu na sveeuropsko djelovanje, što će postati jasno nakon Schumanove deklaracije.

U prvoj točki Monnet upozorava na to da se previše energije troši na hladnoratovski sukob te da fiksacija na to da druga strana popusti ne nudi pozitivnu perspektivu, već samo uzrokuje nove probleme. Stoga je prema njemu potrebno sagledati širi kontekst hladnoratovskih odnosa i umjesto stvaranja novih sukoba između istočnog i zapadnog bloka, usredotočiti se na rješenja postojećih problema. Monnet poziva na odlučno djelovanje da se promjeni tijekom događaja koji očito vode u katastrofu, odnosno da se postave konstruktivniji ciljevi, koji će probuditi nadu u bolje sutra (Monnet).

U drugoj točki Monnet se prebacio na njemačko pitanje koje prepoznaje kao glavni problem za mir u Europi. Upozorava da stvari mogu eskalirati ako se što prije ne nađe okvir suradnje između svjetskih sila po pitanju Zapadne Njemačke i način njene suradnje s drugim državama. On se pribojava da se u trenutačnim okolnostima Zapadna Njemačka teško može potpuno inkorporirati u zapadni blok bez da se izazove sukob sa SSSR-om jer će SAD inzistirati na njenom naoružanju. Monnet je očito upućen u planove američke diplomacije, vjerojatno preko američkih visokih predstavnika u Europi Achesona i McCloya. Stoga upozorava da SAD planira naoružati Zapadnu Njemačku jer ne vidi kvalitetnije rješenje za zaštitu svojih interesa, a usto nema povjerenje da Francuska može zaustaviti SSSR. Zbog toga Monnet poziva na odlučno djelovanje Francuske stvaranjem novih političkih okolnosti koje bi rezultirale drugačijim i svima prihvatljivijim rješenjem kojim bi se Zapadna Njemačka integrirala i kojim bi se izbjegao sukob (Monnet).

Monnet se u trećem dijelu memoranduma osvrće na situaciju u Francuskoj. On je itekako svjestan superiornosti njemačkih proizvodnih kapaciteta i utjecaja njenih resursa na oporavak Francuske, kojeg je svojim planom još prije pokušavao potaknuti i koji je jedan od njegovih glavnih ciljeva. Prema tome upozorava da francuska industrija bez njemačkih resursa više nema prostora za napredak, a da će saveznici, u želji da ojačaju Zapadnu Njemačku i stvore blok u obrani protiv SSSR-a, s iste skinuti sva proizvodna ograničenja i da Francuska to neće moći spriječiti. Naime, po Monnetu nema sumnje da će saveznici, prema trenutnim postavkama, na Londonskoj konferenciji dogovoriti po Francusku neprihvatljive uvjete koji će voditi do ovog slijeda događaja: „ekspanzija Njemačke, njemački damping za izvoz — pozivi na zaštitu francuskih industrija — zaustavljanje ili prikrivanje trgovinske liberalizacije — ponovna uspostava predratnih kartela — moguće usmjeravanje njemačke ekspanzije prema Istoku, uvod u političke sporazume — Francuska pada u kolotečinu ograničene, zaštićene proizvodnje.”

Međutim, Monnet poznaje kako Amerikanci razmišljaju, zbog čega je siguran da se događaji mogu odviti u drugom smjeru, odnosno da će SAD „prihvatiti i drugo rješenje ako je dinamično i konstruktivno, pogotovo ako ga predloži Francuska” (Monnet). Također, s obzirom na to da se obraća Schumanu, on zna da njegov prijedlog mora biti konkretno rješenje za francusko-njemačke odnose. To bi rješenje bilo stvaranje nadnacionalne zajednice koja bi ključne sektore ugljena i čelika stavila pod međunarodnu kontrolu („Europska zajednica za ugljen i čelik”). Stvari bi se zatim odvijale u drugom smjeru i spriječio bi se prethodno navedeni slijed događaja. Naime, time bi se uklonio strah od njemačke dominacije, stvorili bi se jednaki uvjeti za napredak industrije čelika svih uključenih europskih država, uključujući Francusku, a omogućio bi se i put prema europskoj suradnji (Monnet).

Na prijašnju točku Monnet se nadovezao s problemom organizacije Europe koji treba riješiti da bi plan funkcionirao. Dakle, Monnet ukazuje na to da su svi ekonomski, politički i vojni pokušaji do sada bili uglavnom neuspješni u stvaranju boljih gospodarskih i sigurnosnih uvjeta u Europi. Pritom upozorava da trenutni put ne vodi nigdje te da se gubi vrijeme nužno za odlučno djelovanje jer se brojnim bezuspješnim sastancima i praznim obećanjima samo stvara dojam inertnosti u javnosti po pitanju europskog puta. Nadalje, Monnet napominje da se UK drži po strani i da nema smisla očekivati britansku inicijativu u europskim poslovima. S druge strane, on smatra kako Europa ne može prosperirati bez suradnje sa SAD-om, što je očekivano stajalište s obzirom na njihovu involviranost u zapadnoeuropskoj ekonomiji i politici i na to da su Monnetovi glavni suradnici američki visoki funkcioneri. Također, Monnet upozorava da je potrebno odlučno djelovanje Europljana jer se pribojava da bi američki narod mogao prestati podržavati američke inicijative u Europi, drugim riječima, zašto bi pomagali nekome tko si sam ne pomaže. Stoga Monnet zaziva europsku transformaciju „stvaranjem osnovnih, zajedničkih gospodarskih uvjeta i uspostavljanjem novih vlasti kompatibilnih s nacionalnim suverenitetom”. Drugim riječima, on poziva države da europskoj nadnacionalnoj vlasti prepuste dio svog suvereniteta [nad sektorima ugljena i čelika] ili da ih usklade jer „zbrajanje suvereniteta zemalja koje se sastaju u vijećima nije način stvaranja entiteta”. Naime, tako Europa može pokazati da unutar nje postoji snaga i međusobno povjerenje te da je spremna na iskorak, jer trenutni način suradnje ne stvara rezultate (Monnet).

Na kraju se Monnet opet posvećuje Francuskoj s namjerom da ključne francuske političare upozori na moguće opasnosti i na važnost francuske uloge u stvaranju europskih

integracija. Naime, on poziva na hitno djelovanje jer ako Francuska ne okupi europske zemlje, one će se okupiti oko SAD-a, kojemu je primarni cilj vođenje Hladnog rata. Nadalje, kada se sa Zapadne Njemačke skinu sve restrikcije i ona počne napredovati, više je neće zanimati dogovor, UK će otići SAD-u u krilo, a u izoliranoj Francuskoj situacija će postati neodrživa. Monnet je, kao jedan od ključnih aktera, itekako svjestan francuskog napretka nakon rata, ali upozorava da suočavanje s novim opasnostima od izbijanja rata ili njemačke konkurencije mogu vratiti osjećaj straha koji bi ih mogao odvesti zatvaranju u sebe, sukobima i dekadenciji. Stoga on uvjerava francuske vlasti/Schumana da je pravi trenutak za otklanjanje tih strahova preuzimanjem inicijative za rješavanjem navedenih problema i naglašava francusku ulogu u stvaranju slobodne i uspješne Europe oslobođene od ratova i s pozitivnom perspektivom u budućnosti (Monnet).

Na temelju ovih navedenih Monnetovih smjernica Schuman je u suradnji s Monnetom i drugima sastavio svoju deklaraciju koja je nakon objavljivanja postala osnova za stvaranje EZUČ-a.

5.2. Schumanova deklaracija

Za početak je potrebno izdvojiti nekoliko temeljnih točaka Schumanove deklaracije koje će u nastavku biti detaljnije objašnjene. Kao prvo, Schuman ističe važnost prijateljstva između Zapadne Njemačke i Francuske, koje bi činilo osnovu prosperiteta i mira na kontinentu. Nadalje, za razliku od prijašnjih prijedloga federalne i međuvladine europske suradnje, Schuman predlaže treći put, odnosno postupnu izgradnju Europe od dna prema vrhu, u kojoj bi beneficije gospodarske suradnje stvorile želju za proširenjem suradnje na druge vrste, države i sektore. Prvi sektori koje Schuman predlaže da ih države trebaju ujediniti su ključni resursi za gospodarsku obnovu Europe i vođenje rata, a to su sektori ugljena i čelika. Schuman također predlaže osnivanje nadnacionalne institucije koja bi nadgledala sve procese. Toj instituciji bi države, između ostalog kao znak povjerenja i poštenja, dale da upravlja svim vezanim za te sektore, odnosno prenijele bi joj dio svog suvereniteta i time bi se povezale kao nikada prije, pogotovo Francuska i Zapadna Njemačka. Schuman poziva i druge države, što je pokazatelj da se teži europskoj suradnji i ekonomskom napretku svih država u Europi koje se odazovu, a predložit će i korake kako uskladiti različite uvjete proizvodnje (Schuman).

Schuman je, prije čitanja deklaracije, dao uvodnu izjavu, prema kojoj se odmah dalo naslutiti da bi govor mogao imati revolucionarne posljedice. Za početak odlučno daje do znanja

da se s riječi već prešlo na konkretna djela, za koja se nada da će započeti do tada naočigled neprovedive procese koji mogu dovesti do dugoročnog mira u Europi. Pritom obznanjuje da je Francuska već pokrenula suradnju sa Zapadnom Njemačkom te da se radi o projektu vezanom za izgradnju čvrste europske zajednice. Na početku čitanja deklaracije istaknuo je kako bi ta zajednica imala za cilj pridonijeti očuvanju mira. Usto podsjeća da je upravo Francuska u međuratnom razdoblju najviše činila za mir i europsko jedinstvo te da je rat, između ostalog, jedna od posljedica tog neuspjeha. Stoga građenje francusko-njemačkih odnosa vidi kao put prema postizanju mira na kontinentu i osnovnu jezgru za okupljanje ostatka Europe (Schuman).

Iako traži brzo djelovanje, on napominje da se radi o dugotrajnom procesu te da će se europsko ujedinjenje ostvariti konkretnim zajedničkim postignućima koja će zbližiti države. Pritom Schuman kaže da bi planirani način suradnje trebao „omogućiti postavljanje zajedničkih temelja za gospodarski razvoj kao prvi korak u europskoj federaciji” (Schuman). Prema svemu sudeći su ga prijašnja iskustva europskih integracija uvjerila da treba naći drugi pristup ujedinjenju, a pronaći će ga u širenju suradnje od dna prema vrhu, što će kasnije biti nazvano funkcionalni oblik ujedinjenja. Dakle, uspješna gospodarska suradnja generira želju za daljnjim produbljivanjem suradnje.

Najvažniji dio deklaracije je poziv na spajanje njemačko-francuske proizvodnje čelika i ugljena, koja bi se stavila „pod jednu zajedničku Visoku vlast u organizaciji otvorenoj za sudjelovanje drugih zemalja Europe”. Institucija Visoke vlasti (Haute Autorité) nadgledala bi i upravljala svim zajedničkim poslovima vezanim za sektore ugljena i čelika. Odluke ove institucije bile bi obvezujuće za sve države sudionice, bez odobrenja njihovih nacionalnih vlasti, čime bi se izgradili jaki temelji za buduću zajednicu (Schuman). Dakle, radi se o neovisnom, nadstranačkom i nadnacionalnom tijelu kojem bi države prenijele dio suvereniteta i tako pokazale dobru volju za međusobnom suradnjom. Upravo ovo tijelo mnogi su proeuropejci zazivali u prijašnjim pokušajima ujedinjenja, a koje su pobornici međuvladinskog oblika suradnje (ponajviše britanski političari) u cijelom poslijeratnom razdoblju htjeli spriječiti.

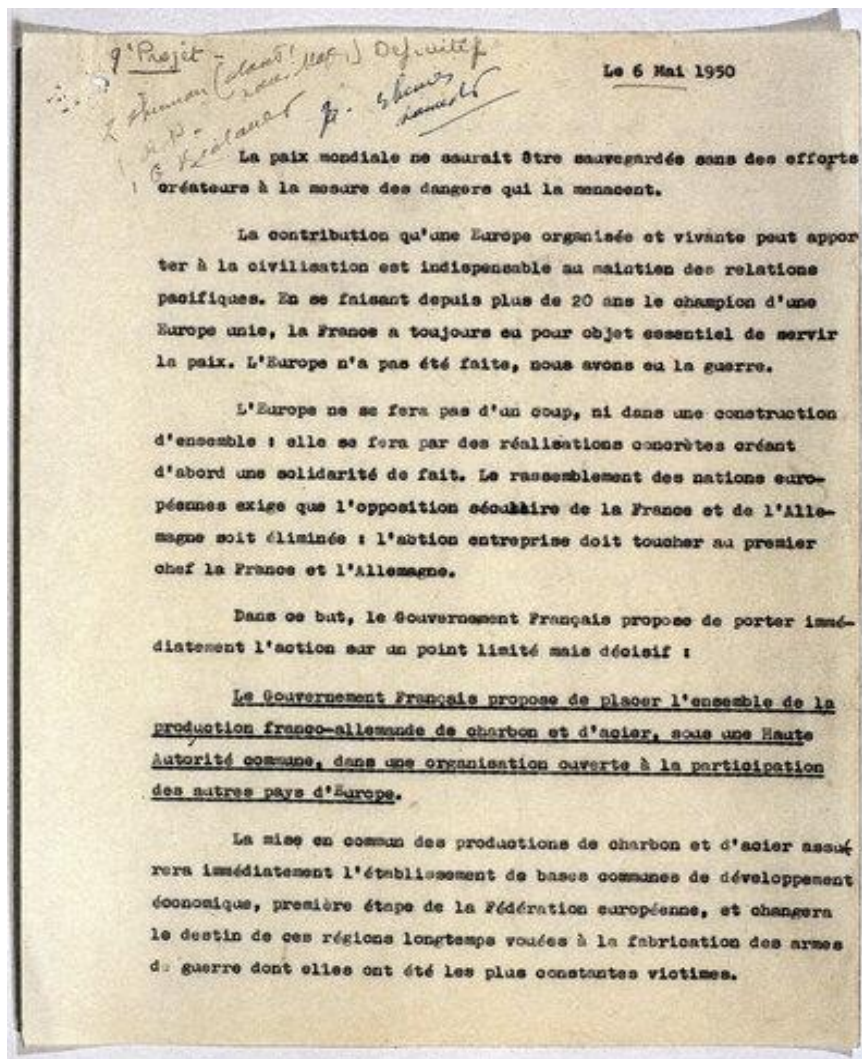
Schuman u ime francuske vlade, između ostalog, predlaže zadatke za Visoku vlast poput unaprjeđenja izvoza u druge zemlje i brze modernizacije industrija zemalja članica. Pritom predlaže osiguranje jednakih uvjeta svim sudionicima u vidu dostupnosti ugljena i prilikom opskrbe tržišta čelikom, kao i stvaranje boljih životnih uvjeta za radnike u spomenutim sektorima. No, s obzirom na to da je Schuman svjestan kako su uvjeti proizvodnje zemalja sudionica

različiti, on predlaže stvaranje prijelaznih mjera koje će postupno stvoriti uvjete „najracionalnije raspodjele proizvodnje na najvišoj razini produktivnosti“. Neke od tih mjera uključivale su „plan proizvodnje i ulaganja, kompenzacijske mehanizme za izjednačavanje cijena i fond za restrukturiranje koji će olakšati racionalizaciju proizvodnje“. S obzirom na to da se želi potaknuti trgovačka razmjena i stvaranje jednakih uvjeta za sve zemlje sudionice, Schuman predlaže ukidanje svih carina na čelik i ugljen i inzistira na jednakim transportnim stopama. Osim toga, organizacija koja se predlaže bi u zajedničkom interesu osigurala širenje proizvodnje, poticanje konkurencije i spajanje tržišta država članica, za razliku od međunarodnih kartela kojima je tendencija diskriminacija tržišta u svrhu ostvarivanja pojedinačnih profita. Štoviše, priželjkivala bi se potpuna dekartelizacija tržišta (Schuman).

Ugljen i čelik tada su bili dva ključna resursa za vođenje ratova i gospodarski razvoj te je Schuman ujedinjavanjem njihove proizvodnje htio kreirati stanje u kojemu „svaki rat između Francuske i Njemačke postaje ne samo nezamisliv, nego i materijalno nemoguć“. Pritom Schuman poziva sve zemlje voljne sudjelovati, a s obzirom na to da su sve države tražile načine poslijeratne obnove i industrijalizacije svojih industrija, nije bilo razloga da u ovom planu ne vide put prema ekonomskom prosperitetu i podizanju životnog standarda, što je Schuman jasno označio kao ciljeve. Buduća organizacija bi im na tom putu omogućila kvalitetne uvjete za razvoj industrijske proizvodnje, što bi zatim stvorilo pozitivnu klimu za ekonomsko ujedinjenje država sudionica. Stoga Schuman očekuje da bi se na ovaj način povezali interesi svih zemalja sudionica i stvorili temelji za izgradnju snažno povezane zajednice (Schuman).

Na kraju deklaracije Schuman naglašava temeljnu potrebu za stvaranjem Visoke vlasti i njezinu odlučujuću ulogu u funkcioniranju organizacije. Predlaže da bi njezini članovi s jedne strane trebali biti izabrani od nacionalnih vlada, a predsjednik dogovorom vlada država članica. S druge strane, predsjednik i institucija Visoke vlasti trebali bi biti sastavljeni od potpuno neovisnih pojedinaca i djelovati potpuno neovisno od državnih vlasti, kojima bi odredbe Visoke vlasti trebale biti obvezujuće. Predviđeno je da se provedu pregovori na kojima bi države definirale određene mjere prije nego bi potpisale sporazum utemeljen na načelima i obvezama iz ove deklaracije (Schuman). Na pregovorima će se upravo nadnacionalni karakter organizacije pokazati jednim od glavnih uzroka prijepora. Naime, iako bi se propisali određeni mehanizmi kojima bi se kontrolirao rad Visoke vlasti, radi se o novoj vrsti suradnje i o važnim industrijama pa će prepuštanje kontrole jednoj instituciji izazvati nesigurnost i sumnje. Sljedeće poglavlje

opisat će kako su prošli pregovori i ratifikacija sporazuma te kako je u konačnici došlo do realizacije Europske zajednice za ugljen i čelik.

13. Slika – Prva stranica posljednje verzije Schumanove deklaracije

6. PARIŠKI SPORAZUM

Schuman je plan podijelio s javnosti nakon što su ga prihvatile francuske i zapadnonjemačke vlasti, budući da se za početak odnosio na ujedinjavanje sektora čelika i ugljena ovih dviju zemalja. Zatim je 25. svibnja 1950. od strane Francuske poslan memorandum Italiji, državama Beneluksa i UK-u, u kojem su navedeni glavni postulati deklaracije te je njihovo prihvaćanje bio glavni preduvjet ovim državama da pristupe pregovorima o stvaranju sporazuma. Na to su Italija i zemlje Beneluksa odgovorile prihvaćanjem svih uvjeta. Nizozemska i Italija izrazile su zadovoljstvo radujući se pozitivnim ekonomskim i političkim implikacijama budućeg sporazuma, ali Nizozemska je u odgovoru navela da zadržava pravo predomišljanja ako se neki dijelovi pokažu neprovedivima u praksi. Sektor čelika u Luksemburgu činio je 80 - 85 % čitave proizvodnje te im je pristup ugljenu bio od ključnog značaja, a s obzirom na to da su 97 % proizvodnje izvozili, ovim putem bi im se otvaralo tržište za plasman. Slično je bilo i s Belgijom, kojoj su ova dva sektora činila 16 % ukupnog BDP-a. Iako su se neki nadali da bi UK mogao imati pozitivnu reakciju i da će ipak sudjelovati u budućim europskim poslovima, britanska reakcija bila je očekivano negativna. Međutim, Monnet je plan napravio neovisno o budućem britanskom stajalištu jer je preko Achesona još u travnju bio upućen u njihove negativne stavove prema ovakvom obliku europske suradnje. Nakon prihvaćanja su zemlje Beneluksa, Francuska, Italija i Zapadna Njemačka „objavili zajedničko priopćenje potvrđujući svoju predanost otvaranju pregovora na temelju načela uključenih u francuski prijedlog od 9. svibnja” te su pozvane od strane Francuske u Pariz da započnu pregovore o uvjetima budućeg sporazuma (Chira-Pascanut 124-127).

6.1. Pregovori

Konferencija u Parizu započela je 20. lipnja 1950., a njome je predsjedavao voditelj francuske delegacije Jean Monnet, na temelju čijeg radnog teksta su pregovori započeli. Monnet će biti ključna osoba koja će predvoditi pregovore, a u tom procesu će imati veliku podršku Schumana, francuskih vlasti i američkih visokih predstavnika koji su čak u Parizu osnovali „Radnu skupinu za Schumanov prijedlog”. Upravo će se uloga američke administracije pokazati ključnom u uvjeravanju Adenauera da „učini ključne ustupke” nužne za uspjeh pregovora i pridobivanje opozicije, predvođene interesima njemačkih industrijalaca. No, pregovori će zbog

raznih borbi za vlastite interese potrajati skoro godinu dana, premda se Monnet nadao da će biti gotovi u svega nekoliko mjeseci (Dinan, *The Treaty of Paris*). Naime, glavne prepreke uspješnim pregovorima će činiti ekonomsko pitanje antitrustovskih zakona i institucionalno pitanje ovlasti Visoke vlasti, a opoziciju će osim industrijalaca predvoditi sindikati i politički predstavnici involviranih država (Chira-Pascanut 128).

Prvu prepreku predstavljalo je pitanje Visoke vlasti jer mnogi nisu prihvaćali da im buduće poslovanje ovisi o neovisnoj instituciji koju ne mogu kontrolirati. Stoga su u većini država koje su sudjelovale u pregovorima zabilježena negodovanja vezana uz njene ovlasti. Prvi konkretni zahtjevi za ograničavanjem ovlasti ove institucije počeli su se čuti relativno rano u pregovorima, a stigli su iz nizozemskih političkih krugova. Nakon rasprava u nizozemskom parlamentu, po pitanju kontrole nad važnim industrijskim sektorima ugljena i čelika, između pobornika nadnacionalnog i međuvladinog tijela, zaključeno je da se pošalje delegaciju koja će na pregovorima početkom srpnja predložiti osnivanje međuvladinog tijela Vijeća ministara. Naime, ta bi institucija poslužila kao poluga kojom bi državne vlasti mogle kontrolirati Visoku vlast i biti dublje uključene u njezin rad, odnosno mehanizam zaštite državnih interesa stvaranjem protuteže Visokoj vlasti. Toj inicijativi su se u pregovorima uskoro pridružili i predstavnici Belgije i Luksemburga (Chira-Pascanut 128-130, 134-136).

Monnet nije namjeravao prihvatiti nizozemske prijedloge, već je delegatima pokušavao objasniti kohezivnu funkciju Visoke vlasti te da počnu gledati očima zajednice. On je svakako htio izbjeći osnivanje međuvladine institucije Vijeća ministara i podsjećao kako je cilj stvaranje nadnacionalne organizacije kojoj države, kao znak međusobnog povjerenja, trebaju predati dio svog suvereniteta nad spomenutim sektorima. Stoga je predlagao načine suradnje tako da Visoka vlast redovito informira ministre o svojim djelovanjima. S obzirom na to da su Nizozemci prijetili izlaskom iz pregovora, 20. srpnja 1950. je dogovoreno osnivanje Vijeća ministara. Na temelju toga će Nizozemci početkom sljedeće godine tvrditi kako su njihovi uvjeti ispunjeni, iako će u međuvremenu njihova delegacija bezuspješno pokušati progurati nadležnost Vijeća ministara Visokoj Vlasti. S druge strane, Monnet i suradnici neće biti zadovoljni promjenom plana, odnosno ovlastima dodijeljenim Vijeću ministara jer su smatrali da se time državama omogućuje cjenkanje za pojedinačne interese te da je ugrožen nadnacionalni karakter buduće organizacije (Chira-Pascanut 147-149). Pored svega, međunarodno udruženje industrijalaca i

dalje je tražilo dodatna ograničenja ovlasti Visoke vlasti, no pomaka po tom pitanju za vrijeme pregovora više neće biti (Chira-Pascanut 130).

Kada se činilo da pregovori idu svome kraju, pojavio se drugi problem, a to su antitrustovski zakoni koje su Monnet i suradnici željeli provesti krajem 1950., ali su naišli na organiziranu opoziciju sastavljenu od industrijalaca, sindikata i političara (Chira-Pascanut 150). Naime, u predratnom periodu država je vrlo malo zadirala u poslovanje velikih industrijalaca koji su u sektorima ugljena i čelika uspostavljali kartele i trustove, štoviše, u većini zemalja zapadne Europe su itekako poticane takve vrste monopolističkih udruživanja, pogotovo na području Zapadne Njemačke (Chira-Pascanut 136-138). Stoga je formiranje kartela također bio poželjni poslovni model ruhrskih proizvođača čelika i ugljena. Oni su tako sprječavali razvoj konkurencije pa im uspostava antitrustovskih zakona i institucija koje potiču tržišno natjecanje nije bila u interesu, kao ni vanjsko miješanje u njihovo poslovanje. Iako je odmah nakon kraja rata bilo pokušaja od strane Amerikanaca da dekoncentriraju i dekarteliziraju industriju u Ruhru, s vremenom su postali inertni pa su njemački industrijalci očekivali da će odustati od takvih zahtjeva. Osim toga, vladalo je mišljenje da će s obzirom na povećanu potražnju za čelikom i ugljenom zbog hladnoratovskih okolnosti saveznici uskoro ukinuti sve restrikcije Zapadnoj Njemačkoj pa će imati slobodne ruke da nastave s prijašnjim praksama. Međutim, nisu shvaćali koliko će Monnetu i suradnicima biti važno stvoriti pošteno tržišno natjecanje i „razbiti koncentraciju ekonomske moći u Ruhru” (Dinan, *The Treaty of Paris*).

Schumanova deklaracija na neki je način najavljivala dekartelizaciju, ali budući odnosi prema kartelima nisu detaljno definirani, štoviše, to se pitanje do pred kraj 1950. nije otvaralo. No, tada je Monnet dao do znanja da nova organizacija ne može koegzistirati s kartelima te je predložio antitrustovske zakone kojima bi se oni uništili. To objašnjava naglo protivljenje u skoro svim zemljama od strane umreženih političkih i poduzetnički interesnih skupina koje su do tad čekale kako će se stvari odvijati (Chira-Pascanut 138-139). Iako je Monnet pokušavao ignorirati mišljenje potonjih, oni su imali jaku političku pozadinu te su tijekom pregovora nerijetko bili konzultirani od strane državnih delegacija (Chira-Pascanut 131). Ruhrski industrijalci su primjerice imali veliku podršku u visokim političkim krugovima, pogotovo od strane voditelja njemačke delegacije, što je stavljalno veliki pritisak na Adenauera. Stoga, premda je on bio uvjeren da njemački nacionalni interes leži u osnivanju EZUČ-a i uspjehu pregovora

(Dinan, *The Treaty of Paris*), istovremeno je odbijao prihvatiti raspuštanje trustova ugljena i čelika, što su od njega zahtijevali Monnet i suradnici (Chira-Pascanut 143).

Protivljenje njemačkih industrijalaca je dovelo do eskalacije situacije te se činilo se da bi pregovori mogli propasti. Oni su vršili pritisak i postavljali svoje uvjete, kao što je ukidanje kontrole nad njima i „preraspodjela nadležnosti [Visoke vlasti] bilo u korist nacionalnih vlada ili u korist udruženja proizvođača ili čak poduzeća”. Protiv antitrustovskih odredba također su se pobunili i predstavnici zemalja Beneluksa i Italije, budući da je Monnetova stroga ekonomska politika prema kartelima bila nezamisliva u ekonomskim tokovima Europe toga doba (Chira-Pascanut 143). S druge strane, Monnet je, unatoč brojnim protivljenjima, davao veliku važnost antitrustovskim zakonima opisanima u člancima 60 i 61 i nije imao namjeru odstupiti od njih jer je smatrao da Schumanov plan ne može funkcionirati ako „bi zajednicu šest država podvrgao dominaciji monolitnih organizacija u Ruhru”, što bi također „dovelo do održavanja i jačanja kartela u drugim zemljama”.²² Naime, ova pitanja za njega su predstavljala zadnju prepreku u pregovorima.²³ Stoga je krenuo u ofenzivu prema Nijemcima i poručio im da svako poduzeće mora nastupati samostalno i da „nijedna organizacija koja bi kontrolirala prodaju neće biti dozvoljena na tržištu” (Chira-Pascanut 150-151).

Budući da je od studenog napravljeno nekoliko preinaka članaka 60 i 61, Monnet se želio pobrinuti da njemačka delegacija razumije posljednju verziju pa je održavao redovni kontakt s voditeljem njemačke delegacije Hallsteinom, naglašavajući važnost njemačkog prihvaćanja ovih članaka za funkcioniranje buduće zajednice. U antitrustovskoj politici imao je potpunu podršku američkih političkih predstavnika i svojih bliskih suradnika McCloya i Achesona, koji su smatrali da su učinjeni brojni ustupci Zapadnoj Njemačkoj i da su njemački pokušaji ostvarenja novih ustupaka odugovlačenjem nedopustivi. Osim toga, McCloy je bio zaslužan što je u Zapadnoj Njemačkoj tjedan dana nakon Schumanovog plana usvojen zakon broj 27, koji je također ciljao na ukidanje trustova (Chira-Pascanut 152-154). Osim što je McCloy bio američki visoki povjerenik za Njemačku i prema tome uz Adenauera najutjecajnija osoba u zemlji, bio je

²² U navedenim člancima propisano je da se unutar buduće zajednice spriječi prekomjerna industrijska koncentracija i uklone karteli (Chira-Pascanut 151).

²³ U siječnju 1951. Monnet je poručio Schumanu da je rješavanje ovog pitanja u sljedećem periodu ključno za uspjeh čitavih pregovora. Monnet je čak bio spreman povući se iz pregovora ako Zapadna Njemačka ne prihvati potpunu dekartelizaciju (Chira-Pascanut 151).

Monnetov stari prijatelj. On će na sebe uzeti zadaću nagovaranja Adenauera da natjera ruhrske industrijalce da prihvate „protumonopolske odredbe nacрта Pariškog ugovora, koji su američki antimonopolski odvjetnici napisali za Monneta” (Dinan, *The Treaty of Paris*).

McCloy je početkom veljače 1951. Nijemcima poslao dokument kojim predlaže reorganizaciju broja poduzeća u industriji čelika te im je poručio da ne mogu imati vlasništvo nad rudnicima ugljena jer bi stekli preveliku prednost nad konkurencijom. Također, zahtijevao je raspuštanje Deutscher Kohlenverkaufa (DKV-a) koji je držao monopol nad prodajom ruhrskog ugljena, budući da je takva praksa inkompatibilna sa Schumanovim planom. McCloy je bio svjestan posebnosti situacije, stoga se očekivalo da će biti potrebno ostaviti prostora za pregovore. Uzeo je u obzir mogućnost da bi raspuštanje DKV-a moglo ići sporo, kao i to da se dopusti razumna količina vlasništva nad rudnicima, ali je pitanje „dekartelizacije i pretjerane koncentracije moći” na jednom području zatvorio za raspravu. Na sastanku s Adenauerom i Erhardom u veljači je poručio da su Francuzi učinili snažne ustupke te da se još samo njih čeka, ali je Adenauer ponovio da proizvođači čelika u Zapadnoj Njemačkoj žele nesmetani pristup rudnicima ugljena. Međutim, McCloya u ovoj fazi više nije zanimalo ni Adenauerov argument da ima problem s uvjeravanjem sindikata, industrijalaca i opozicije u Bundestagu. Jasno mu je dao do znanja da njemački zahtjevi nisu u skladu s planom te je optužio Nijemce da ruše sporazum. Usto mu je poručio da bi vrlo lako mogli ugroziti odnose sa SAD-om i Europom te da će Zapadna Njemačka trpjeti posljedice. Prijetnju je ponovio još nekoliko puta u nadolazećim danima, sve dok Adenauer nije pristao od industrije čelika tražiti popuštanje po pitanju posjedovanja rudnika koji proizvode više od 75% njihovih potreba (Chira-Pascanut 155-158).²⁴

McCloy je od siječnja do ožujka 1951. bezuspješno uvjeravao svu opoziciju Schumanovom planu i antitrustovskim zakonima da je uspjeh pregovora Nijemcima u interesu jer vodi do okončanja kontrole IAR-a nad sektorima čelika i ugljena. Stoga je izgubio strpljenje i 2. ožujka Adenaueru poslao ultimatum praćen s uvjetima koji su bili u skladu s dokumentom iz veljače, na što je Adenauer 14. ožujka, znajući da je došao kraj raspravama, konačno dao pozitivan odgovor. Uz male preinake prihvaćeni su svi uvjeti koje je McCloy pred Nijemce stavio u dokumentu s početka veljače (Chira-Pascanut 159-162). Zatim su članovi delegacija svih šest zemalja sudionica 19. ožujka potpisali preliminarni sporazum. Ministri vanjskih

²⁴ Industrijalci su čak angažirali bivšeg američkog ministra obrane Pattersona da lobira za njihove interese i smanji pritisak, ali Patterson im je na kraju sugerirao da prihvate McCloyeve i Monnetove uvjete (Chira-Pascanut 159).

poslova u međuvremenu su riješili manje bitna pitanja i 18. travnja 1951. potpisali Pariški sporazum, koji će postati temeljem za uspostavljanje Europske zajednice za ugljen i čelik (Dinan, *The Treaty of Paris*).

14. Slika – Stvaranje EZUČ-a potpisivanjem Pariškog sporazuma, 18. travnja 1951. u Parizu (s lijeva na desno - Paul van Zeeland (B), Joseph Bech (L), Joseph Meurice (B), Carlo Sforza (I), Robert Schuman (F), Konrad Adenauer (ZNJ), Dirk Stikker (N), Johannes van den Brink (N))

Većina se istraživača slaže da je McCloy odigrao ključnu ulogu u uvjeravanju opozicije u Zapadnoj Njemačkoj i Belgiji da se u sporazum uključe gotovo sve antitrustovske odredbe. Također je davanjem podrške francuskoj vladi u procesu dekartelizacije pomogao u uvjeravanju francuske opozicije, ali to je išlo mnogo lakše. U uspjehu sporazuma svakako je važna i Monnetova uloga. On je provodio istu politiku s jednakom dozom nepopustljivosti po pitanju antitrustovske politike te su njih dvojica bili stalno u dijalogu i tim putem omogućili usklađenost njihove strane u pregovorima. Zapravo, američke i francuske pozicije bile su jednake te su zajedničkim snagama utjecali na političare i na uspješan ishod pregovora. (Chira-Pascanut 162-164). Međutim, Alter i Steinberg ističu da je sporazum potpisan prvenstveno zbog nacionalnih interesa država sudionica, kao što je primjerice mogućnost korištenja resursa nužnih za obnovu industrije, a ne zbog proeuropske politike zajedničkog sektorskog planiranja. Osim toga, neke pozicije Schumanove deklaracije su promjenjene stvaranjem međuvladinog tijela Vijeća

ministara koje je dobilo jedan stupanj kontrole nad Visokom vlasti (Alter i Steinberg 91). S druge strane, Chira-Pascanut smatra da su Monnet i društvo uspjeli očuvati temeljne odredbe plana, jer će Visoka vlast ostati najvažnija institucija u procesu nadzora zajedničkog tržišta te će barem formalno zadržati zadnju riječ po pitanju antimonopolskih mjera (Chira-Pascanut 165).

6.2. Sadržaj

Budući da se Pariški sporazum sastojao od čak 100 članaka, opisat će se tek u kratkim crtama ponajviše uz pomoć rada Desmonda Dinana, koji je izdvojio ključne dijelove istog. Tih 100 članaka je podijeljeno u 4 naslovna dijela, od čega se prvi dio odnosio na zadatke i ciljeve, drugi na institucionalno uređenje, a zadnja dva na ekonomske i socijalne te opće odredbe. (Treaty Establishing the European Coal and Steel Community). Usto su neke stavke dodane naknadno. Svemu tome prethodila je preambula, u kojoj su navedeni pojedini dijelovi iz Schumanove deklaracije, u kojoj se EZUČ naziva neovisnom zajednicom koja će na temelju zajedničkih interesa povezati dugo vremena podijeljene narode i stvoriti mir među njima. Pritom se ističe funkcionalni pristup razvoja zajednice i namjera da se gospodarskim razvojem poboljšaju životni uvjeti u svim državama članicama: „Europa se može izgraditi samo konkretnim akcijama koje stvaraju stvarnu solidarnost i uspostavom zajedničkih temelja za gospodarski razvoj” (Dinan, *The Treaty of Paris*).

U prvim člancima koji se odnose na misije i ciljeve EZUČ-a navodi se da je svrha stvoriti organizaciju „temeljenu na zajedničkom tržištu, zajedničkim ciljevima i zajedničkim institucijama”, dok je cilj „doprinijeti gospodarskom širenju, razvoju zaposlenosti i poboljšanju životnog standarda u zemljama sudionicama” (Dinan, *The Treaty of Paris*). Četvrti članak državama članicama zabranjuje prakse nekompatibilne s funkcioniranjem zajednice, kao što su uvozne i izvozne carine na ugljen i čelik među državama članicama, diskriminatorne trgovačke prakse, proizvoljne državne subvencije i namete te „restriktivne prakse koje teže podjeli tržišta ili iskorištavanju potrošača” (Treaty Establishing the European Coal and Steel Community). S obzirom na to da se pokušavalo izbjeći nepotrebno uplitanje u poslovanje od strane institucija zajednice, a upravljanje zajedničkim tržištem nije moglo bez toga, članak pet navodi da će nastojati intervenirati „samo kada okolnosti to čine apsolutno neophodnim”. Također, organizacija namjerava olakšati funkcioniranje svim uključenima „prikupljanjem informacija, organiziranjem konzultacija i definiranjem općih ciljeva”. Štoviše, obvezuje da će „staviti

poduzećima na raspolaganje financijska sredstva za njihova ulaganja i sudjelovati u troškovima prilagodbe” te omogućiti kvalitetne uvjete tržišnog natjecanja (Dinan, *The Treaty of Paris*).

Drugi naslov sporazuma bavio se institucionalnim uređenjem zajednice te je podijeljen na četiri poglavlja, u kojima je posebno objašnjena svaka institucija (Treaty Establishing the European Coal and Steel Community). Iako je Monnet u početku zamislio zajednicu sa samo dvije institucije - Visoku vlast i Sud pravde, nakon Schumanove deklaracije odlučeno je da se stvori i Zajednička skupština. Posebno vijeće ministara je, kako je navedeno u prethodnom potpoglavlju, uvedeno za vrijeme pregovora na inzistiranje delegacija zemelja Beneluksa. Budući da su pitanja oko sastava institucija i pravila odlučivanja predstavljali kamen spoticanja jer su se zemlje Beneluksa i Italija bojali dominacije Francuske i Zapadne Njemačke u zajednici, ona će biti rješavana sredinom travnja 1951. na sastanku ministara vanjskih poslova (Dinan, *The Treaty of Paris*).²⁵

Ključnoj instituciji Visoke vlasti namijenjena je izvršna funkcija te su joj povjerene brojne odgovornosti, kao što su: „nadzor zajedničkog tržišta, provođenje pravila tržišnog natjecanja; modernizacija sektora ugljena i čelika; obuzdavanje prekomjerne proizvodnje; osiguravanje transparentnosti cijena; razvoj zajedničke izvozne politike; i pomaganje u poboljšanju plaća i uvjeta rada.” Nadalje, zamišljeno je da ona izdaje preporuke, odluke i mišljenja, od čega su samo odluke bile potpuno obvezujuće, a prema članku 13 su donošene većinom glasova. Iako su Zapadna Njemačka i Francuska u početku tražile da Visoka vlast ima pet članova, na inzistiranje ostalih članica to je prošireno na devet (Dinan, *The Treaty of Paris*).²⁶ Važno je naglasiti da su svi članovi Visoke vlasti u skladu s nadnacionalnim karakterom institucije trebali djelovati u zajedničkom interesu i potpuno neovisno od vlada ili nekih drugih organizacija. Prema tome su se i države članice morale obvezati da na nijedan način neće utjecati na rad članova i da će u potpunosti poštivati nadnacionalni karakter institucije. Osim toga, članovi institucije nisu smjeli biti uključeni u poslovanje ugljenom i čelikom (Treaty

²⁵ Ministri vanjskih poslova svih država članica u to su vrijeme bili iz demokršćanskih stranka, što je zasigurno olakšalo njihovo sporazumijevanje („Europska zajednica za ugljen i čelik”).

²⁶ Sve su države mogle poslati barem jednu osobu, dok su Zapadna Njemačka i Francuska mogle poslati dva člana (Dinan, *The Treaty of Paris*) te su izabranih osam među sobom birali devetog člana. Članci 9 i 10 nalažu da osobe drugih nacionalnosti ne mogu biti birane, a mandat članova trajao bi šest godina (Treaty Establishing the European Coal and Steel Community).

Establishing the European Coal and Steel Community). Predviđeno je da članovi između sebe biraju predsjednika, čiji je mandat trajao dvije godine, a za prvog predsjednika izabran je upravo Jean Monnet. Uz Visoku vlast također je osnovan Konzultativni odbor, koji je imao pomoćnu funkciju, a sačinjavali su ga predstavnici radnika, potrošača i proizvođača. Međutim, pokazat će se da je u praksi rijetko intervenirao (Dinan, *The Treaty of Paris*).

Zajednička skupština zamišljena je kao parlamentarno tijelo koje predstavlja narode država članica, a prema tome su se i njezini članovi trebali birati iz redova nacionalnih parlamenata. Za glavne funkcije ove institucije predviđeno je raspravljanje i preispitivanje rada Visoke vlasti, odlučivanje o njezinom godišnjem izvješću i njenom eventualnom raspuštanju (Bebr 18) dvotrećinskom većinom, ali će se potonja funkcija u praksi pokazati samo simboličnom jer su se njezini članovi²⁷ sastajali samo jednom godišnje (Dinan, *The Treaty of Paris*).

Za glavnu funkciju Posebnog vijeća ministara određeno je posredovanje između Visoke vlasti i vlada država članica. Predviđeno je da ga Visoka vlast često konzultira, a za neka pitanja od njega traži odobrenje. Budući da bi svih šest članova bili predstavnici vlada zemalja članica, to je omogućavalo vladama da budu upućene u rad Visoke vlasti te da interveniraju u svrhu zaštite interese svojih država (Bebr 18-19). Međutim, u praksi će se pokazati da će taj međuvladin karakter ove institucije često dovoditi do napetosti s nadnacionalnom institucijom Visoke vlasti, pogotovo što će Posebno vijeće ministara moći zatražiti preispitivanje njenih prijedloga i mjera (Dinan, *The Treaty of Paris*).

Osnove dvije funkcije Suda pravde trebale su biti donošenje presuda u sporovima te jamčenje ispravnog tumačenje i provođenja Pariškog sporazuma. Dogovorom među članicama trebalo se birati sedam sudaca koji bi sačinjavali ovu instituciju, s tim da bi mandat trajao šest godina i da bi svaka zemlja trebala dati po barem jednog suca (Dinan, *The Treaty of Paris*). Iako se poput Visoke vlasti radi o nadnacionalnoj instituciji koja ima pravni imunitet, u slučaju Suda pravde države imaju veće ovlasti u izboru sudaca i zadržavaju neograničeno pravo veta na njihov izbor te oni ne moraju biti nacionalnosti država članica (Bebr 19).

²⁷ Broj članova je bio 78, od čega su Francuska, Italija i Zapadna Njemačka slali po 18 zastupnika, Nizozemska i Belgija 10, Luksemburg 4 (Dinan, *The Treaty of Paris*), a broj je bio određivan po broju stanovnika država članica (Bebr 18).

Gospodarska i socijalna pitanja regulirana su člancima u trećem dijelu sporazuma, a u njima se predviđa način upravljanja: općim proračunom zajednice, proizvodnjom u slučaju nedostatka sirovina ili prevelike proizvodnje, formiranjem cijena proizvoda u suradnji s vladama, financijskim ulaganjima i pomaganjem poduzećima putem zajmova, kao i mogućnostima intervencija u slučaju smanjenih ili niskih plaća radnika. Osim toga, u sektorima ugljena i čelika se nastoji omogućiti slobodno kretanje kvalificirane radne snage. Nadalje, regulira se vanjska trgovina i politika tržišnog natjecanja. Kod prvog pitanja Visoka vlast dobiva ingerenciju nad izdavanjem izvoznih i uvoznih dozvola i određivanjem carinskih stopa, a kod drugog ima ovlasti da spriječi „zlouporabu dominantnog položaja”, koncentraciju ekonomske moći na nekom području i sporazume koji ugrožavaju pošteno tržišno natjecanje. Također je ugrađena mogućnost Visoke vlasti da u slučaju nepoštivanja pravila EZUČ-a intervenira tako da izdaje „novčane kazne i dnevne penale onim poduzećima koja izbjegavaju svoje obveze” (Dinan, *The Treaty of Paris*).

U četvrtom dijelu, koji se bavi općim odredbama sporazuma, Dinan izdvaja članak 77 u kojem je navedeno da će vlade država zajedno odlučiti o sjedištu institucija EZUČ-a. Oko tog pitanja razvit će se duga polemika te će se riješiti tek kada je EZUČ počeo s radom, odnosno na prvom sastanku ministara vanjskih poslova krajem srpnja 1952. Tom prilikom određeno je da se Vijeće ministara smjesti u Luksemburg, kao i sjedište Visoke vlasti i Suda pravde, dok je za Zajedničku skupštinu određen Strasbourg. Budući da je usvojeno načelo da se građanima omogući na vlastitom jeziku praćenje odluka koje donosi EZUČ, određeno je da službeni jezici zajednice budu svi „službeni jezici država članica”, osim luksemburškog, gdje su njemački i francuski također službeni. U 98. članku navedeno je da se EZUČ-u u budućnosti može pridružiti bilo koja europska država, nakon što Visoka vlast ponudi svoje mišljenje Vijeću ministara, koje zatim treba jednoglasno „utvrditi uvjete pristupa” i odobriti njezin zahtjev. Po sljedećem članku 99 Pariški sporazum su, u skladu sa svojim ustavima, trebale ratificirati sve države sudionice, a stupio bi na snagu u trenu kada posljednja država položi ispravu o ratifikaciji. Po ustavnim pravilima država sudionica parlamenti su bili zaduženi za donošenje odluke o ratifikaciji te je procijenjeno da u nijednoj državi nema potrebe za raspisivanjem referendum. Pariški sporazum će u konačnici stupiti na snagu u srpnju 1952., nakon što ga ratificiraju sve države članice, a članak 97 propisuje trajanje EZUČ-a od tog trenutka na sljedećih 50 godina. (Dinan, *The Treaty of Paris*). Međutim, s obzirom na to da su sve države imale specifičnu političku situaciju u

svojim parlamentima te općenito drugačija očekivanja i potrebe od buduće zajednice, ratifikacija je svugdje tekla drugačije. Stoga je potrebno kratko se osvrnuti na proces ratifikacije po državama sudionicama.

6.3. Ratifikacija

U Zapadnoj Njemačkoj vladajuća je Demokršćanska unija (CDU) na čelu s Adenauerom bila glavni pobornik stvaranja EZUČ-a. Njihova se ideologija temeljila na antinacionalizmu, kršćanskim vrijednostima i europskoj integraciji, zbog čega im je bilo važno da dođe do ratifikacije. Članovi CDU-a naglašavali su dobrobiti zajednice, poput ukidanja IAR-a koji je tada kontrolirao proizvodnju čelika i upravljao raspodjelom ugljena. Pritom je državni sekretar Hallstein pozvao kolege da podrže sporazum jer će tako osloboditi državu od okupacije, donijeti joj ravnopravnost s drugim zemljama zapadne Europe i otvoriti vrata miru. Demokršćani su također tumačili da Francuzi neće koristiti zajednicu kao sredstvo za iskorištavanje ruhrskog ugljena ili za nadglašavanje Nijemaca. Također su tvrdili da zajednica neće dozvoliti diskriminaciju njemačke industrije i da postoje mehanizmi ponovnog otvaranja pitanja dekoncentracije i dekartelizacije.²⁸ U svakom slučaju, Haas zaključuje da je „europeizam bio neobično pomiješan s političkom željom za jednakošću i ekonomskim ciljem poništavanja dijelova okupacijske politike. Konvergencija ovih čimbenika uvelike objašnjava entuzijazam CDU-a za EZUČ-om” (Haas 127-130).

Koalicijski partneri CDU-a Stranka izbjeglica (BHE) tek je na trećem čitanju prijedloga zakona o ratifikaciji podržala sporazum, praktički u zadnji tren, odnosno nakon što im je potvrđeno „ukidanje savezničke kontrole nad njemačkom industrijom prije stupanja na snagu EZUČ-a”. Njemačka stranka (DP) podržavala je proeuropsku inicijativu od početka jer je u tome vidjela priliku za suprotstaviti se komunizmu i istočnom bloku, nadajući se da bi pritom mogli privući i Istočnu Njemačku. Opozicijska Slobodna demokratska stranka (FDP) bila je povezana s industrijalcima i dugo se protivila ratifikaciji sporazuma navodeći u raspravama „nedovoljno slobodnotržišne aspekte plana”. Jedan dio članova vidio je EZUČ kao paravan za jačanje francuske industrije čelika, s drugi su isticali prednosti zajednice, poput industrijske

²⁸ Budući da su se mnogi parlamentarci, od čega mnogi članovi CDU-a, protivili dekartelizaciji i dekoncentraciji industrije, Adenauer je tvrdio da se uz pomoć članka 66. sporazuma o EZUČ-u ona opet može koncentrirati ukoliko bi se pokazalo da bi tako bili konkurentniji industrijama drugih zemalja (Haas 128-129).

kompetitivnosti, političke jednakosti i uspostavljanja mira u Europi. Pri kraju rasprava uvidjeli su mnoge beneficije zajednice te su se, iz po Haasu oportunističkih razloga, priklonili zajednici i postali njeni zagovornici (Haas 130-131).

Ratifikaciji sporazuma se u Zapadnoj Njemačkoj ponajviše protivila Socijaldemokratska stranka (SPD), odnosno glavna opozicija u državi. Oni su u tom procesu snažno kritizirali razne aspekte ugovora te su iznijeli niz nedosljednih i kontradiktornih argumenata, od kojih su neki bili oprečni njihovim uvjerenjima, što je po Haasu bio odraz političkog oportunizma (Haas 131-132).²⁹ Zanimljivo zvuči činjenica da su se industrijalci i SPD po pitanju ratifikacije, iz sasvim različitih pobuda, često našli na istoj strani, budući da su inače bili na suprotnim stranama. U konačnici njihovo protivljenje nije urodilo plodom, s obzirom na to da je većina u Bundesratu u prvom čitanju u lipnju 1951. odobrila Pariški sporazum, kojeg je potom većina u Bundestagu potvrdila u siječnju 1952. Nakon što je Bundesrat na zadnjem čitanju 1. veljače 1952. ponovno odobrio sporazum, ovog puta jednoglasno, uključujući dakle i SPD, Zapadna Njemačka je postala prva zemlja koja je obavila ratifikaciju (Dinan, *The Treaty of Paris*).

U Francuskoj je demokršćanski Narodni republikanski pokret (MRP) bio najveći pobornik ratifikacije sporazuma i stvaranja EZUČ-a. Štoviše, oni su predvođeni Schumanom predstavljali glavnu pokretačku snagu europskih procesa. Naime, njima je europska integracija i povezivanje zapadne Europe na zajedničkim kršćanskim vrijednostima bila temelj programa te im je „nacionalna federacija istomišljenika” nadilazila pojam nacije. Borba za poboljšanje francusko-njemačkih odnosa i sprječavanje njemačke dominacije naposljetku su i obilježili Schumanovu vanjsku politiku u ovom razdoblju (Haas 115-116).

S druge strane političkog ringa stajao je de Gaulleov Pokret francuskog naroda (RPF) koji je uz komuniste predstavljao glavnu opoziciju ratifikaciji sporazuma. Za RPF nacija je bila temeljna jedinica koju je trebalo braniti, a svaki oblik nadnacionalizma smatrali su opasnim i neproduktivnim. Iako su tvrdili da se u pravilu ne protive europskoj integraciji, njihove pozicije pokazivale su suprotno. Naime, blaži oblik njihovog stajališta bio je da Francuska treba prvo ojačati da bi se započeli ozbiljni pregovori sa Zapadnom Njemačkom, ali zapravo su zajednicu s

²⁹ Neki od tih argumenata su bili da će: njemačka industrija biti uništena od konkurencije, područje Ruhra biti opelješeno, a Saar biti predan Francuskoj, karteli uživati zaštitu „diktatorske i kapitalističke Visoke vlasti”, veza sa zapadom onemogućiti ujedinjenje Njemačke itd. Pritom je potrebno naglasiti da su ove zadnje dvije točke bile u fokusu njihovog djelovanja. U svakom slučaju, neki realni zahtjevi koje je predsjednik SPD-a Schumacher još prije početka pregovora o sporazumu predložio, kao što su „radnička zastupljenost u delegaciji koja pregovara o sporazumu, ukidanje svih savezničkih gospodarskih kontrola”, bili su im prihvaćeni (Haas 131-132).

njom smatrali neprirodnom. Također su smatrali da Zapadna Njemačka može najviše profitirati stvaranjem EZUČ-a, dok su prema Monnetu izražavali u najmanju ruku nepovjerenje. Osim toga, upozoravali su da je opasno i neustavno francusku ekonomiju dati u ruke nadnacionalne Visoke vlasti (Haas 114-115).

Francuski socijalisti (SFIO) u konačnici će podržati sporazum, iako su mnogi od njih u tom procesu izražavali sumnje i postavljali određene uvjete. Naime, među njima je postojalo žaljenje zbog nesudjelovanja UK-a te je Mollet primjerice Schumanov plan vidio kao sredstvo za konfrontaciju s britanskim laburistima i „podupiranje dekadentnog njemačkog i francuskog kapitalizma”. Njihovi uvjeti su bili usmjereni na zaštitu prava francuskih radnika i marginalnih poduzeća te su za njih i za francusku proizvodnju ugljena u prijelaznom razdoblju tražili posebne zaštite. Iako je bilo nepovjerenja prema EZUČ-u i primjetnog usmjerenja prema nacionalnim interesima, socijalisti su ipak podržavali europski put. Naime, privlačila ih je ideja udruživanja sa Zapadnom Njemačkom unutar europskog okvira jer su vjerovali da će uvođenje naprednih industrijskih praksi i zajedničko tržište omogućiti bolji životni standard te da će poticanje europskog ekonomskog napretka smanjiti sovjetsku privlačnost (Haas 116).

Uniju demokratskog i socijalnog otpora (UDSR) i razne radikalne grupacije su karakterizirali podvojeni stavovi prema EZUČ-u i oportunistička politika.³⁰ Naime, neki radikali su podržali ratifikaciju jer su smatrali da će nakon napuštanja IAR-a EZUČ biti jedini garant dekoncentracije njemačke industrije i očuvanja dobrih odnosa sa SAD-om, dok su drugi francusko-njemačko prijateljstvo smatrali nepoželjnim te su se pribojavali njemačke dominacije u EZUČ-u. Stavovi desno orijentiranih Nezavisnih republikanaca i nekolicine seljačkih stranaka također su bili neusklađeni. Naime, dio je podržavao ratifikaciju zbog francusko-njemačkog prijateljstva, mogućnosti zaštite od Sovjeta i ekonomske koristi, a drugi, nacionalisti ili zastupnici određenih industrijskih interesa, su smatrali da će EZUČ omogućiti njemačku političku i ekonomsku hegemoniju. Iako se nisu vodili proeuropskim idealima, sporazum je, uz postavljene uvjete, prihvatila većina u navedenim strankama, uglavnom zbog toga što je francuskim proizvođačima čelika osiguravao dostupnost njemačkih resursa (Haas 116-118).

Sporazum će naposljetku biti ratificiran, ali neće proći bez postavljenih uvjeta vladi i to sa svih strana političkog spektra. Neki od njih su da: „nastavi sa subvencioniranjem golemih

³⁰ Budući predsjednik Visoke vlasti i poznati član radikala René Mayer istovremeno je podupirao europsku integraciju i forsirao pitanja vezana za isključivo profrancuske ciljeve (Haas 117).

programa ulaganja u ugljen i čelik”, francuskim radnicima pod jurisdikcijom EZUČ-a osigura jednake uvjete kao i ostalim radnicima u zemlji, u slučaju nestašica francuskim čeličanicama osigura jednaku dostupnost sirovina i maržu kao i drugim članicama zajednice, marginalnim tvrtkama osigura opstanak itd. (Haas 118). Čak i uz brojne uvjete, odobrenje sporazuma od strane Narodne skupštine 13. prosinca 1951. nije bilo uvjerljivo. No, sa spoznajom da je u međuvremenu Zapadna Njemačka završila proces ratifikacije, Vijeće republike je 1. travnja 1952. potvrdilo ratifikaciju i to s uvjerljivih 182 glasa za i 32 glasa protiv (Dinan, *The Treaty of Paris*).

Budući da je Italija zaostajala s kapacitetima ključnih resursa, njihovi su troškovi bili veći te su se njihovi industrijalci pribojavali konkurencije drugih zemalja sudionica. Stoga su skeptici prema zajednici bili zastupljeni i u vladajućoj koaliciji de Gasperijevih demokršćana, liberala, socijaldemokrata i republikanaca. No, ipak su u većini zastupali politiku europskih integracija pa zastupnici pod utjecajem industrijalaca nisu stvorili veći problem, kao ni opozicija predvođena komunistima, socijalistima, neofašistima i monarhistima. De Gasperi je osigurao privolu većine nakon što je obećao u senatu da će: „raditi na usklađivanju poreza i tereta socijalnog osiguranja unutar EZUČ-a”, preuzeti odgovornost izmjene ugovora ako se talijansko sudjelovanje pokaže nepovoljno za njenu industriju čelika, tražiti da „zajednica preuzme odgovornost za viškove ugljena ili čelika u slučaju pada potražnje za talijanskim proizvodima”. U konačnici je sporazum o EZUČ-u ratificiran značajnom većinom, čemu je pridonio veliki broj zastupnika koji su bili članovi UEF-a. Među njima je vladalo uvjerenje da se talijanski problemi gospodarstva, nezaposlenosti i vojne slabosti „mogu riješiti samo sudjelovanjem unutar organiziranog europskog okvira” (Haas 140-141).

U Belgiji je Kršćansko-socijalna stranka (PSC) predvodila proeuropsku inicijativu i pritom, kao i demokršćanske stranke u drugim zemljama sudionicama, promovirala ideju europskog jedinstva ističući pritom mnoge prednosti europske zajednice, poput veće dostupnosti koksa te šireg tržišta za plasman čelika. Usto su naglašavali priliku da se ovim putem modernizira slaba rudarska industrija u zemlji i da se ”progresivnim izjednačavanjem plaća i stopa socijalnog osiguranja” na razini zajednice troškovi proizvodnje približe ostalim zemljama. Socijalisti i liberali u velikoj su većini podržavali Schumanov/Monnetov plan i belgijsko sudjelovanje u europskim integracijama, ali uz određene rezerve. Naime, u sve tri najveće stranke postojale su određene sumnje i strahovi, kao primjerice od industrijske konkurencije

drugih zemalja, mogućih negativnih posljedica prenošenja suverenih ovlasti na nadnacionalno tijelo, nezaposlenosti, njemačke dominacije u zajednici itd. (Haas 143-144).³¹

Senat i komisije Zastupničkog doma zadužene za proučavanje plana su sastavili izvješća s pitanjima koja su zastupnici svih stranaka htjeli dodatno raspraviti, pritom pragmatično sagledavajući društveno-ekonomske prednosti i nedostatke zajednice. Senat je zatim uz prihvaćanje sporazuma izdao i deklaraciju kojom, između ostalog, zahtijeva da: „EZUČ bude praćen pregovorima o uspostavljanju konvertibilnosti i zajedničkih deflacijskih monetarnih mjera; naglasak bude stavljen na izjednačavanje plaća i životnih uvjeta u svim zemljama EZUČ-a;” ovlasti Suda pravde budu povećane itd. Zastupnički dom je donio slične zaključke, a s obzirom na to da su mnogi izrazili zabrinutost oko mogućeg pada standarda radnika u budućoj zajednici, vlada ih je umirila člancima 33. i 35. sporazuma koji omogućuju žalbu Sudu pravde ako bi se osjetili ugroženi odlukama Visoke vlasti. Premda s određenom dozom sumnje i praćeno brojnim preduvjetima, ratifikacija Schumanova/Monnetova plana je u konačnici prihvaćena od strane svih stranaka i to znatnom većinom (Haas 145-146).

U Nizozemskoj je unatoč raznovrsnosti stranaka i oklijevanjima za vrijeme pregovora došlo do gotovo jednoglasne podrške ratifikaciji sporazuma. Naime, Nizozemci su rijedak primjer u kojem su za sveukupni interes zemlje Europejstvom uspjeli spojiti različite političke doktrine koje su postojale u zemlji. Po Goriélyu je razlog prebacivanja ekonomskog usmjerenja prema Europi gubitak kolonija u Indoneziji. Iako su postojali detalji koji su ih zabrinjavali, poput izostanak UK-a iz zajednice, strah od nadmoći subvencioniranih belgijskih rudnika ili primjerice „od pretijesne povezanosti s politički nestabilnom Francuskom i Italijom”, ratifikacija je izvršena poprilično glatko. Prihvatile su je sve stranke bez rezervacija, sa 62 glasa na 6 u Donjem domu i s 36 prema 2 u Gornjem (Haas 148-149).

Politička podijeljenost najveće tri političke stranke u Luksemburgu nije utjecala na proeuropsko opredjeljenje zemlje izgrađeno na temelju korisnosti jer socijalisti, liberali i

³¹ Proeuropska struja unutar socijalista, prevođena Spaakom, koristila je slične pro argumente poput PSC-a, ali je čak i ona iznijela preduvjet, a to je zaštita standarda belgijskih radnika. Druga struja se, osim već navedenih razloga, ratifikaciji protivila jer su nesocijalistički europski put smatrali nazadnim. Kritike liberala bile su blage te su u velikoj većini podržavali ratifikaciju iznosivši mnoge dobrobiti zajednice poput poboljšanja francusko-njemačkih odnosa. Naime, njima je bilo jasno da belgijska ekonomija ovisi o većim susjedima i da je prema tome EZUČ jedina logična opcija (Haas 144-145).

demokršćani nisu mogli ignorirati ekonomske prednosti europske integracije. Naime, ova mala zemlja nije si mogla dopustiti nepovezivanje s okolnim zemljama jer joj je ekonomija ovisila o izvozu čelika. Iako su upravo zbog tog pitanja postojale brige te je postojala potreba za zaštitom proizvodnje čelika i za očuvanjem životnog standarda, kao u Belgiji, sve je ipak vodilo k ratifikaciji. Ona je provedena nakon što su zastupnici dodatno uvjereni vladinim predloženjem članka 37. ugovora koji je sadržao „posebnu zaštitnu klauzulu za luksemburški čelik”, pritom su je prihvatili svi osim komunističkih zastupnika (Haas 151).

Haas navodi nekoliko mogućih objašnjenja zašto je došlo do ratifikacije u svim zemljama, a prvu od navedenih pretpostavki da je do nje došlo na temelju složnog nacionalnog interesa odbacuje jer se to može prihvatiti samo u slučajevima Luksemburga i Nizozemske, gdje je vladalo složno mišljenje da EZUČ može pridonijeti njihovom gospodarstvu. Nadalje, pretpostavka prihvaćanja europejstva kao opće nacionalne doktrine se također može odnositi samo na nizozemski parlament, u kojem su to prihvatile sve stranke, ali u parlamentima ostalih država uglavnom nije postojala prevladavajuća svijest o europskoj solidarnosti. Međutim, on ističe da je do nadnacionalne suradnje između ideološki bliskih stranaka ipak došlo. Naime, u svih šest demokršćanskih stranaka je „na razini doktrine postojalo zalaganje za ujedinjenu miroljubivu Europu”. Osim toga, one su u tom razdoblju ranih 50-ih u svim državama sudionicama bile na pozicijama moći jer su sve sudjelovale u vladama, a u većini slučajeva su čak držale premijersku poziciju. Prema Haasovom mišljenju, demokršćani su bili uvjereni da je potreban neki novi pristup europskim problemima te su politički delikatna i ekonomski teško rješiva pitanja unutar nacionalnih okvira htjeli riješiti na nadnacionalnoj razini. Stoga su odlučili iskoristiti priliku i na temelju zajedničke kršćanske doktrine predložiti „stvaranje nove vrste ‘prefederalne’ organizacije”. Međutim, iako ne niječe njihov doprinos, autor smatra da ni to nije bilo glavi razlog nastanka EZUČ-a jer su im bili potrebni glasovi i drugih stranaka u nacionalnim parlamentima (Haas 152-154).

Prema tome, Haas smatra da sporazum nije izglasan zbog iznad navedenih razloga i svijesti o zajedničkom dobru, već kao ključno izdvaja usklađivanje različitih stajališta „dovoljno velikog broja odvojenih” parlamentarnih stranaka uključenih u proces ratifikacije. Naime, Belgijce je privukla ideja slobodnog tržišta i obećanih subvencija za zastarjele rudnike. „Talijanska se privrženost temeljila na mješavini doktrine, obećanja financijske pomoći i osiguranja sirovina i većih tržišta.” U Francuskoj su desnica i liberali u EZUČ-u prepoznali

moćnost kontrole njemačke teške industrije i pristup njemačkim resursima, a socijalistima se svidjela prilika za mir između Francuza i Nijemaca. Primjerice njemački FDP uvidio je poslovne prilike, a iako se SPD protivio ratifikaciji, sve stranke u Zapadnoj Njemačkoj u ovoj su novoj organizaciji vidjele sredstvo okončanja savezničke kontrole nad državom. Haas zaključuje da je „sama dvosmislenost sporazuma (...) omogućila ovaj obrazac konvergencije” te da su svi mogli pronaći neki svoj interes, što je dovelo do toga da je „dovoljno velika skupina inače zavađenih političara bila uvjerena da pokrene prvi eksperiment namjerne integracije” (Haas 154-155).³²

15. Slika - Šest država EZUČ-a i zastava³³

³²Neki autori poput Damira Grubiše smatraju da je u ratifikaciji sporazuma ključnu ulogu ipak igralo jedinstvo demokršćana koji su promovirali ideju o stvaranju europskog jedinstva i zajednice zasnovane na kršćanskim i općim ljudskim vrijednostima, poput sigurnosti, mira i blagostanja. Pritom on ističe da su njihovim strankama pripadali svi ministri vanjskih poslova koji su 1951. potpisali Pariški sporazum, kao i tri velika državnika i ključna aktera u stvaranju EZUČ-a, Schuman, Adenauer i de Gasperi. Ove je političare osim što su bili odani demokršćanskim idealima i europskom putu, povezivalo to što su bili s graničnih područja svojih zemalja te su sva trojica govorili njemački jezik na kojemu su međusobno komunicirali. Njima je „europska zajednica bila način da se prevlada kriza civilizacije do koje je doveo Drugi svjetski rat.” („Europska zajednica za ugljen i čelik”).

³³ Prikazana prva zastava EZUČ-a sa šest zvjezdica počela se koristiti tek od 1958.

7. ZAKLJUČAK

Ideje o europskim integracijama prije i nakon Prvog svjetskog rata ukazivale su na to da se mir i prosperitet na kontinentu mogu graditi samo zbližavanjem političkih entiteta, ali tek su strahote i posljedice Drugog svjetska rata usmjerile Europljane na put prema bližoj suradnji. Naime, mnogi su tada shvatili da bez integracije europske zemlje neće moći preuzeti kontrolu nad svojom sudbinom, učinkovito obnoviti gospodarstva i ostvariti ravnopravnost s vodećim svjetskim silama. Pritom se može primijetiti da su prvi pokušaji stvaranja jake organizacije koja bi preuzela ulogu posrednika u njihovom zbližavanju nailazili na prepreke, što zbog izbjegavanja nadnacionalne suradnje od strane UK-a, slabe političke potpore ili loših njemačko-francuskih odnosa, ali su istovremeno pokrenuli ideju o europskom jedinstvu. Pritom se ovo pitanje pokazalo ključnim za bilo kakav oblik europske suradnje jer su jedino te dvije države imale političku, ekonomsku i potencijalno vojnu težinu da oko sebe okupe druge zapadnoeuropske zemlje, pogotovo jer se UK držao po strani. No, zbog posljedice rata Francuska je isključivo gledala načine kako da uz pomoć njemačkih resursa obnovi svoju industriju te si omogući sigurnosnu i ekonomsku zaštitu od nje. Neuspjeh u tome zbog hladnoratovskih okolnosti, odnosno pritiska Angloamerikanaca koji su uslijed sukoba sa SSSR-om htjeli obnoviti Zapadnu Njemačku, natjerali su Francuze da pronađu novi pristup prema rješavanju njemačkog pitanja. Francuskoj su u tom trenutku prijetile realne opasnosti od: gubitka kontrole nad njemačkim resursima ugljena i koksa, superiornog razvoja njemačke industrijske, slabljenja političkog i vojnog utjecaja u Zapadnoj Njemačkoj i općenito na kontinentu. U takvim okolnostima je pozitivnu stvar za Francusku predstavljala Schumanova politika zbližavanja dviju zemalja koja je otvarala vrata suradnji, kao i činjenicu da je njihovo prijateljstvo SAD-u također odgovaralo.

Smatram da je europska suradnja bila važan američki vanjskopolitički cilj, nužan za stvaranje jakog zapadnog bloka, što potvrđuje, između ostalog, velika pomoć koju je Monnet imao od strane visoke američke diplomacije. Usto treba izdvojiti važnost trenutka, u kojem se odlučivalo u njemačkom pitanju, a koji je Monnet iskoristio da rješenje problema u vidu ujedinjavanja industrija čelika i ugljena predloži baš Schumanu koji je upravo takav plan tražio. Pritom je taj plan odgovarao i Adenaueru jer je Zapadnoj Njemačkoj nudio ravnopravnost s drugim zemljama i okončanje kontrole IAR-a, dok je drugim zapadnoeuropskim zemljama nudio zaštitu od snažne njemačke industrije i brži razvoj njihove vlastite industrije. Usto je plan

napravljen neovisno o UK-u, za kojeg se s obzirom na prijašnja iskustva s pravom sumnjalo da bi mogao sabotirati pokušaj stvaranja nadnacionalne zajednice. Iako su pregovori o uspostavljanju EZUČ-a dugo trajali i promijenili dio Schumanovog plana, u konačnici je ipak, uz veliku pomoć američke diplomacije, potpisan Pariški sporazum kojim je uspostavljena zajednica s nadnacionalnom institucijom Visoke vlasti. Do konačne ratifikacije došlo je zahvaljujući usklađivanju interesa dovoljne većine političkih stranaka u svim državama sudionicama i velike potpore demokršćana čiji su se lideri pokazali ključnim akterima u stvaranju ove zajednice.

Prema svemu navedenom je stvaranju EZUČ-a pridonijelo poklapanje brojnih faktora te se radi o procesu koji je trajao od proeuropskih inicijativa i pokreta do njegovog početka rada u srpnju 1952., a upravo je EZUČ ispunio mnoge preduvjete koji su prethodno nedostajali. Usto vrijedi napomenuti da su strahote nacionalizma omogućile da države uopće pomisle na prijenos suvereniteta nad ključnim industrijama na novu europsku instituciju Visoke vlasti. To je prije rata bilo nezamislivo, ali bilo je nužno za ostvarivanje ovakve vrste zajednice jer je predstavljalo ključan korak kojim su Europljani pokazali međusobno povjerenje i započeli put prema dugoročnoj suradnji. Također, u prijašnjim pokušajima integracija je problem stvarala nemogućnost nalaska kompromisa između međuvladinog i federalističkog oblika ujedinjenja, ali će ga Monnet naći u novom funkcionalnom obliku suradnje. Nadalje, ujedinjavanjem industrija ključnih resursa za vođenje rata su isti među njima gotovo onemogućeni, a usto se radi o resursima ključnim za obnovu i modernizaciju industrija teško stradalih u ratu pa je svoj interes u ovakvom obliku europske suradnje moglo pronaći svih šest zapadnoeuropskih zemalja. Time je iskorišten povijesni trenutak da se iz teške poslijeratne situacije i prethodnih promašenih pokušaja suradnje nauči pouka i uslijed teških hladnoratovskih okolnosti stvori potencijal za prosperitetnom budućnosti na zapadu europskog kontinenta.

8. LITERATURA

- Alter, Karen J., i David Steinberg. „The Theory and Reality of the European Coal and Steel Community.” *Making History: European Integration and Institutional Change at Fifty. The State of the European Union*, uredili Sophie Meunier i Kathleen R. McNamara, Oxford University Press, 2007, str. 89–104. *Northwestern University*, faculty.wcas.northwestern.edu/kal438/KarenJAlter2/ECJsPolitical_Power_files/ECSCTheory%26Reality.pdf. Pristupljeno 20. listopada 2023.
- Anta, Claudio G. „Winston Churchill and the idea of Europe.” *Metabasis*, sv. 14, br. 27, 2019, str. 1-17. *Metabasis*, metabasis.it/articoli/27/27_Anta.pdf. Pristupljeno u lipnju 2023.
- Bebr, Gerhard. „The European Coal and Steel Community: A Political and Legal Innovation.” *The Yale Law Journal*, sv. 63, br. 1, 1953, str. 1–43. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/793562>. Pristupljeno 25. listopada 2023.
- Boyce, Robert. „Aristide Briand: defending the Republic through economic appeasement.” *Histoire@Politique*, sv. 16, br. 1, 2012, str. 71-93. *Cairn.info*, [Cairn.info/revue-histoire-politique-2012-1-page-71.htm](http:// Cairn.info/revue-histoire-politique-2012-1-page-71.htm). Pristupljeno 22. svibnja 2023.
- Brown, Garrett W. „The European Union and Kant’s Idea of Cosmopolitan Right: Why the EU Is Not Cosmopolitan.” *European Journal of International Relations*, sv. 20, br. 3, 2013, str. 671–693. *Sage Publications*, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1354066113482991>. Pristupljeno u svibnju 2023.
- Chira-Pascanut, Constantin. *The Schuman plan: vision, power and persuasion*. 2012. University of Victoria, doktorska disertacija. *University of Victoria*, dspace.library.uvic.ca/bitstream/handle/1828/4314/Chira-Pascanut_Constantin_PhD_2012.pdf?sequence=3&isAllowed=y. Pristupljeno 12. listopada 2023.
- „Churchill Advocates a United Europe.” *Current History*, sv. 13, br. 71, 1947, str. 41–44, *JSTOR*, jstor.org/stable/45307279. Pristupljeno u lipnju 2023.

- Churchill, Winston. „Winston Churchill - Zurich Speech - 'United States of Europe' - September 1946.” *YouTube*, učitano od strane Omer Gendler, 6. Prosinca 2016, youtube.com/watch?v=giilcPJsYuw. Pristupljeno 18. rujna 2023.
- Cuyvers, Armin. „The Road to European Integration.” *East African Community Law: Institutional, Substantive and Comparative EU Aspects*, uredio Armin Cuyvers et al., Brill, 2017, str. 22–42. *JSTOR*, jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w76vj2.6. Pristupljeno 7. srpnja 2023.
- Dinan, Desmond. *Europe Recast: A History of European Union*. Lynne Rienner Pub, 2004. *Lynne Rienner Publishers*, rienner.com/uploads/4ac3a7a93e077.pdf. Pristupljeno 18. rujna 2023.
- Dinan, Desmond. „The Treaty of Paris.” *Oxford Research Encyclopedias*, Oxford University Press, 28. Veljače 2020., oxfordre.com/politics/oso/viewentry/10.1093\$002facrefore\$002f9780190228637.001.0001\$002facrefore-9780190228637-e-1152. Pristupljeno 13. rujna 2023.
- Efron, Reuben, i Allan S. Nanes. „The Genesis of European Unity.” *Social Science*, sv. 44, br. 4, 1969, str. 215–224. *JSTOR*, jstor.org/stable/41885808. Pristupljeno 22. lipnja 2023.
- Eilstrup-Sangiovanni, Mette, i Daniel Verdier. „European Integration as a Solution to War.” *European Journal of International Relations*, sv. 11, br. 2, 2005, str. 99–135. *Department of Political Science, The Ohio State University*, polisci.osu.edu/sites/polisci.osu.edu/files/European%20integration%20as%20a%20solution%20to%20war.pdf. Pristupljeno 12. kolovoza 2023.
- Erent-Sunko, Zrinka, et al. „BRIANDOV PLAN: PRVI POKUŠAJ STVARANJA EUROPSKE UNIJE (1929.-1932.).” *Zagrebačka pravna revija*, sv. 7, br. 3, 2018, str. 332-352. *Hrčak*, hrcak.srce.hr/229910. Pristupljeno u svibnju 2023.

„Europska zajednica za ugljen i čelik.” *Povijest četvrtkom*, HRT, urednik i autor Dario Špelić, Hrvatska, Zagreb, 2015. *Youtube*,
https://www.youtube.com/watch?v=GzyRD99k_5M&ab_channel=Doma%C4%87in,
https://www.youtube.com/watch?v=LpgnnUqjospk&ab_channel=Doma%C4%87in.
Pristupljeno 19. listopada 2023.

Fontaine, Pascal. *A new idea for Europe : the Schuman declaration - 1950-2000*. Office for Official Publications of the European Communities, 2000. *University Library System of the University of Pittsburgh*, aei.pitt.edu/13909/1/EURDOC_newidea.PDF. Pristupljeno 14. Rujna 2023.

Franceschini, Pietro. *History of the European Defense. From the Western European Union to the Permanent Structured Cooperation*. 2020. Luiss Guido Carli, Magistarski rad. *LuissThesis - The Luiss Guido Carli University Degree Thesis Archive*, tesi.luiss.it/29612/1/636812_FRANCESCHINI_PIETRO.pdf. Pristupljeno 8. rujna 2023.

Georgiev, Vasil. „CREATION OF THE EUROPEAN COAL AND STEEL COMMUNITY.” *Politics & Security*, sv. 4, br. 1, 2020, str. 74-86. *Politics & Security*, politics-security.net/index.php/ojsdata/article/view/116/125. Pristupljeno 2. srpnja 2023.

Gusejnova, Dina. „Europe To-Morrow: The Shifting Frontiers of European Civilization in the Political Thought of Richard Coudenhove-Kalergi.” *Istanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, sv. 38, br. 2, 2018, str. 227-253. *Istanbul University Press*, iupress.istanbul.edu.tr/en/journal/iusd/article/europe-to-morrow-the-shifting-frontiers-of-european-civilization-in-the-political-thought-of-richard-coudenhove-kalergi. Pristupljeno u svibnju 2023.

Haas, Ernst B. *The Uniting of Europe : Political, Social, and Economic Forces 1950-1957*. University Of Notre Dame Press, 2004. *European Parliament*, europarl.europa.eu/100books/file/EN-H-BW-0038-The-uniting-of-Europe.pdf. Pristupljeno 30. rujna 2023.

- Hitchcock, William I. „France, the Western Alliance, and the Origins of the Schuman Plan, 1948–1950.” *Diplomatic History*, sv. 21, br. 4, 1997, str. 603–630. *JSTOR*, [jstor.org/stable/24913338](https://www.jstor.org/stable/24913338). Pristupljeno 6. srpnja 2023.
- Hungdah, Su. „Jean Monnet’s Grand Design for Europe and its Criticism.” *Journal of European Integration History (JEIH)*, sv. 15, br. 2, 2010, str. 29-46. *Nomos eLibrary*, nomos-elibrary.de/10.5771/0947-9511-2009-2-29.pdf?download_full_pdf=1. Pristupljeno 22. srpnja 2023.
- Ilinca, Dragoș. „HISTORICAL MILESTONES IN THE EVOLUTION OF EUROPEAN ARMAMENTS COOPERATION.” *Strategic Impact*, sv. 84, br. 3-4, 2022, str. 39-53. *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, revista.unap.ro/index.php/Impact_en/article/view/1649/1599. Pristupljeno 8. rujna 2023.
- Larres, Klaus. „Torn between Idealism and Egotism: The United States and European Integration, 1945 - 1990.” *Irish Journal of American Studies*, sv. 8, 1999, str. 79–118. *JSTOR*, [jstor.org/stable/30002675](https://www.jstor.org/stable/30002675). Pristupljeno 12. kolovoza 2023.
- Lee, Jae-Seung. „The French Road to European Community: From the ECSC to the EEC (1945-1957).” *Journal of International and Area Studies*, sv. 11, br. 2, 2004, str. 107–123. *JSTOR*, [jstor.org/stable/43111451](https://www.jstor.org/stable/43111451). Pristupljeno 7. srpnja 2023.
- Leimgruber, Matthieu, i Matthias Schmelzer. „From the Marshall Plan to global governance: historical transformations of the OEEC/OECD, 1948 to present.” *The OECD and the International Political Economy Since 1948*, uredili Matthieu Leimgruber i Matthias Schmelzer, Palgrave Macmillan, 2017, str. 23-61. *ResearchGate*, [researchgate.net/publication/321727444_From_the_Marshall_Plan_to_Global_Governance_Historical_Transformations_of_the_OEECOECD_1948_to_Present](https://www.researchgate.net/publication/321727444_From_the_Marshall_Plan_to_Global_Governance_Historical_Transformations_of_the_OEECOECD_1948_to_Present). Pristupljeno 7. rujna 2023.
- Lynch, Frances M. B. „Resolving the Paradox of the Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction.” *The Economic History Review*, sv. 37, br. 2, 1984, str. 229–243. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/2596883>. Pristupljeno 10. srpnja 2023.

Mayne, Richard. „The Role of Jean Monnet.” *Government and Opposition*, sv. 2, br. 3, 1967, str. 349–371. *JSTOR*, [jstor.org/stable/44481835](https://www.jstor.org/stable/44481835). Pristupljeno 12. srpnja 2023.

Monnet, Jean. „Note from Jean Monnet to Robert Schuman.” Verzija od 1. svibnja 1950. Fondation Jean Monnet pour l'Europe et Centre de recherches européennes, Lausanne. *Centre virtuel de la connaissance sur l'Europe (CVCE)*, [cvce.eu/en/obj/note_from_jean_monnet_to_robert_schuman_1_may_1950-en-081a99fb-567c-44cf-a57b-294719212a90.html](https://www.cvce.eu/en/obj/note_from_jean_monnet_to_robert_schuman_1_may_1950-en-081a99fb-567c-44cf-a57b-294719212a90.html). Pristupljeno 16. srpnja 2023.

Philipps, Sören. „The Birth of the European Union: Challenging the Myth of the Civilian Power Narrative.” *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, sv. 34, br. 2 (128), 2009, str. 203–214. *JSTOR*, [jstor.org/stable/20762363](https://www.jstor.org/stable/20762363). Pristupljeno 28. lipnja 2023.

Parsons, Craig (University of California, Berkeley). „[Rough draft of France and the social construction of Europe. Part I: France's Germany Policy and the Schumann Plan]. ” Travanj 1997. *University Library System of the University of Pittsburgh*, aei-dev.library.pitt.edu/2699/1/002551_1.PDF. Pristupljeno 22. srpnja 2023.

Pistone, Sergio. *The union of European federalists. From the foundation to the decision on direct election of the European parliament (1946-1974)*. Giuffrè Editore, 2008. *Movimento federalista europeo*, mfe.it/port/documenti/libri/UEF_Pistone.pdf. Pristupljeno 5. rujna 2023.

Ritsch, Frederick F. „ORIGINS OF THE COUNCIL OF EUROPE: Part One: The Post-War Unity Movements to the Hague Congress.” *Il Politico*, sv. 35, br. 1, 1970, str. 69–94. *JSTOR*, [jstor.org/stable/43207203](https://www.jstor.org/stable/43207203). Pristupljeno 23. lipnja 2023.

Ritsch, Frederick F. „ORIGINS OF THE COUNCIL OF EUROPE: Part Two: The Governments Take Action.” *Il Politico*, sv. 35, br. 2, 1970, str. 201–233. *JSTOR*, [jstor.org/stable/43207240](https://www.jstor.org/stable/43207240). Pristupljeno 29. lipnja 2023.

Schuman, Robert. „The Schuman Declaration.” Govor održan na pres konferenciji pri Ministarstvu vanjskih poslova (Quai d'Orsay), 9. svibnja 1950, Salon de l'Horlogeu, Pariz. *Schuman Project*, schuman.info/9May1950.htm. Pristupljeno 24. srpnja 2023.

Spinelli, Altiero, i Ernesto Rossi. *The Ventotene Manifesto*, The Altiero Spinelli institute for federalist Studies, 1988.

Späth, Jens. „The Unifying Element? European Socialism and Anti-Fascism, 1939–1945.” *Contemporary European History*, sv. 25, br. 4, 2016, str. 687–706. *JSTOR*, [jstor.org/stable/26294078](https://www.jstor.org/stable/26294078). Pristupljeno u svibnju 2023.

Treaty Establishing the European Coal and Steel Community, 18. travnja 1951., 261 U.N.T.S. 140. *European Union*, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF>. Pristupljeno 7. listopada 2023.

Yondorf, Walter. „Monnet and the Action Committee: The Formative Period of the European Communities.” *International Organization*, sv. 19, br. 4, 1965, str. 885-912. *JSTOR*, [jstor.org/stable/2705648](https://www.jstor.org/stable/2705648). Pristupljeno 24. srpnja 2023.

Ziegerhofer, Anita. „Austrian Ideas for a United Europe (1789–2004).” *The Development of European and Regional Integration Theories in Central European Countries*, uredili Magdolna Gedeon i Iván Halász, Central European Academic Publishing, 2022, str. 25-43. *Repository of the Library of the Hungarian Academy of Sciences*, real.mtak.hu/148687/1/CEA%20LSCE%20PhD%2004%20Development%20of%20EU%2002_Ch1.pdf. Pristupljeno u svibnju 2023.

9. ILUSTRACIJE

1. Slika - Primjerak naslovnice časopisa Paneuropa iz 1924

Thorpe, J. Benjamin. *The time and space of Richard Coudenhove-Kalergi's Pan-Europe, 1923-1939*. Thesis, University of Nottingham, 2018, str. 42. „Cover of Paneuropa, Volume 1, Issue 6 (1924).” eprints.nottingham.ac.uk/51778/1/Thesis%20%5B10.05.18%5D.pdf.
Pristupljeno 30. listopada 2023.

2. Slika - Briand i Stresemann prilikom primanja Njemačke u Ligu naroda

„Aristide Briand and Gustav Stresemann.” Public domain, *Wikimedia Commons*, commons.wikimedia.org/wiki/File:Aristide_Briand_and_Gustav_Stresemann.jpg.
Pristupljeno 30. listopada 2023.

3. Slika - Churchillov govor u Zürichu

Arte Tv. „Winston Churchill/19 September 1946 — University of Zurich.” *My House of European History*, my-european-history.ep.eu/myhouse/story/929. Pristupljeno 30. listopada 2023. (Dozvoljeno korištenje za obrazovne i istraživačke svrhe).

4. Slika - Zastava federalista/ICMEU-a/EM-a

User:Madden. „Old flag of the European Movement.” Public domain, *Wikimedia Commons*, commons.wikimedia.org/wiki/File:Old_flag_of_the_European_Movement.svg. Pristupljeno 30. listopada 2023.

5. Slika - Haški kongres

„Europa Congres Ridderzaal Den Haag.” Public domain, *Wikimedia Commons*, commons.wikimedia.org/wiki/File:Europa_Congres_Ridderzaal_Den_Haag._Overzicht,_Best_anddeelnr_902-7379.jpg. Pristupljeno 30. listopada 2023.

6. Slika - Povelja o osnivanju OEEC-a

OECD Organisation for Economic Co-operation and Development. „Charter of the OEEC.” CC BY-NC-ND 2.0, *Flickr*, [flickr.com/photos/oecd/3303517572](https://www.flickr.com/photos/oecd/3303517572). Postavljeno 23. veljače 2009. Pristupljeno 30. listopada 2023.

7. Slika - Francuski plan za Ruhr

UK Foreign Office. „French Proposal 11 March 1946.” Public domain, *Wikimedia Commons*, commons.wikimedia.org/wiki/File:French_Proposal_11_March_1946.jpg. Pristupljeno 30. listopada 2023.

8. Slika - Okupacijske zone i Saar

Paasikivi. „Allied occupation in Germany (1945-1949).” CC-BY-SA-4.0, *Wikimedia Commons*, commons.wikimedia.org/wiki/File:Allied_occupation_in_Germany_%281945-1949%29.png. Pristupljeno 1. studenog 2023.

9. Slika - Bizona

Mix321 at Polish Wikipedia. „Bizonia.” CC BY-SA 3.0, *Wikimedia Commons*, commons.wikimedia.org/wiki/File:Bizonia.png. 1. studenog 2023.

10. Slika - Zapadna Njemačka (plavo), Istočna Njemačka (crveno), Ruhr/IAR (smeđa), Saar (zeleno)

Stor stark7. „Germany 1949 Status.” *Wikimedia Commons*, Public domain, commons.wikimedia.org/wiki/File:Germany_1949_Status.PNG. Pristupljeno 1. studenog 2023.

11. Slika - Schumanova deklaracija 9. svibnja 1950. u *Salon de l'Horloge*

Communautés européennes 1950-1959. „Robert Schuman declaration in 9 May 1950.” *European Parliament*, multimedia.europarl.europa.eu/en/photo/the-schuman-declaration_19500509_SchumanDeclaration_001. Pristupljeno 2. studenog 2023.

12. Slika - Jean Monnet i Robert Schuman

European Union 1989 – EP. „Jean MONNET, Robert SCHUMAN.” *European Parliament*, multimedia.europarl.europa.eu/en/photo/jean-monnet-l-french-planning-commissionner-and-robert-schuman-french-foreign-affairs-minister-july_19000100_MONNET_SCHUMAN_135. Pristupljeno 2. studenog 2023.

13. Slika - Prva stranica posljednje verzije Schumanove deklaracije

Communautés européennes 1950-1959. „The ninth and last project of the Schuman declaration.” *European Parliament*, multimedia.europarl.europa.eu/en/photo/the-schuman-declaration_19500506_SchumanDeclaration_002. Pristupljeno 2. studenog 2023.

14. Slika - Stvaranje EZUČ-a potpisivanjem Pariškog sporazuma, 18. travnja 1951. u Parizu
Council of Europe. „Signature of the Paris Treaty creating the ECSC - CECA on April 18, 1951.” *European Parliament*, multimedia.europarl.europa.eu/en/photo/signature-of-paris-treaty-creating-ecsc-ceca-on-april-18-1951-with-paul-van-zeeland-b-joseph-bech-1_19510418_Traite_de_Paris_3. Pristupljeno 2. studenog 2023.

15. Slika - Šest država EZUČ-a i zastava

VateGV. „European Coal and Steel Community Map 1952.” CC-BY-SA-4.0, *Wikimedia Commons*, commons.wikimedia.org/wiki/File:European_Coal_and_Steel_Community_Map_1952.svg. Pristupljeno 2. studenog 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Mario Kuzmić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice povijesti i njemačkog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 15. prosinca 2023.

Potpis

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Mario Kuzmić

Naslov rada: Stvaranje Europske zajednice za ugljen i čelik

Znanstveno područje i polje: Humanističke znanosti, povijest

Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof. dr. sc. Aleksandar Jakir

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

/

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

prof. dr. sc. Josip Vrandečić

prof. dr. sc. Aleksandar Jakir

prof. dr. sc. Mladenko Domazet

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22).

Split, 15. prosinca 2023.

Potpis studenta/studentice: _____

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.